

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

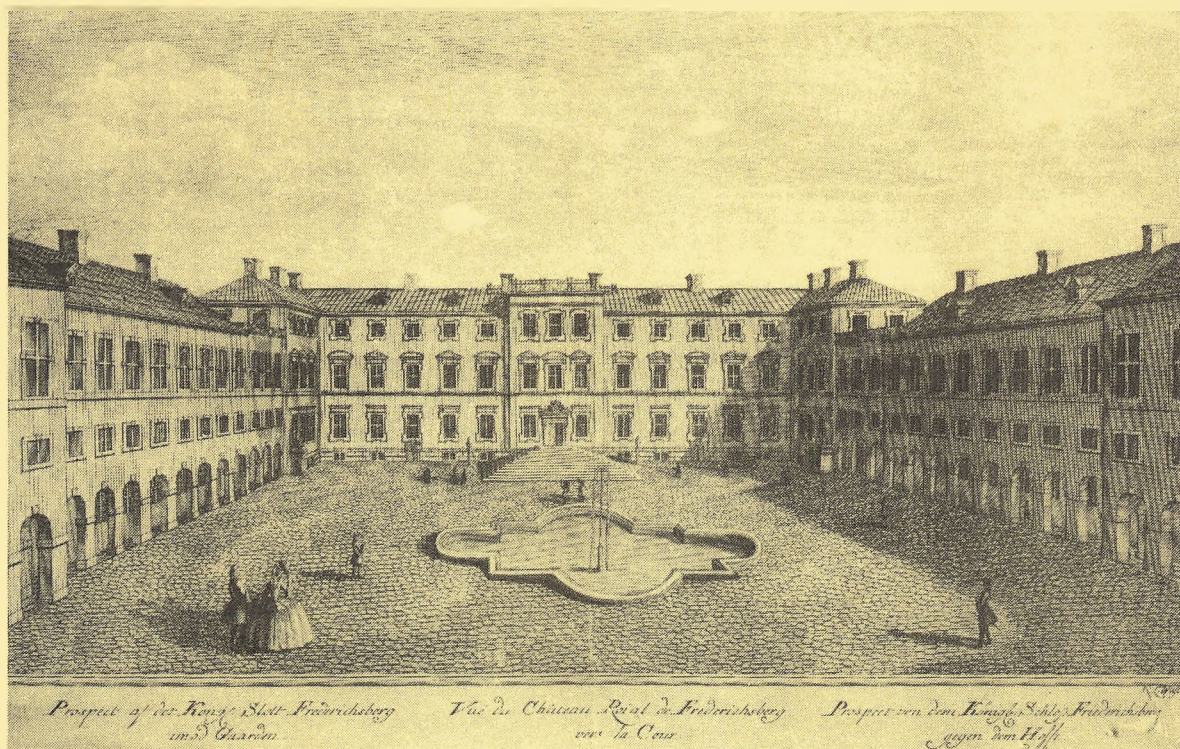
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MILITÆRHISTORISK

KONFERENCE

1981

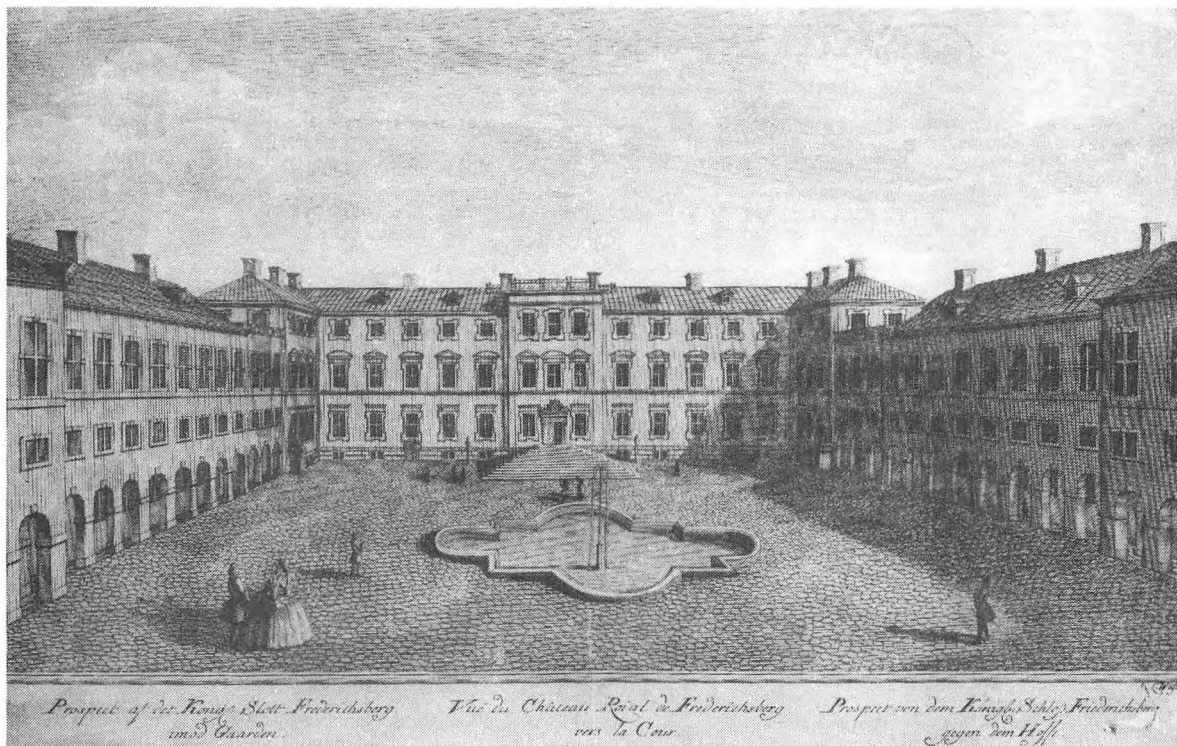
1983

redaktion:

Erik Housted (1983) og Poul T. Cohrt (1981 og koordination)

København

1984

*Prospect af det Kongl. Slot-Frederiksborg
indt. Gaarden.*

*Vue du Château Royal de Frederiksborg
vers la Cour.*

*Prospect von dem Königl. Schloß Frederiksborg
gegen den Hoff.*

MILITÆRHISTORISK KONFERENCE ' 81

red.:

Poul T. Cohrt

INDHOLD

Forord	3
Program 1981	4
Fællesudvalget '79-'81	5
Regnskab '79-'81	6
<u>Foredrag:</u>		
docent, dr. phil. Ole Feldbæk:		
Militærhistorie og/eller politisk historie?		
Slaget på reden 2. april 1801	7
Plenarmødet	25
Afslutning	28
Deltagerliste	29

FORORD

Som man vil kunne se, har vi denne gang samlet to rapporter (1981 og 1983) i et bind. Det skylder vi naturligvis en forklaring på, og den er ret nærliggende. Som man vil vide, er al indsats i Fællesudvalget frivilligt og ulønnet. Det gælder foredragsholdere, diskussionsdeltagere, bidragydere i forelæggelsesgrupperne og ikke mindst referenter, sekretær osv. Man må derfor let kunne forstå, at det kan være vanskeligt at få samlet alt det stof, man gerne vil have med i rapporterne. Det nytter selvsagt ikke at fare hårdt frem, da det kun kan skade det fremtidige samarbejde. Men ved at have arbejdet varsomt og vedvarende foreligger der nu et tilfredsstillende resultat.

Vi har ved begge konferencer søgt at finde en passende vekselvirkning mellem foredrag for den samlede deltagereskare og arbejde i forelæggelsesgrupper, hvor alle kunne komme frem med de emner, der optog dem. Jeg tror at kunne sige, at det har fungeret efter hensigten.

Det er umuligt for mig her at nævne alle, der har ydet en indsats til gavn for konferencedeltagerne. Men jeg sender dem hermed en hjertelig tak. Desuden er det klart, at disse rapporter aldrig havde set dagens lys uden hjælp fra Forsvaret. Vi er Forsvarskommandoen og Hærens Reglementsforvaltning stor tak skyldig for støtte og hjælp i forbindelse med trykningen. Og som hidtil har Kastellets tidligere kommandant, major P.E. Helbo Pedersen, ikke skyet nogen anstrengelse ved den praktiske tilrettelæggelse, men også de øvrige medlemmer af Komiteen, og da særlig de to redaktører, har hver på sin måde ydet en påskønnelsesværdig indsats. Derfor bringes min bedste tak.

Tøjhusmuseet, i oktober 1983

Finn Askgaard
Formand.

PROGRAM
for
MILITÆRHISTORISK KONFERENCE '81

- Fredag: 1730-1830 Ankomst og registrering.
1830-1915 Historisk militærmusik v/Sjællandske Livregiment.
1930-2000 Velkomst.
2000-2100 Militærhistorie og/eller politisk historie.
Slaget på Rheden 1801
v/docent, dr. phil. Ole Feldbæk.
- Lørdag: 0900-1000 Vikingernes navigationskunst
v/museumsinspektør Th. Ramskou.
1000-1200 Forelæggelsesgrupperne arbejder.
1200-1330 Frokost.
1330-1600 Dansk forsvar og dansk politik 1939-1945.
Paneldiskussion.
Indleder: dr.phil. P. Roslyng-Jensen.
I panelet: dr.phil. Hans Kirchhoff;
oberstløjtnant K.V. Nielsen;
kommandør P.A. Mørch;
landsretssagfører Per Federspiel.
1600-1700 Omvisning på slottet.
1700-1800 Pause - baren er åben.
1800- Middag - selskabeligt samvær.
- Søndag: 0900-1200 Besøg hos Den kgl. Livgarde i Gothersgade.
Museum, officersmesse, vagtparade m.m.
1200-1330 Frokost.
1330-1500 Plenarmøde. Dagsorden i h.t. vedtægterne.
Afslutning.

MILITÆRHISTORISK FÆLLESUDVALG

havde flg. sammensætning pr. 1.april 1981:

Formand : Museumsdirektør F. Askgaard
Næstformand : Oberst Mogens Rosenløv
Sekretær : Konsulent, cand.mag. Poul T. Cohrt
Kasserer : Museumsinspektør Ole L. Frantzen

Udvalgsmedlemmer : Museumsleder Jørgen Barfod
Grosserer, cand.phil.
C.C.C. von Barnekow
Arkivar, cand.mag. H.C. Bjerg
Cand.mag. Jesper Bernøe
Kommandørkaptajn Arne Holm
Fuldmægtig, cand.mag. Kaare Janson
Oberst O.R.H. Jensen
Translatør Poul Ib Liebe
Oberstløjtnant K.V. Nielsen
Major P.E. Helbo Pedersen

Konference '81 arrangeredes af Militærhistorisk Komite 1979-81.
Denne havde flg. sammensætning pr. 1.april 1981:

Formand : Konsulent, cand.mag. Poul T. Cohrt
Næstformand : Major P.E. Helbo Pedersen

Komiteemedlemmer : Major J.E. Andersen
Kontorchef Olaf Hasselager
Stud.jur., løjtnant(R) O. Vestergaard

Konferencens sekretær var: Konsulent, cand.mag. Poul T. Cohrt
Hovedgaden 98
2800 Kgs. Lyngby
02-87 00 01 eller 02-88 74 63

Den Militærhistoriske Interessesekrets i Danmark
Regnskab for tiden 1.april 1979 - 30. april 1981.

<u>Indtægter:</u>	
Kontingenter	4.565,00
Konferencegebyr 1979	8.100,00
Konferencegebyr Fredericia	6.959,00
Konferencegebyr 1981	5.340,00
Salgsindtægter	476,52
Modtagne gaver	390,75
Renteindtægter	153,53
<u>Indtægter i alt</u>	<u>25.984,80</u>
Overført fra forrige regnskab	3.477,14
	<u>29.461,94</u>

<u>Udgifter:</u>	
Porto og kørsel	1.610,80
Fotokopiering	1.038,51
Kontorartikler m.v.	2.467,29
Konferenceudgifter 1979	4.886,05
Konferenceudgifter Fredericia	5.995,23
Konferenceudgifter 1981	1.632,17
Repræsentation	313,76
Mødeudgifter	119,95
Diverse uden bilag	639,73
Diverse	149,96
<u>Udgifter i alt</u>	<u>18.853,45</u>
Beholdning at overføre til næste år	10.608,49
	<u>29.461,94</u>

<u>Formueopgørelse pr. 30.april 1981:</u>	
Kassebeholdning kontant	389,70
Kassebeholdning check	450,00
Andelsbanken ch. 528-9	7.100,47
Postgiro 8268800	2.668,32
	<u>10.608,49</u>

København, den 8.maj 1981

Poul T. Cohrt
fg. kasserer

Foranstående regnskab er udarbejdet på grundlag af bogføringen.
Beholdningerne pr. 30.april 1981 er afstemt og fundet i orden.

K.V. Schoubye

E.O.A. Hedegaard

Foreningens revisorer

MILITÆRHISTORIE OG/ELLER POLITISK HISTORIE?

SLAGET PÅ REDEN 2.APRIL 1801.

Foredrag på Militærhistorisk Konference 8.maj 1981

af docent, dr.phil. Ole Feldbæk.

1. Indledning.

Foredragets titel er formuleret som et spørgsmål: Militærhistorie og/eller politisk historie? Det er et ledende spørgsmål; og som andre ledende spørgsmål rummer det kun een svarmulighed. Principielt kan alle utvivlsomt være enige om, at der ikke kan være tale om et enten/eller. Svaret må nødvendigvis være et: både/og.

Betragter man imidlertid dansk militærhistorie - og udenlandsk militærhistorie med, for den sags skyld - er det på den anden side slående, i hvor høj grad militærhistorie i praksis er blevet behandlet isoleret, uden at inddrage andre for militærhistorien relevante discipliner. Man kan her i særlig grad pege på politisk og økonomisk historie; men også socialhistorien og idéhistorien vil utvivlsomt ofte med fordel kunne inddrages.

Ihvertfald for Danmarks vedkommende kan man imidlertid også vende billedet om. I en lang række tilfælde kan man konstatere, at de politiske historikere på deres side ikke i tilstrækkelig grad har interesseret sig for det militærhistoriske aspekt og ikke i tilstrækkelig grad har udnyttet militærhistorisk forskning og militærhistorisk materiale.

Spørger man om årsagerne til denne gensidige - efter min mening både beklagelige og ufrugtbare - isolation, må man nok erkende, at der er flere. En væsentlig årsag skal utvivlsomt søges i de faglige skel. Mens den politiske historie nemlig overvejende er blevet behandlet af videnskabeligt uddannede historikere, så er militærhistorien lige så overvejende blevet behandlet af forfattere med en anden faglig uddannelse. For dansk militærhistories vedkommende synes den dominerende forfattergruppe således at udgøres af historisk engagerede officerer. Det giver i sig selv forskelle i måden at udnytte det historiske materiale på. Men det synes også i væsentlig grad at have medført forskelle i holdningen til emnet. Den udtalt positive grundholdning over for militære forhold og en høj grad af indforståethed har således sat sit præg på den militærhistoriske forskning. Men også de politiske historikere har naturligvis i deres arbejde været præget af holdninger. Det er således ikke

blot tale om, at en utilstrækkelig indsigt i militærhistoriske aspekter har præget den politisk-historiske forskning. Det kan næppe nægtes, at der blandt faghistorikerne også kan spores en instiktiv ulyst til overhovedet at beskæftige sig med militærhistoriske emner. Baggrunden herfor skal formentlig i væsentlig grad søges i den efterhånden hundredeårige radikale tradition blandt danske historikere. Og de engagementer og holdninger, der idag præger universiteterne, gør det næppe realistisk at forvente en stigning i interessen for militærhistorie.

Det konkrete grundlag for denne diskussion af forholdet imellem militærhistorie og politisk historie er slaget på Københavns Red den 2.april 1801, således som det vil fremgå af den udsendte foromtale med litteraturliste og kortskitse.

Indledningsvis skal jeg søge at karakterisere det billede af begivenhederne i 1801, som vi har fra henholdsvis de politiske historikere og militærhistorikerne. Derpå vil jeg gennemgå slagets forløb i hovedtrækkene, og pege på nogle af dets uløste eller uafklarede problemer. Dernæst skal jeg søge at dokumentere to påstande: At det ikke er muligt at forstå og vurdere slaget som militærhistorisk fænomen uden kendskab til den politiske baggrund; og at det omvendt heller ikke er muligt at forstå og vurdere det politiske begivenhedsforløb i 1801 uden at kende den militære situation og uden at inddrage militærhistorisk materiale. Afslutningsvis skal jeg endelig fremkomme med nogle uprætentiøse betragtninger over de traditionsbestemte kommunikationsproblemer imellem militærhistorien og den politiske historie.

2. De politiske historikere og militærhistorikerne.

Forskningen i den politiske historie omkring slaget på Reden er af meget gammel dato. Så tidligt som i 1875 publicerede historikeren Edvard Holm sin fremstilling af Danmarks udenrigspolitik under revolutionskrigene. På enkelte punkter blev denne fremstilling suppleret af historikeren Axel Linvald i 1923; men indtil udsendelsen i 1980 af min bog om Danmark og Det væbnede Neutralitetsforbund 1800-1801 var det i alt væsentligt Edvard Holms opfattelse af den politiske baggrund for slaget, som var den gældende. 1)

Ifølge Edvard Holm skulle baggrunden for slaget søges i den uforsigtige neutralitetspolitik over for England, som den unge kronprins Frederik (VI) indledte, da han ved den gamle erfarne statsmand A.P. Bernstorffs død i 1797 overtog den faktiske ledelse af det danske monarkis udenrigspolitik. Centralt i konflikten med England stod den danske påstand om, at neutrale konvojer ikke måtte visiteres af de krigsførende; og da denne konflikt eksploderede med Freya-affæren den 25.juli 1800, var Danmarks reaktion at appellere til den russiske zar Paul I om hjælp. Zaren svarede med at indbyde Danmark til - sammen med Rusland, Preussen og Sverige - at indtræde i et Væbnet Neutralitetsforbund, som skulle sætte politisk og militær magt bag en række vidtgående principkrav til fordel for neutral søfart og handel. Og til trods for at Danmark den 29.august 1800 - under trussel om et engelsk flådebombardement af København - var gået

med til at suspendere sine konvojer, så accepterede Danmark ikke desto mindre zarens invitation til at deltage i en offensiv neutralitetspolitik. Denne sangvinske udenrigspolitik skulle imidlertid komme Danmark dyrt at stå. Efter først at have allieret sig med Rusland og de øvrige neutrale over for England var Danmark ude af stand til at trække sig tilbage, da zaren ved årsskiftet 1800/1801 fremprovokerede en konflikt mellem Rusland og England om besiddelsen af Malta. Og som det geografisk mest udsatte medlem af Neutralitetsforbundet måtte Danmark derfor - ene og uforberedt - tage kampen op med verdens stærkeste sømagt.

Sin fremstilling af begivenhederne i 1801 gentog Edvard Holm uændret, da han i 1912 behandlede begivenhederne i sin store autoritative fremstilling af Danmark-Norges historie fra 1720 til 1814. 2) For den politiske histories vedkommende var der derfor i 1912 tale om et gammelt og spinkelt - og helt overvejende dansk - materialegrundlag. For de militære forholds vedkommende valgte Holm - både i 1875 og i 1912 - at støtte sig til den foreliggende militærhistoriske forskning. I 1875 var det kommandør H.G. Gardes fremstilling fra 1853; og i 1912 var det naturligt nok det siden da fremkomne prisbelønnede skrift af premierløjtnant P.C. Bundesen fra 1901 om slaget på Reden. 3)

Edvard Holm betragtede de to søofficerers fremstillinger af slaget med respekt; og hans respekt er forståelig. De to fremstillinger er redelige og grundige, og de står stadig som smukke repræsentanter for lodig militærhistorisk forskning. På den anden side kan det undre, at den ellers ikke ukritiske københavnske professor så kritikløst godtog og viderebragte deres fremstilling og deres synspunkter. Hermed godtog og viderebragte Edvard Holm nemlig den specielle tradition om slaget, som havde udviklet sig inden for det danske søofficerskorps igennem det 19. århundrede - og hermed lånte han over for en bredere offentlighed denne traditionsdannelse sin autoritet som videnskabsmand.

Den militærhistoriske behandling af slaget på Reden startede allerede samme år, som slaget fandt sted. I 1801 udkom den første officieuse danske fremstilling af slaget; den var forfattet af en søofficer, der havde deltaget i slaget som næstkommanderende på blokskibet Charlotte Amalie; og i premierløjtnant Bardenfleths lille skrift introduceredes væsentlige elementer af den tradition om slaget, som endnu idag dominerer: englænderne var overlegne i mandskab og materiel; Nelson afsendte en parlamentær under hvidt flag, fordi den engelske flåde i Kongedybet befandt sig i en kritisk situation. 4)

Der skulle imidlertid gå fyre år, før man - også på tryk - kunne læse om, hvorfor Danmark i den situation opgav og tabte kampen. Frederik VI havde som kronprins været den militære øverstbefalende i 1801; det var ham, der modtog den engelske parlamentær og fattede den afgørende beslutning om at indstille kampen; og så længe den gamle konge regerede, forblev traditionsdannelsen mundtlig inden for det danske søofficerskorps. Men umiddelbart efter kongens død i 1839 kunne man nu læse forklaringen. Nelson havde nemlig sendt sin parlamentær direkte til kronprinsen, udenom chefen for Københavns defension i Kongedybet,

kommandør Olfert Fischer; og Nelson havde ledsaget sin opfordring om en indstilling af kampen med en umenneskelig trussel om, at han i tilfælde af dansk afslag ville opbrænde de erobrede danske skibe med deres sårede mandskab om bord. Kronprins Frederik, der ikke havde indsigt i militære forhold og overblik over den militære situation, lod sig lede af sit gode hjerte og imødekom opfordringen til at indstille kampen. Og dermed spillede han sin flåde og sine søofficerer en sejr af hænde - eller i det mindste en uafgjort kamp. 5)

Hermed havde det danske søofficerskorps fået en konsistent og prestigemæssigt acceptabel fremstilling af flådens indsats i Kongedybet og samtidig en forklaring på, hvorfor kampen trods denne indsats alligevel endte i et nederlag. Eller mere udfordrende formuleret: det danske søofficerskorps havde fået sin Dolkestødslegende. Med den faktiske adskillelse imellem faghistorikerne og militærhistorikerne kunne de historisk engagerede danske søofficerer derpå - i egentlige undersøgelser og i bredere fremstillinger - uforstyrret forvalte og videreføre denne tradition. Og traditionen viste sig så fast og så umiddelbart konsistent, at nyt materiale fra danske og engelske arkiver uden iøjnefaldende inkonsekvenser lod sig indpasse i traditionen, efterhånden som det fremkom. 6)

Hverken fra danske søofficerer eller fra anden dansk side er slaget på Reden imidlertid nogen sinde blevet gjort til genstand for en mere indgående og bredt kildebaseret monografisk fremstilling. Det er slaget derimod blevet fra norsk og fra engelsk side inden for de senere år. I 1966 gav den norske marinehistoriker, kommandør Olav Bergersen, en indgående redegørelse for slaget; han byggede den på delvist nyt materiale; og hans nyvurdering af kampens tidsforløb og hans anfægtelse af traditionen om Nelsons krigslist var værdifulde militærhistoriske landvindinger. 7) I 1972 udsendte den engelske militærhistoriker Dudley Pope sin store bog: "The Great Gamble. Nelson at Copenhagen". Også Pope har fortjeneste af at have inddraget nyt kildemateriale, og ligeledes af - uafhængigt af Olav Bergersen - at anfægte traditionen om, at Nelson skulle have sejret ved hjælp af en kynisk krigslist. De to bøger har mange og ubestridelige kvaliteter. På den anden side er de efter min mening forskningsmæssigt for uprofessionelle og i formen for springende og anekdotiske til at opfylde de forventninger, som med rimelighed må kunne stilles til en bog om slaget på Reden.

3. Slaget på Reden: forløb og problemer.

Jeg skal nu som lovet gå over til en redegørelse for slagets forløb i hovedtræk; og jeg skal i den forbindelse pege på nogle af de problemer, som henstår uløste eller uafklarede. 8) Denne redegørelse bygger selvsagt på den eksisterende militærhistoriske forskning; men herudover er den baseret på et ret omfattende, hidtil uudnyttet dansk og engelsk arkivmateriale og kortmateriale. Dette nye materiale indgår i materialet til en bog om slaget på Reden, som jeg for tiden arbejder på. Af den grund må redegørelsen betragtes som værende af en foreløbig karakter; og detaljerede henvisninger vil derfor ikke blive bragt.

Den engelske Østersøflådes ankomst til danske farvande havde en ejendommelig spøgelsesagtig karakter. Man så ikke englænderne. Men man hørte dem. Den 17.marts 1801 hen på eftermiddagen klirrede ruderne i den lille fiskerby Hansted. Det skyldtes signalskud fra svære kanoner fra tågen ude over Nordsøen, knap tre mil fra land. Men da indberetningen herom nåede København, lå den engelske Østersøflåde allerede for anker ved Kullen, i sigte fra Kronborg.

Den engelske Østersøflåde var afsejlet fra Yarmouth den 12.marts; den var under kommando af viceadmiral Sir Hyde Parker; og viceadmiral Lord Nelson var dens næstkommanderende. Den bestod af godt halvtreds skibe. Kernen udgjordes af sytten linieskibe; hertil kom fregatter, brigger, kanonbåde, brandere, bombefartøjer og mindre skibe; og om bord var 600 mand elitetropper, trænet i landgangsoperationer. Og Parkers ordrer var klare og utvetydige. Såfremt Danmark ved hans ankomst ikke havde bøjet sig for Englands diplomatiske krav om at udtræde af Neutralitetsforbundet, skulle han gennemtvinge dette under trussel om magtanvendelse; og hvis den danske regering afviste at bøje sig for den militære overmagt, skulle Parker ødelægge den danske flåde og dens anlæg. Og efter at have løst denne opgave, skulle flåden forblive i Øresund og afvente nye ordrer fra London.

Få flådechefer er blevet så enigt fordømt som Parker; og få er blevet det på så spinkelt et grundlag. For det første fik han - samtidig med at han fik kendskab til, at Danmark nægtede at bøje sig for de engelske diplomatiske krav - informationer om, at Københavns faste og flydende forsvar var væsentligt stærkere end den engelske regering og det engelske Admiralitet havde forestillet sig. Og for det andet modtog han ved sin ankomst til de danske farvande nye ordrer fra London, der reducerede ekspeditionen mod København fra at være hovedformålet for Østersøflåden til nu kun at være et delmål. Den 24.marts ankom nemlig fregatten Jamaica med ordrer om, at han - så snart han havde løst sin opgave over for Danmark - skulle fortsætte ind i Østersøen, hvor han først skulle ødelægge den russiske flåde i Reval og Kronstadt, og derpå stille Sverige over for valget imellem udtræden af Neutralitetsforbundet eller krig.

Det er ubestrideligt, at Parker som chef for Østersøflåden udviste både ubeslutsomhed og sendrægtighed; og den engelske regering kunne næppe have gjort andet end den gjorde, da den som følge heraf hjemkaldte ham og overlod kommandoen til Nelson. Men det må retfærdigvis med i vurderingen af Parker, at han uforberedt blev stillet over for opgaver, som formentlig kun en mand med Nelsons strategiske og taktiske visioner kunne løse. Og det må ligeledes med i vurderingen, at Parker loyalt bøjede sig for sin næstkommanderendes overlegne argumentation, og at han i slaget den 2.april storsindet overlod Nelson en større styrke, end Nelson havde bedt om - og en større styrke end Østersøflåden med rimelighed kunne undvære.

Fra sit flagskib, tredækkeren London, indledte Parker en korrespondance med kommandanten på Kronborg om, hvorvidt han kunne påregne fri og uhindret passage forbi fæstningen. Kommandanten svarede - efter at have forhørt sig i København - at han ville skyde, hvis den engelske flåde kom under Kronborgs kano-

ner. Parker svarede, at han betragtede dette svar som en formel dansk krigserklæring; og om morgenen den 30.marts stod den engelske Østersøflåde Sundet ind.

På sit smalleste sted var afstanden mellem Helsingør og Helsingborg fire kilometer. Og selv svære 36-pundige fæstningspjecer kunne ikke række længere end 1600 meter - og slet ikke have nogen effekt over for hurtigt passerende skibe på så lang afstand. 9) Den danske regering og det danske Admiralitet var da også fuldt på det rene med, at Kronborg ikke beherskede indsejlingen til Østersøen. Og på det tidspunkt vidste man ligeledes i København, at den engelske flåde intet havde at frygte fra den svenske kyst. Det præcise indhold af de forsvarsdrøftelser, der fandt sted imellem kronprins Frederik og den svenske konge i Helsingborg den 6.marts 1801, kender vi ikke - og får det formentlig aldrig at kende. Sandsynligheden taler dog for, at kronprins Frederik ved den lejlighed afviste et svensk tilbud om at opkaste batterier ved Helsingborg, og at han gjorde det for ikke at blive stillet over for svenske modkrav - som han vidste eksisterede - om en andel i Øresundstolden. Den engelske flåde holdt derfor over mod den svenske kyst og passerede uden tab af nogen art som følge af kanonaden fra Kronborg. Og samme formiddag ankrede den engelske Østersøflåde op udfør København.

Af samtlige europæiske hovedstæder var København den mest sårbare som følge af placeringen af flåden og dens anlæg i selve hovedstaden. Og samtidig var København den mest udsatte af Europas hovedstæder. Skibe placeret i Kongedybet langs Amagers østkyst kunne ikke blot effektivt bombardere Arsenalet på Nyholm og Flådens Leje, men også nå Gammelholm, Christianshavn og dele af Frederiksstaden. Og hertil kom, at en angriber gennem en forsækning af Kronløbet - den eneste passage mellem Øresund og Københavns havn - kunne lamme den danske orlogsflåde totalt.

Erkendelsen af disse problemer - og erfaringerne hermed under Store nordiske Krig - lå da også bag de forsvarsplaner, som i 1784 havde fået Christian VII's approbation. Gennem opførelsen af faste forter på grunden Stubben vest for Kronløbet og på spidsen af Refshalegrunden øst for Kronløbet skulle en angriber holdes på afstand og forhindres i at gennemføre en forsækning. Og ved opførelsen af endnu et fast fort ved Prøvestenen ved Kongedybets sydlige munding var det planen - sammen med Trekrøner ved Kongedybets nordlige munding og suppleret med defensionsfartøjer med svært artilleri inde på selve Refshalegrunden - at fastholde en dansk kontrol med det strategisk vitale Kongedyb. En dansk forsækning af indløbene til Kongedybet indgik derimod ikke i de danske forsvarsplaner. Ganske vist var en sådan forsækning teknisk mulig; men den stred på den anden side imod Admiralitetets krav om den størst mulige manørefrihed for orlogsflåden i Øresund.

Christian VII's approbation skabte imidlertid ikke automatisk det projekterede faste forsvar. I årene efter 1784 havde styret ikke ment at kunne afse de nødvendige penge til de kostbare anlægsarbejder. I 1801 fandtes der derfor hverken et fort på Stubben eller et fort ved Prøvestenen. Og hvorvidt Trekrøner

på det tidspunkt fortjente navn af et fort, er et spørgsmål. Det bestod af et ti fod højt sekssidet bolværksanlæg omkring en havn; der fandtes ikke bygninger til underbringelse af mandskabet; det interimistiske brystværn af jord og planker var kun to fod højt; og anlæggets 66 kanoner havde ikke egentlige rappetter, men lå i faste og tungt betjenbare kanonbrikse.

Det danske forsvar af København mod søsiden, som Parker og Nelson mødte ved deres første rekognoscering den 30.marts, repræsenterede derfor ikke det faste fortforsvar suppleret med specialfartøjer, som man havde projekteret i 1784. Hvad de to engelske admiraler mødte, var en improvisation.

Vestligt i Kronløbet - hvor fortet på Stubben skulle have ligget - lå i stedet to svære blokskibe forankret. I Kongedybet fra Trekronefortet til Kongedybets sydlige munding var forankret en linie på atten fartøjer. Linien bestod af fem svære og to mindre blokskibe, to delvis tiltaklede linieskibe samt ni artilleripramme og mindre fartøjer. Inde i Kronløbet lå en mindre, udrustet eskadre på to linieskibe, en fregat og to brigger. Inde i selve havnen lå ti linieskibe under udrustning. Og endelig lå der inde på Refshalen en flotille på elleve små kanonchalupper.

Københavns faste og flydende forsvar imponerede den engelske øverstkommanderende. Men det imponerede ikke hans næstkommanderende. Efter nogle dages rekognoscering uden for skudvidde af de danske kanoner kendte Nelson den danske stilling og dens styrke i alle væsentlige detaljer - alene med undtagelse af bejlingsforholdene inde i selve Kongedybet, som det skulle vise sig den 2.april; og han var enig med de engelske artilleriofficerer i deres vurdering: at kun fra Kongedybet kunne et effektivt bombardement af Nyholm og Flådens Leje gennemføres.

Nelson tilbød derfor Parker at angribe den danske defension i Kongedybet fra dens svageste punkt, fra syd, og at rydde dette farvand for de engelske bombeskibe. Til formålet bad han om en styrke på ti linieskibe - som Parker forhøjede til tolv; og med disse tolv linieskibe samt atten fregatter og mindre fartøjer gik Nelson om eftermiddagen den 1.april ned gennem Hollænderdybet og ankrede op ved Kongedybets sydlige munding, parat til at angribe såsnart vinden gik om i syd. Og aftalen var, at Parker - samtidig med at Nelson angreb Kongedybslinien sydfra - nordfra skulle indlede et afledningsangreb imod Trekrone og den nordlige del af det danske forsvar.

Vi kender i alle detaljer den angrebsplan, som Nelson udarbejdede natten mellem den 1. og den 2.april. De engelske linieskibe skulle ankre op tæt over for den danske linie, i en afstand på knap tohundrede meter; og Nelsons placering af de enkelte skibe repræsenterede en maksimal udnyttelse af den engelske styrke. Samtidig skulle nogle af de mindre skibe placere sig, så de kunne bestryge de sydligste danske blokskibe langskibs; og Nelson forventede realistisk, at dette ville medføre en hurtig nedkæmpning af den sydlige del af den danske linie, hvorefter de sydlige engelske skibe kunne fortsætte nordefter og tage del i ødelæggelsen af den nordlige del af Kongedybslinien. Under slaget skulle bombeskibene bombardere Nyholm og

Trekroner; og efter planen skulle angrebet afsluttes med, at de medfølgende 600 mand elitetropper skulle storme Trekroner.

Helt tilbage til selve slaget og frem til idag har der hersket uenighed om de relative styrkemål; og meget varierende vurderinger har været fremsat. Et gennemgående træk har været en engelsk tendens til at vurdere egne styrkemål lavt og de danske styrkemål højt; og fra dansk side har en tilsvarende tendens gjort sig gældende, blot med modsat fortegn. Uenigheden har for så vidt ikke drejet sig om, hvem der talte rigtigt. Uenigheden har derimod drejet sig om, hvad der skulle tælles med, og hvad der ikke skulle tælles med.

Uden at ville tage definitiv stilling til den række af detalproblemer, som en styrkevurdering nødvendigvis må indebære, forekommer det mig dog, at problemet må anskues udfra vor viden om de mål, som henholdsvis angriberen og forsvareren havde. Fra begge sider var målet en beherskelse af Kongedybet. De relevante styrkemål må derfor - såfremt man vælger at isolere styrkevurderingen til alene at være et spørgsmål om artilleri - være den ildkraft, som henholdsvis angriber og forsvarer effektivt disponerer over i kampen om beherskelsen af Kongedybet. Udfra det synspunkt kan der næppe herske tvivl om de relative styrkemål: den engelske artillerioverlegenhed var markant, op imod forholdet to til een. Ikke mindre væsentligt for en vurdering af styrkeforholdet er dog efter min opfattelse den klare engelske overlegenhed i professionalisme samt det faktum, at den engelske styrke var bevægelig, hvorimod de forankrede danske fartøjer reelt var ude af stand til at manøvrere under kampen. Og det kan umuligt forringe vurderingen af Nelson, at han bad om - og fik - en styrke, der klart var den danske Kongedybslinie overlegen. Det var den mest økonomiske måde at rydde Kongedybet for de engelske bombeskibe. Og den engelske Østersøflåde skulle jo videre så hurtigt som muligt til Reval og Kronstadt - og måske også til Karlskrona.

I starten fulgte heldet Nelson. Allerede natten mellem den 1. og den 2. april gik vinden om i sydøst. Omkring klokken ti om formiddagen den 2. april kunne han derfor give signal til at lette og angribe den danske linie i Kongedybet i overensstemmelse med de detaljerede ordrer, som de enkelte skibschefer havde modtaget ombord på Elephant samme morgen.

Men så hørte heldet også op. Et af hans tolv linieskibe og et af bombefartøjerne var ude af stand til at runde Middgrundens sydspids; og de kunne derfor ikke deltage i kampen. Og to andre linieskibe holdt så langt østover ved indsejlingen til Kongedybet, at de løb på grund på Middgrundens. Her lå de under hele slaget, inden for skudvidde, men på for stor afstand til at bruge deres kanoner med maksimal effekt.

Forud for slaget havde Nelson - i modsætning til Abukir og Trafalgar - kunnet lægge en detaljeret plan. Nu nødte navigationsproblemer - som han ikke havde haft mulighed for at løse på forhånd - ham til at improvisere. Og han improviserede mesterligt. Med råber og signalflag beordrede han de opsejlende engelske skibe til at indtage nye positioner; og trods heftig beskydning fra den danske linie ankrede de engelske skibe op på deres

nye positioner med professionel præcision. Men navigationsproblemerne havde deres pris. Den engelske styrke blev reduceret; og de engelske skibe kom til ankers i positioner dobbelt så langt fra den danske linie som oprindeligt forudsat. Og det skulle blive afgørende for kampens forløb og for dens varighed.

Hovedtrækkene i kampens forløb kender vi. De enkelte faser i kampen savner vi imidlertid endnu på afgørende punkter tilstrækkeligt kendskab til. En af grundene er, at en betydelig del af det centrale kildemateriale - især det danske - ikke tidligere har været inddraget. Men den væsentligste grund til vor begrænsede viden skyldes noget så tilsyneladende underordnet som tidsproblemet.

Forståelsen af de enkelte faser af kampen - og hér ikke mindst af situationen, da Nelson afsendte sin parlamentær, og da kronprins Frederik skulle tage stilling til opfordringen til våbenhvile - er imidlertid helt afhængig af en sikker viden om tidsforløbet.

Når det er så vanskeligt at etablere et sikkert tidsforløb, har det flere årsager. Der blev ikke gjort mange notater under selve kampen. Og de papirer, der var fremme under kampen, havde ringe overlevelsesvilkår: Olfert Fischers korrespondanceprotokol blev således skudt overbord af en engelsk kanonkugle. Og tabet af næsten samtlige danske skibe har været ensbetydende med, at også deres skibsjournaler og andet materiale er gået tabt. Den afgørende vanskelighed ved at etablere et sikkert tidsforløb skal dog søges andre steder. Dels rummer de bevarede skibschefsrapporter en klar og indbyrdes modstridende tendens: de engelske fremhæver, hvor hurtigt de sejrede; og de danske fremhæver, hvor længe de holdt ud. Og dels gik urene simpelthen forskelligt ombord på de enkelte skibe - og de gik endda meget forskelligt. På de engelske skibe kunne der være tidsforskelle på urene på op til en hel time. Det rejser en række problemer, som ikke har fundet deres endelige løsning; og det er medvirkende til, at den følgende fremstilling må betragtes som foreløbig.

Det sydligste danske skib, Prøvestenen, fyrede sit første skud mod det ledende engelske lineskib, Edgar, omkring klokken halv elleve. Og en halv time senere var størstedelen af Kongedybslinien i kamp, alene med undtagelse af de nordligste danske skibe, som her fik et pusterum som følge af de engelske grundstødninger.

Ganske kort efter kampens begyndelse blev kavaleriprammen Rendsborg tvunget bort fra sin plads i liniens sydlige del. Den kraftige modstand fra de to sydligste blokskibe, Prøvestenen og Wagrien, gjorde det imidlertid umuligt for englænderne at udnytte denne åbning til en langskibs beskydning af de danske skibe.

Kampens afgørelse kom derfor til at falde i den centrale del af den danske linie, omkring Olfert Fischers flagskib Dannebrog; og afgørelsen faldt forholdsvis hurtigt. Allerede omkring klokken halv tolv var Dannebrog skudt i brand; og omkring klokken halv tolv så Olfert Fischer sig nødsaget til at

overføre sin kommandostander til linieskibet Holsten i den nordligste del af Kongedybslinien. Kort efter det tidspunkt - ved halv et tiden - kappede tre små fartøjer omkring Dannebrog deres fortøjninger og trak sig ud af linien. Det var Flådebatteri Nummer I, kavaleriprammen Aggershus og fregatten Elven; og kort efter drev også linieskibet Sjælland af fra linien. Hermed var der efter halvanden til to timers kamp opstået et gabende hul i den danske linies centrale del; og denne åbning blev straks udnyttet fra engelsk side til at underkaste navnlig de nordlige danske skibe en ødelæggende langskibs beskydning.

På det tidspunkt var det - omkring klokken et - at Parker sendte sit signal nummer 39: "Discontinue the action". Signalet om at afbryde kampen blev ikke sendt til Nelson som chef for den engelske eskadre, der havde fået til opgave at rydde Kongedybet. Signalet gjaldt klart samtlige engelske skibschefer i Kongedybet; og signalet var fra Parkers side alvorligt ment. Teorierne om, at der forelå en forhåndsftale med Nelson om, at han kunne adlyde signalet eller lade være, alt efter hvordan han vurderede situationen, savner grundlag.

Set fra Parkers position - langsomt imod vind og strøm på vej ned mod Trekroner og de nordligste danske skibe - måtte situationen i Kongedybet tage sig kritisk ud. Nelson havde lovet ham en hurtig sejr. I stedet blev Parker nu vidne til, at tre af de tolv engelske linieskibe stod på grund og havde hejst nødsignaler, og at endnu ikke eet eneste dansk skib havde strøget efter toenhalv times kamp.

Set fra Nelsons position ombord på Elephant tegnede situationen sig imidlertid helt anderledes, da han modtog den øverstkommanderendes utvetydige ordre. Nelson kunne se, at den danske linie var gennembrudt, og at skydningen fra de danske skibe var markant aftaget; og han kunne derfor med rette anlægge den vurdering, at det kun var et spørgsmål om tid - og endda om meget kort tid - før den danske linie i Kongedybet var fuldstændigt nedkæmpet. Han havde derfor god grund til at sætte kikkerten for sit blinde øje og ignorere sin øverstkommanderendes ordre. Og i og med at de øvrige engelske linieskibschefer valgte at udvise den samme markante ulydighed, må man kunne gå ud fra, at de professionelt har delt Nelsons vurdering af den militære situation.

En kritisk analyse af tidsforløbet synes at lede til det resultat, at slagets udfald reelt var afgjort på det tidspunkt, mellem klokken et og klokken to om eftermiddagen; og det var på det tidspunkt - og i den situation - at Nelson besluttede sig til at søge kampen indstillet. Det var på det tidspunkt og ud fra denne styrkeposition, han afsendte sin parlamentær til den danske regering med det brev, hvis indhold har givet anledning til så megen og så heftig debat - og som formentlig fortsat vil give anledning til det.

Brevet, der forsonligt var stilet "To the Brothers of Englishmen the Danes" lød i al sin korthed:

"Lord Nelson has directions to spare Denmark when no longer resisting but if the firing is continued on the part of Denmark Lord Nelson will be obliged to set om fire all the floating batteries he has taken,

without having the power of saving the brave Danes who have defended them."

Selv om man accepterer påstanden om, at Nelson afsendte denne opfordring til våbenhvile udfra en styrkeposition, således som jeg har søgt at argumentere for, så rummer formuleringen af brevet fortsat uløste problemer. Afgørende i denne sammenhæng er imidlertid at søge at forstå, hvorfor kronprins Frederik accepterede opfordringen til våbenhvile, og hvorfor han gjorde det på vilkår, der så klart var til fordel for Nelson.

Kronprins Frederik havde været præses for Admiralitetskollegiet siden 1792; og han havde et førstehånds kendskab til de mænd og skibe, som skulle forsvare København. Kronprinsen havde endvidere været den faktiske leder af forsvarsforberedelserne siden slutningen af december 1800; og han havde fulgt slaget fra dets start: først fra batteriet Quintus på Nyholm, og derpå - efter at kampen trak nordover og Parker samtidig nærmede sig med sin eskadre nordfra - fra Kastelspynten. Han havde således kunnet følge slagets udvikling nøje; og han var konstant omgivet af medlemmer af Admiralitetet og af højtstående og erfarne officerer.

Med i kronprinsens følge var også en højtstående og krigserfaren svensk forbindelsesofficer, admiral C.O. Cronstedt; og ved et lykkeligt træf er der bevaret et brev fra ham til den svenske konge, skrevet netop på det tidspunkt, da Nelson afsendte sin parlamentær. I brevet udtrykte Cronstedt den opfattelse, at den danske defension var ødelagt; det gjaldt i hvert fald defensionen i Kongedybet; og Cronstedt betvivlede, hvorvidt Trekroner og de to nordlige blokskibe ville være i stand til at holde ud.

Det er en klar og professionel vurdering, som stemmer eminent godt overens med det indtryk, som en analyse af slagets tidsfaser har efterladt. Efter Cronstedts (og altså også efter min) opfattelse måtte det derfor - da parlamentæren kom i land og overleverede Nelsons opfordring om våbenhvile til kronprins Frederik - stå klart, at slaget var tabt. Det er vanskeligt at forestille sig, at kronprinsen og hans militære rådgivere - der havde iagttaget det samme forløb som Cronstedt havde gjort - ikke skulle have delt hans professionelle vurdering af den militære situation.

Kan man acceptere denne tidsfølge og denne analyse af slaget, så må det imidlertid nødvendigvis få følger for den hidtidige opfattelse: at kronprins Frederik stillet over for Nelsons barbariske trussel om at brænde de erobrede danske skibe med deres sårede mandskab om bord lod sit gode hjerte råde, og dermed spillede sin flåde og sine officerer en sejr - eller i det mindste en uafgjort kamp - af hænde. Så handlede kronprins Frederik militært set rationelt og rigtigt; og så må det danske søofficerskorps' 'dolkestødslegende' opgives.

Som et element i våbenhvilen accepterede kronprins Frederik som dansk øverstkommanderende, at Nelson kunne forlade Kongedybet med de erobrede danske skibe; og de engelske bombeskibe kunne indtage deres positioner i Kongedybet, rede til at indlede et bombardement, som det fra dansk side ville være umuligt

at gøre noget som helst for at forhindre.

Kampen om kontrollen med Kongedybet var endt med en klar engelsk sejr og med et lige så klart dansk nederlag.

4. De politiske og de militære aspekter.

Man kan stille det spørgsmål, hvorvidt dette nederlag overhovedet kom som en overraskelse for kronprins Frederik og for hans militære rådgivere.

Dette spørgsmål kan imidlertid efter min mening kun besvares, såfremt den politiske historie kommer militærhistorien til undsætning.

Som nævnt så den ældre politisk-historiske forskning baggrunden for slaget således: efter at have vovet sig for langt ud i sin neutralitetspolitik over for England, havde Danmark appelleret til Rusland om hjælp; og fordi Danmark selv havde bedt om Neutralitetsforbundet og fordi Danmark generelt stod i et afhængighedsforhold til stormagten Rusland, var Danmark ude af stand til at trække sig ud af den krig, som England valgte at tage med Neutralitetsforbundet.

Nyere politisk-historisk forskning giver imidlertid et væsentligt anderledes billede af den politiske baggrund for slaget på Reden. Og ydermere giver den en anden og militærhistorisk mere acceptabel forklaring på, hvorfor Danmark afviste engelske freds- og alliancetilbud og i stedet valgte ene at tage kampen op med en militært overlegen modstander.

I korthed er det storpolitiske baggrundsforløb dette: Omkring årsskiftet 1800/1801 havde Frankrig under dets nye førstekonsul, general Bonaparte, og Rusland under zar Paul I indledt en politisk tilnærmelse. De to stærkeste magter på det europæiske kontinent havde som mål en overenskomst i lighed med den, som i 1807 blev sluttet i Tilsit imellem Bonaparte som fransk kejser og Paul I's søn, Alexander I; og målet med tilnærmelsen var at udelukke England fra det europæiske kontinent, hvis forhold de to stormagter derefter sammen ville være i stand til at diktere.

Kronprins Frederik og udenrigsminister Christian Bernstorff var vidende om denne tilnærmelse; og de erkendte, at den stillede Danmark over for et alternativ. Danmark kunne modtage de engelske alliancetilbud og dermed undgå krigen med England; men i så fald ville Sverige med Ruslands støtte bemægtige sig Norge, og Preussen ville under et forenet fransk-russisk pres besætte hertugdømmerne og Jylland. Eller: Danmark kunne forblive loyal over for Neutralitetsforbundet og Frankrig, og tage - og tabe - krigen med England; og i så fald på et senere tidspunkt modtage erstatning og compensation, efter at Danmarks allierede havde besejret England.

Det var imidlertid kun i formel forstand, at den danske regering stod over for et alternativ. Reelt var regeringen nødt til at vælge den løsning, der sikrede monarkiets overlevelse som

stat, Og af de to onder var en militært udsigtsløs krig med England uden sammenligning det mindste onde.

Og forsvaret af København imod et engelsk flådeangreb var i virkeligheden militært udsigtsløst. Det havde chefen for dette forsvar klart og utvetydigt ladet regeringen forstå. I februar 1801 havde han i Defensionskommissionen sagt, "at enhver Attaque paa en saadan fastliggende Linie var meget let, særdeles naar Afstanden mellem Liniens Skibe var stor; faa Skibe vilde kunne ødelægge samme, da Fjenden havde kuns ved Force at søge at demolere et eller flere Skibe i Linien og da at beskyde de andre agter og for ind". Efter Olfert Fischers vurdering forud for slaget var der derfor "intet at gjøre uden, som sagt, formindske Afstanden mellem Liniens Skibe og i paakommende Tilfælde slaa saa længe muligst; angive noget Middel, der kunde afværge det ubehagelige, man forud kunde se, tror jeg ikke stod i nogen dødeligs Magt. " 10)

Slaget på Reden var således ikke en kamp om nogle neutralitetsprincipper. Og den var heller ikke - som Grundtvig skrev - en kamp "for Fædreland, Frihed og Ære". Det var derimod en kamp, som var uundgåelig, såfremt der fortsat skulle være et reelt indhold i Christian VII's titel "Konge til Danmark og Norge, Hertug i Slesvig og Holsten". Den politiske ledelse valgte at tage denne kamp, selvom den på forhånd vidste, at den ville ende i et nederlag. Og chefen for Københavns defension adlød ordren om at kæmpe, selvom han vidste, at kampen var udsigtsløs.

I dette konkrete tilfælde er indsigt i de politiske forhold således nødvendig for at forstå den militærhistoriske begivenhed. Slaget på Reden kan ikke forstås og vurderes militærhistorisk udelukkende på grundlag af militærhistorisk materiale og udelukkende med anlæggelse af en militærhistorisk synsvinkel. I dette tilfælde er inddragelsen af politisk-historisk materiale og anlæggelsen af en politisk-historisk synsvinkel en forudsætning for en meningsfuld militærhistorisk undersøgelse.

Dette synspunkt kan næppe principielt overraske militærhistorikere. Og det er da også karakteristisk, at der netop fra søofficersside er blevet udtrykt savnet af en mere indgående fremstilling af slagets politiske baggrund end den, Edvard Holm havde givet. Men tilbage står selvsagt, at den principielle accept af synspunktet jo også gerne skulle omsættes i praksis.

Umiddelbart mere overraskende er det måske, at det omvendt heller ikke er muligt for den politiske historiker at forstå og vurdere det politiske begivenhedsforløb i 1801 uden også at sætte sig ind i den militære situation og uden også at inddrage det militærhistoriske materiale.

Men sådan forholder det sig ikke desto mindre.

Det politisk-historiske materiale omkring 1801 består nemlig i meget høj grad af breve og udtalelser til og fra politikere og diplomater. Der er tale om udsagn, der ofte bevidst er formuleret vagt, henholdende og fortolkeligt. Det er der i sig selv ikke noget forbavsende eller urimeligt i. Men det betyder på den anden side, at det kan være yderst vanskeligt for den politiske historiker præcist at opfatte, hvordan den politiske ledelse vurderede den konkrete politiske situation.

Her kan det militærhistoriske materiale og den militærhistoriske indsigt imidlertid komme den politiske historiker til undsætning. Den danske politiske ledelse kunne nemlig nok udtrykke sig vagt, henholdende og fortolkeligt over for fremmede regeringer og deres diplomater. Men der var andre, der krævede - og som var berettigede til at kræve - en klar stillingtagen. Det gjaldt medlemmerne af Defensionskommissionen, som havde til opgave at tilrettelægge Københavns forsvar. Og det gjaldt Holmens chef, som havde et dokumenteret behov for den politiske ledelses tilkendegivelser af, hvilke skibe, der skulle udrustes, til hvad, og hvornår. Det er da også takket være netop disse ordrer til Defensionskommissionen og til Holmens chef, at vi kan konstatere, hvornår den politiske ledelse erkendte, at en krig med England var forestående, og hvordan den engelske strategi og taktik ville blive.

Denne erkendelse kan dateres meget præcist, til om aftenen lørdag den 27. december 1800. Den aften mødte nemlig den engelske gesandt op hos den danske udenrigsminister og overleverede sin regerings ultimative krav om kendskab til Danmarks stilling i den optrækkende konflikt mellem England og Neutralitetsforbundet. Og den selvsamme aften afgik kronprins Frederiks ordre til Defensionskommissionen om at udarbejde en plan til forsvar af København imod et engelsk flådeangreb tidligt på foråret.

Den forsvarslinie, der modtog det engelske angreb i Kongedybet den 2. april, havde således været under forberedelse i mere end tre måneder - hvilket for øvrigt gør det vanskeligt at fastholde det traditionelle billede af en i hast sammenskrabet og udlagt styrke. Men det væsentlige i denne sammenhæng er, at en helt central information om den danske regerings vurdering af den politiske situation ikke kan hentes i det politisk-historiske materiale. Den må hentes i det militærhistoriske materiale, og den må udnyttes ud fra et kendskab til specielle militærhistoriske forhold omkring flådeudrustning.

Også på et andet væsentligt område omkring begivenhederne i 1801 er den politiske historiker henvist til at hente hjælp fra militærhistorien, når det gælder en vurdering af styrets opfattelse af den politiske situation. I det politisk-historiske materiale vil man lede stort set forgæves efter informationer, der kan kaste lys over de danske beslutninger om at besætte Hamborg, Lybæk og Lauenborg - politiske beslutninger med henblik på at bemægtige sig engelsk ejendom og på at lukke England ude fra det europæiske kontinent. Vil man have indblik i faserne i den politiske ledelses beslutninger på dette område, så er kilderne også her at finde i det militærhistoriske materiale. I dette tilfælde drejer det sig om de ordrer om forberedelse og fremrykning, som afgik fra den øverstkommanderende i København til den kommanderende general i hertugdømmerne, prins Carl af Hessen.

Også i dette tilfælde ville en ensidig fokusering på det politisk-historiske aspekt og en ensidig anvendelse af politisk-historisk materiale afskære den politiske historiker fra væsentlige informationer og fra værdifuld indsigt. Skal en politisk-historisk undersøgelse i det hér belyste tilfælde føres til bunds, er det nødvendigt at inddrage militærhistorisk mate-

riale og at erhverve sig en tilstrækkelig militærhistorisk indsigt.

5. Afsluttende bemærkninger.

Fremlæggelsen har - håber jeg - givet en rimelig argumentation for, at der ikke for den politiske historiker og militærhistorikeren foreligger et enten/eller, men at der er tale om et både/og. De to historiske discipliner er gensidigt afhængige.

At fremkomme med forslag til løsning af de traditionelle kommunikationsproblemer imellem de to discipliner på så begrænset et grundlag vil selvsagt være urimeligt. Derimod kan nogle mere uprætentiøse bemærkninger om forholdet forhåbentlig forsvares.

Umiddelbart fremstår vel et egentligt samarbejde mellem en militærhistoriker og en politisk historiker omkring den enkelte opgave som den selvfølgelige og rigtige løsning. Personlig ville jeg imidlertid forvente, at det i praksis normalt vil vise sig vanskeligt at etablere og at fastholde et sådant mere formaliseret samarbejde.

Selv ville jeg pege på en anden løsning, som formentlig både er mere realistisk og som samtidig vil være forskningsmæssigt mere frugtbar for begge parter. Jeg tror snarere, at militærhistorikeren og den politiske historiker - uden at opgive deres respektive disciplins emnemæssige vægtning og specialindsigt - burde vænne sig til at arbejde med et bredere emne- og interessefelt.

Jeg kan ikke se noget som helst til hinder for, at den politiske historiker udviklede sit interessefelt til også at omfatte den relevante militærhistorie og det militærhistoriske materiale. Og jeg ser heller ingen grund til, at militærhistorikeren - som man ofte ser det - viger tilbage fra også at behandle de politisk-historiske aspekter af sit emne og fra at inddrage det relevante politisk-historiske materiale. Den respekt for specielt politisk historie, som man kan møde blandt militærhistorikere, er der principielt ingen grund til at nære. Der er tale om ligeberettigede historiske discipliner, med forskellig emnemæssig vægtning, men med de samme professionelle krav til deres udøvere.

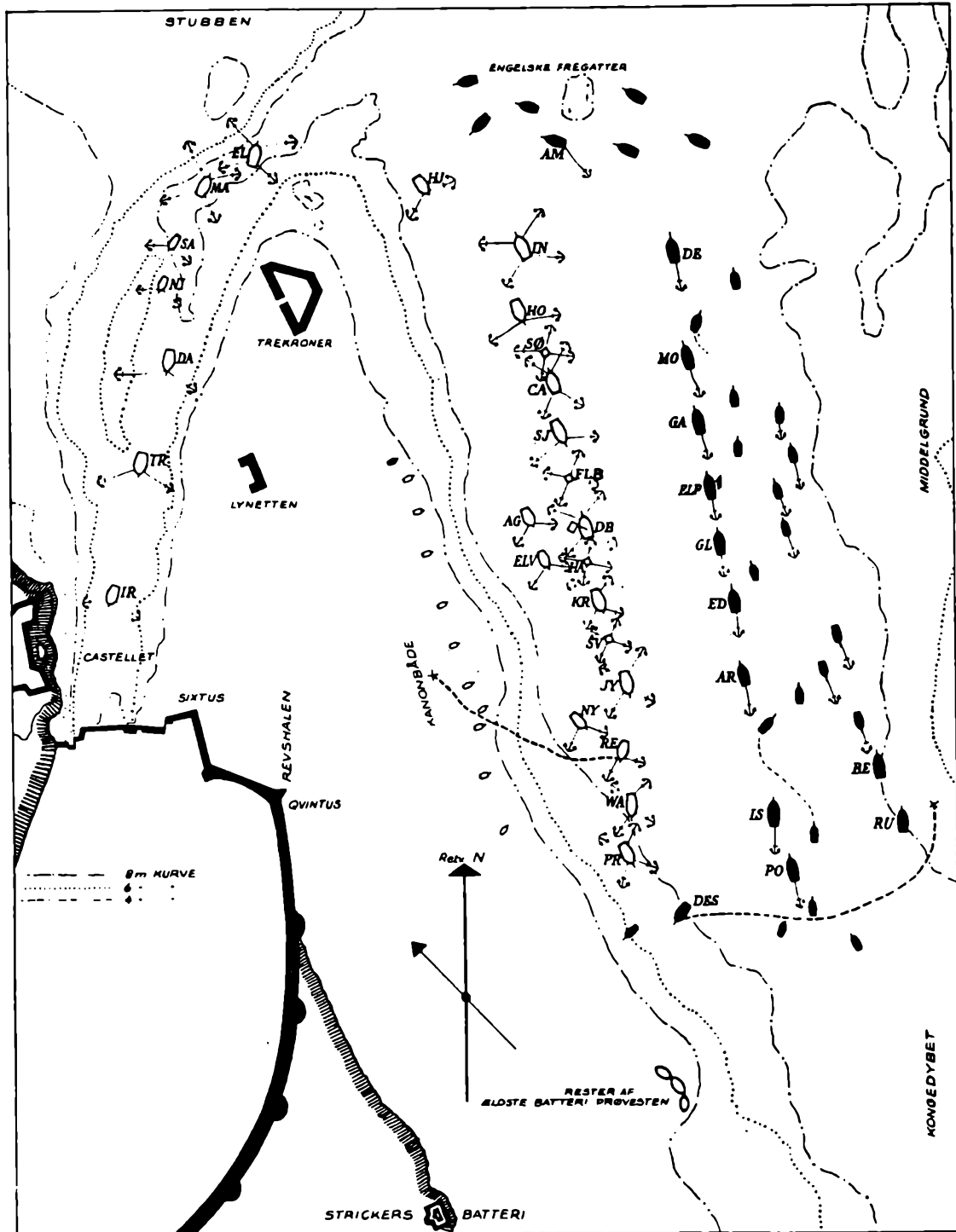
Og kan man så ikke klare alle problemerne selv, så kan man jo endelig altid spørge. Jeg er overbevist om, at begge parter trygt kan forlade sig på en positiv reaktion. Vanskeligheden vil såmænd ikke komme til at ligge i at få et svar. Vanskeligheden vil snarere komme til at ligge i at få et rimeligt kort svar. For intet er jo - som De har set det her i aften - så afvæbnende og så åbnende for sluserne som at blive bedt om at udtale sig om noget, som man har beskæftiget sig med, og som man synes, man har forstand på.

Noter

- 1) Edvard Holm: Danmark-Norges udenrigske historie under den franske revolution og Napoleons krige fra 1791 til 1807. I-II. 1875; og
Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans regering 1797-1807. I. Styrelsen og dens mænd. Økonomisk og social politik. 1923.
- 2) Edvard Holm: Danmark-Norges historie fra den store nordiske krigs afslutning til rigernes adskillelse 1720-1814. VI og VII. 1907 og 1912.
- 3) H.G. Garde: Den dansk-norske sømagts historie 1700-1814. 1852; og P.C. Bundesen: Mindeskrift i anledning af hundredårsdagen for slaget på Reden den 2.april 1801. Tidsskrift for Søvæsen LXXII. 1901.
- 4) J.F. Bardenfleth: Udkast til en militær beskrivelse af slaget på Københavns Red den 2.april 1801. 1801.
- 5) C.F. Allen: Slaget på Københavns Red den 2.april 1801. Dansk Folkekalender. 1842; C.C. Zahrtmann: Genlyd fra 1801. Nye Arkiv for Søvæsen. 1842; og polemik i Fædrelandet 24.april og 22.-24.maj 1842.
- 6) Se navnlig L. Berg: Den danske søkrigshistories vigtigste begivenheder. Trykt til brug ved undervisning ved Søkadet-akademiet. 1856; J.C. Oldenburg: Grundlag for undervisningen i søkrigsførelse på Søofficersskolen. 1883; C. Schaffalitzky de Muckadell: Håndbog i Nordens søkrigshistorie. 1911; K. Jungersen: Danmarks søkrigshistorie. 1945; R. Steen Steensen (red.): Flåden gennem 450 år. 1961; og senest F.H. Kjølens: Så kæmped de helte hin anden april. Tidsskrift for Søvæsen. 1976. En selvstændig - men desværre oversat - redegørelse for slaget er givet af E. Briand de Crèvecoeur: Olfert Fischer. Københavns modige forsvarer. 1944.
- 7) Olav Bergersen: Nøytralitet og krig. Fra Nordens væpnede nøytralitets saga. En sjømilitær studie. I-II. Oslo 1966.
- 8) Redegørelsen for det politiske og militære forløb 1800-1801 bygger på min bog "Denmark and the Armed Neutrality 1800-1801. Small Power Policy in a World War", der udkom på Akademisk Forlag i 1980. Bogen er forsynet med et 15 sider stort resumé på dansk. I kapitel V - The War with Britain - har jeg givet en foreløbig præsentation af min opfattelse af slaget og af dets forløb; og i noterne til kapitlet har jeg diskuteret materialegrundlaget samt enkelte af de omstridte detaljproblemer.
- 9) Ole Louis Frantzen: Sømorterer. Våbenhistoriske Årbøger. XXVI. 1980, side 100.

- 10) Olfert Fischer 28.november 1802 til kronprins Frederik. Aftrykt i Meddelelser fra Krigsarkiverne. Udgivet af Generalstaben. I. 1883, side 164-167. For en diskussion af brevets kildeværdi, se min bog side 269.

Siden foredraget er der af foredragsholderen publiceret tre forstudier til en kommende bog om slaget på Reden. Det drejer sig om: Løjtnant Bille på Prøvestenen. En nyfundet kilde til slaget på Reden. (Fund og Forskning, XXV, 1981). De danske søofficerer og "dolkestødslegenden" om slaget på Reden. (Fortid og Nutid, 1983:1). Historikeren og tiden. Eller: Hvad var klokken den 2.april 1801? (Festskrift til Kristof Glammann. Kbhvn. 1983).

Skibene, der på kortet er betegnet med de to eller tre første bogstaver i navnet, er i fortegnelsen opført efter placeringen fra Reden og udefter. Engelske skibe sorte, danske hvide. Følgende typebetegnelser er anført i fortegnelsen over de danske skibe på modstående side:

Typebetegnelser:

- BL = Blokskib
- BR = Brig
- DF = Defensionsfregat
- FR = Fregat
- KP = Kavalleripram
- LI = Linieskib (orlogsskib)
- KV = Korvet (mindre fregat)
- SP = Stykpram

Type	Skib	Kanon.	Besætn.	Type	Skib	Kanon.	Besætn.
FR	Amazon	38	280	LI	Ardent	64	500
LI	Defiance	74	650	LI	Bellona	74	650
LI	Monarch	74	650	LI	Russell	74	650
LI	Ganges	74	650	LI	Isis	50	400
LI	Elephant	74	650	LI	Polyphemus	64	500
LI	Glatton	54	420	FR	Desirée	40	250
LI	Edgar	74	500				

Agamemnon, Nelsons tolvte linieskib, der havde måttet ankre SE for Middelfrunden, deltog ikke i kampen. Kun enkelte af de engelske fregatter m.fl. er angivet med navn.

Kortskitse af situationen i den indledende fase af slaget den 2. april 1801. Skitsen stammer fra "Flåden i 450 år"; og i hovedtrækkene er den utvivlsomt korrekt. Som alle andre danske fremstillinger bygger den imidlertid på J.F. Bardenfleths kortskitse fra 1801; og en egentlig kildebaseret fremstilling af skibenes positioner under slaget savnes.

PLENARMØDET

afholdtes i året 1981, den 10.maj
på Hærens Officersskole.

Til dirigent valgtes museumsleder J. Barfod med akklamation. Dirigenten konstaterede, at plenarmødet var indvarslet i overensstemmelse med vedtægterne. Herefter valgtes kommandørkaptajn Arne Holm og cand.mag. Poul T. Cohrt til referenter.

Formanden aflagde dernæst følgende beretning:

Som det vil være medlemmerne bekendt, søger vi at arrangere en mindre ekskursion om efteråret. I 1979 gik turen til Hundested-Lynæs, hvor vi aflagde besøg hos torpedobådseskadren. Vi blev venligt modtaget på Lynæs-fortet, hvor vi ladede op med en enkel, men velsmagende middagsret. Derefter gik turen til "krigshavnen" Hundested, hvor de ca. 40 deltagere fordeltes på 3 torpedobåde, der lå klar til at stå ud. Det blev en meget interessant ekspedition med besøg i maskin- og radarrum og på kommandobroen. En tak til eskadrechefen, kommandør Bork.

I efteråret 1980 gennemførte vi en af vore såkaldte minikonferencer. Den var henlagt til fæstningsbyen Fredericia, som støttede vort besøg. Det samme gjorde byens garnison med oberst Vase i spidsen. Der blev holdt meget instruktive foredrag om fæstningen og om udfaldsplanens tilblivelse i 1849. Det gode kammeratlige møde afsluttedes med en velledet march på og ved voldene.

I efteråret '80 aflagde vi Middelgrundsfortet et besøg. Vi fik en grundig gennemgang af fortets bygningshistorie og nuværende indretning. En særlig oplevelse var et medrivende patriotisk indlæg om kanonen, der ikke skød den 9.april 1940. Stående på voldkronen så vi ud over det farvand, hvor Slaget på Rheden udkæmpedes den 2.april 1801. Vi fik en kort gennemgang af den berømmelige begivenhed.

Konferencerapporten for Militærhistorisk Konference '79 lå på bordet i foråret 1980. Trods det store oplag blev den revent væk, så det er i hvert fald ikke interesse, der mangler. Alle medlemmer har selvsagt fået den tilsendt.

Vi har søgt at holde kontakt med medlemmerne gennem udsendelsen af det fordringsløse lille blad "Medlemsorientering". Vi tror, det har opfyldt sin mission. Vi opfordrer alle til at indsende oplysninger af fælles interesse, det være sig om møder, bøger o.a. aktiviteter. Jo mere der indsendes, jo bedre bliver bladet. Fællesudvalget har også i de forløbne 2 år samarbejdet med sammenslutningen LASK (= Lokalhistoriske Arkiver for Storkøbenhavn). Det har drejet sig om voldudstillinger og forskellige projekter, såsom registrering og fotografering af Københavns voldsystem og forter fra 1880erne og 1890erne.

Endelig vil jeg oplyse, at vi denne dag har en medlemskare på 154. Det er da et ret stort tal, men dog alt for lille i forhold til formålets vigtighed. Vi henstiller til medlemmerne at se sig om i deres bekendtskabskreds og hver hverve mindst et nyt medlem.

Jeg vil ikke slutte dette møde uden en tak til de mange, der har arbejdet for vor sammenslutning i de sidste 2 år. Dette gældet i særlig grad mine kammerater i Fællesudvalget og Komiteen, der som altid har medvirket aktivt ved vore arrangementer.

Også en tak til konferencedeltagerne, som vi håber har fået det ventede udbytte af mødet.

Vel mødt igen om to år!

Følgende fremførtes til formandens beretning:

Raun-Kristensen spurgte til muligheden for at nedsætte bibliografi-grupper. H.C. Bjerg svarede med at henvise til Garnisonsbibliotekets sagkyndige bibliografer.

Bertram Clausen foreslog, at man genoplivede de hedengangne aktivitetsudvalg, og fandt i øvrigt, at konferencen havde fundet en god form. Dog havde forelæggelsesgrupperne for lidt tid. Til gengæld burde kravene til gruppedeltagelse skærpes. Formanden replicerede, at netop forelæggelsesgrupperne var et vanskeligt problem. Men hvis en gruppe "løb tør", kunne man jo blot slutte sig til en anden. Også "lyttere" burde kunne deltage i grupperne. På foranledning af Cohrt diskuterede man, hvorvidt gruppearbejdet burde strammes, bl.a. i form af tidsfrist for de enkelte indlæg. Diskussionen mandede ud i, at der nok burde afsættes 1/2 dag til gruppearbejdet næste gang, samt at der skulle holdes konference igen om 2 år.

Johs. Christensen fandt, at tidspunktet for konferencen var velvalgt i år. Forrige (i 1979) frøs han!

Efter at Bertram Clausen havde takket udvalget for en vel gennemført konference, blev formandens beretning godkendt med akklamation.

Den fungerende kasserer forelagde herefter regnskabet. Efter en kort diskussion af mulighederne for at opnå en bedre forrentning, godkendtes regnskabet.

Der var ikke indkommet forslag til Plenarmødet.

Man gik derefter direkte over til valghandlingen, idet 4 af Fællesudvalgets medlemmer ikke ønskede genvalg, nemlig Barnekow, Bernøe, Janson og Liebe. I stedet foresloges følgende:
Major J.E. Andersen,
Kaptajn J. Gram-Andersen,
Prokurist Husted og
Seminarielærer Johs. Nielsen.

Der var herefter 12 forslag til 12 pladser. Alle valgtes med akklamation.

Til revisorer valgtes advokat Schoubye og kaptajn E.O.A. Hedegaard. Som revisorsuppleant valgtes museumsinspektør Kay S. Nielsen.

Kontingentet vedtoges fremtidig at skulle andrage 25,- kr. p.a.

Under eventuelt udspandt sig en livlig drøftelse, hvor bl.a. følgende berørtes:

Johs. Christensen spurgte, om konferencerapporten blev bortsolgt, hvortil Cohrt svarede, at man forærede den væk mod betaling af porto, idet Fællesudvalget fik den gratis.

O. Andersen ville gerne have navne og adresser på deltagerne i rapporten. Cohrt svarede, at man ville forsøge at imødekomme dette.

Raun Kristensen foreslog, at medlemskab af Interessekredsen blev obligatorisk for at kunne modtage konferencerapporten, hvortil formanden meddelte, at man ville drøfte de kommercielle muligheder i denne i Fællesudvalget. Efter nogen diskussion af dette aspekt, rundede formanden plenarmødet af med at konstatere, at interessekredsen nu talte 154 medlemmer, og at man var meget velkommen til at skaffe yderligere medlemmer.

AFSLUTNING

Herefter afsluttede formanden konferencen med at takke deltagerne for den udviste aktivitet, især de, der havde bidraget i forelæggelsesgrupperne. Endvidere takkede formanden medlemmerne af arrangementskomiteen - Militærhistorisk Komité '79 - '81 - for deres store arbejde. Her ville formanden især gerne fremhæve Helbo Pedersen og Cohrt. Også Fællesudvalgets medlemmer ville formanden gerne takke for den forløbne periode, samtidig med at han takkede forsamlingen for genvalg og bød de nye medlemmer af Fællesudvalget velkomne i arbejdet. Endelig ville formanden gerne rette en varm tak til Hærens Officersskole for den meget fine modtagelse på Frederiksberg Slot.

DELTAGERE

i

Militærhistorisk Konference '81

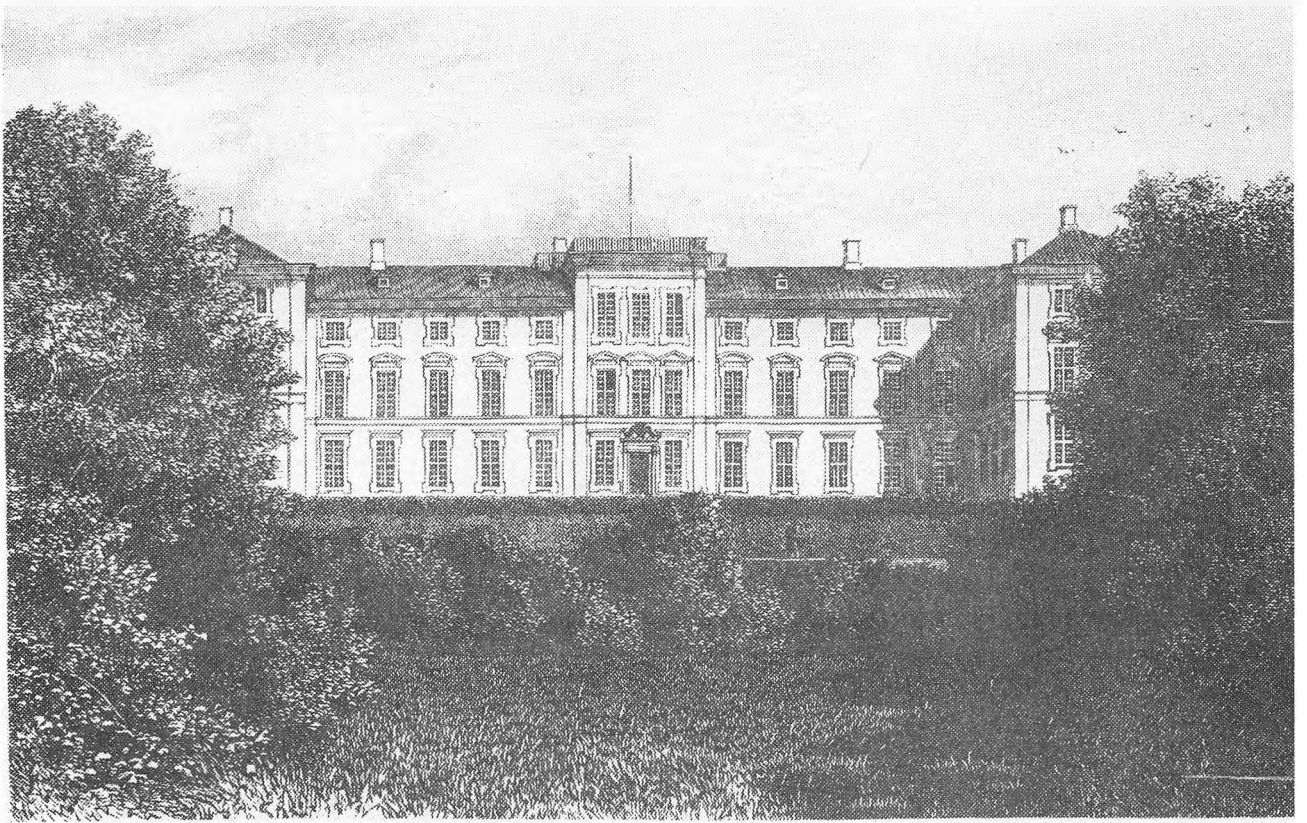
Navn:	Stilling:	Adresse:
Andersen, J.E.	Major	Ericaparken 18, 2820 Gentofte
Andersen, Ole	Premierløjtnant	Smallesund 83 3700 Rønne
Andersen, J. Bloch	Kaptajn	Tornegård, Almegårdsvej 12, 3700 Rønne
Andersen, P. Simon	Stud.mag.	Vestavej 19, Jyllinge, 4000 Roskilde
Askgaard, Finn	Direktør	Tøjhusmuseet, Frederiksholms Kanal 29, 1220 København K.
Aasen, Tove	Fr.	Sølvgade 18, I, 1307 København K.
Balleby, Ole	Mag.art.	Tingstedet 92, 8220 Brabrand
Bang, Thöger	Professor	Vagtelvej 8, 2000 København F.
Barfod, Jørgen	Museumsleder	Ved Fortunen 10 A, 2800 Kgs. Lyngby
Bennevig, Edward	Kørelærer	Istedgade 138, 1650 København V.
Berg, Nils	Oberst	Edvard Glæselsvej 8, 2000 København F.
Bjerg, H.C.	Arkivar	Møllevej 4, 2970 Hørsholm
Borgstrøm, E.	Registrator	Øster Farimagsgade 79, 2100 København Ø.
Christensen, A. Bonvig	Cand.phil.	Nørlundvej 3, 6710 Esbjerg V.
Christensen, C.C.	Disponent	Sæteren 7, 7100 Vejle

Navn:	Stilling:	Adresse:
Christensen, Johs.	Overlærer	Postbox 45, 2900 Hellerup
Christensen, Tommy P.	Stud.mag.	Bulgariensgade 5, st., 2300 København S.
Clausen, J. Bertram	Tekn.tegner	P. Knudsensgade 90, 2, 2450 København SV.
Cohrt, Sv. H.	Revisor	P. Mogensensvej 38, 3400 Hillerød
Cohrt, Poul T.	Cand.mag.	Hovedgaden 98, 2800 Kgs. Lyngby
Fenger, Niels		Morsøvej 4, 2720 Vanløse
Funck-Rasmussen, H.	Ingeniør	Aage Berntsens Alle 34, 2750 Ballerup
Gram-Andersen, J.	Kaptajn	Livgardens Kaserne, Gothersgade 100, 1123 København K.
Hansen, J. Garde	Lærer	Hans Ludvigsvej 56, 2.tv., 6000 Kolding
Harkjær, Liz W.	Frue	Gl. Kalkbrænderivej nr. 44, st., 2100 Kbh.Ø.
Hedegaard, E.O.A.	Kaptajn	Blichersvej 9, 3000 Helsingør
Holm, Arne	Kommandørkaptajn	Marinens Bibliotek, Overgaden oven Vandet nr.62 B, 1415 Kbh. K.
Holstein, Ulrich	Greve	Holsteinborg, 4243 Rude
Housted, E.	Prokurist	Dyvekes Alle 6, 2300 København S.
Jensen, Lone	Stud.mag.	Ukendt
Jensen, O.R.H.	Oberst	Almevej 12, 2900 Hellerup
Jensen, Carl P.	Importør	Vandgårdsvej 25, 6830 Nr. Nebel

Navn:	Stilling:	Adresse:
Jensen, P. Steen		Østre Allé 63, 4800 Nykøbing F.
Jensen, H.M.W.	Agent	Lipkesgade 25, 3, 2100 København Ø.
Jersing, I.E.	Oberst	Vang 70, 3790 Hasle
Jørgensen, Frank		Ved Højgaard 6, 2880 Bagsværd
Koch, Hanne	Frue	Søndermarken 17, 1, 2500 Valby
Kopp, Erik	Grosserer	Læderstræde 30, 1201 København K.
Kristensen, J. Raun	Ingeniør	Tureby Alle 34, 2650 Hvidovre
Kønig, D.J.	Dr.jur.	Gl. Kirkevej 30, 2770 Kastrup
Larsen, Fl.	Eksp.sekr.	Kronebakken 25, 2830 Virum
Laursen, Mogens	Lab.tekn.	Maglehøjvej 35, 3650 Ølstykke
Lind, Ole	Arkitekt	Bjelkes Alle 12,4, 2200 København N.
Lyng, Willi S.		Thorsgade 99, 3/tv, 2200 København N.
Mandøe, J.	Premierløjtnant	Pilekærvej 11, Vridsted, 7800 Skive
Michaelsen, J.	Journalist	Holger Danskesvej 92, 2000 København F.
Munck, Klaus	Forsk.bibl.	Henrik Pontoppidans Gade 16,3., 8000 Århus C.
Mygind, H.J.	Arkitekt	Symfoni Alle 34 D, 8700 Horsens
Møller, J.	Civ.ingeniør	Rørmosen 310, 2990 Nivå

Navn:	Stilling:	Adresse:
Nielsen, K.V.	Oberstløjtnant	Mølletofte 25, 2800 Kgs. Lyngby
Nielsen, Johs.	Seminarielærer	Bakkevej 11, 5762 Vester Skerninge
Pedersen, P.E. Helbo	Major	Gl.Kongevej 119, 5/tv, 1550 København V.
Poulsen, Chr. E.	Stevedore	Hummeltoftevej 124, 2830 Virum
Poulsen, P. Kry	Bibliotekar	Benløseparken 19,1/th., 4100 Ringsted
Rasmussen, Hans	Kontorchef	Humlevej 22, 3450 Allerød
Rosenløv, M.	Oberst	Tårbæk Strandvej 109, 2930 Klampenborg
Rung, Nina B.	Kadet-A	Pilkærvej 11, Vridsted, 7800 Skive.
Schoubye, K.V.	Advokat	Gilbjerghus, 3250 Gilleleje
Svendrup, Torben	Stud.mag.	Kastrupvej 160 B, 2300 København S.
Vestergaard, Ole	Stud.jur.	Sct.Hansgade 17,3/tv, 2200 København N.
Winge, M.	Generallæge	Frederiksberg Alle 78, 1820 København V.
Zachariassen, Lars	Antikvarbog- handler	Gothersgade 10, 1123 København K.

Militærhistorisk konference '83

Rapport fra den 5. Militærhistoriske Konference
den 6, - 8. maj 1983
på Frederiksberg Slot

Indholdsfortegnelse:

Program	side	2
Oversigt over forelæggelsesgrupper	-	3
K.V. Nielsen: Falklandskrigens militære aspekter	-	4
Referater fra forelæggelsesgrupper	-	15
C.C. Christensen: Bemærkninger om den danske "modstandsbevægelse"	-	24
M.Scott Hansen: Lidt om metoder og erfaringer ved arbejdet med "Sicherungsstellung Nord".....	-	26
Referat af ekskursion til Kronborg	-	37
Erik Housted: Kronborg Fæstning - en kortfattet oversigt	-	39
Referat af plenarmøde	-	49
Fortegnelse over Militærhistorisk Fællesudvalg	-	52
Vedtægter for Den militærhistoriske interessekreds i Danmark	-	53
Regnskab 1/5 1981 - 30/4 1983	-	55
Deltagerliste	-	56

Rapporten er skrevet og redigeret af: Erik Housted

Program:

Fredag 6. maj:

- 19.00-20.00 Ankomst og registrering
 20.00-21.00 Velkomst v/ næstformanden, oberst Mogens Rosenløv
 Foredrag: Falklandskrigens militære aspekter v/ oberstløjtnant K.V. Nielsen
 21.00-22.00 Aftenkaffe

Lørdag 7. maj:

- 9.00-10.00 Foredrag: Gustav Adolf i taktisk belysning v/ oberst O.R.H. Jensen
 10.00-12.00 Forelæggelsesgrupper
 12.00-13.30 Frokost
 13.30-15.30 Forelæggelsesgrupper
 15.30-16.30 Foredrag: Fæstningen Kronborg v/ oberstløjtnant C.H. Christensen
 16.30-17.30 Omvisning på Frederiksberg Slot
 18.00- Traditionel spisning og efterfølgende selskabeligt samvær

Søndag 8. maj:

- 8.25-10.00 Transport til Helsingør
 10.00-12.00 Den usædvanlige omvisning på Kronborg v/ oberst Aksel Jørgensen og oberstløjtnant C.H. Christensen
 12.00-13.30 Frokost
 13.30-15.00 Plenarmøde med dagsorden i.h.t. vedtægterne
 15.00-15.30 Afslutning

Forelæggelsesgrupperne, er traditionelt et af konferencens vigtigste punkter, hvor deltagerne har mulighed for at fremlægge færdige eller igangværende arbejder og projekter og herunder opnå gensidig inspiration og finde kontakt med andre deltagere.

Det er vigtigt at understrege, at forelæggelsesgrupperne er meget uformelle; der stilles ingen krav til formfuldendte foredrag. Det er -og skal være -deltagernes forum, hvor man frit skal kunne fortælle om sine interesser. I sagens natur findes derfor heller ikke referater af alt som kom frem i disse grupper.

Det har i tidens løb været meget diskuteret, hvorledes disse forelæggelsesgrupper bør afvikles. En mulighed er at afvikle dem i et lokale så alle har mulighed for at høre det hele, men dette vil kræve betydelig længere tid. Den anden mulighed er at forsøge en opdeling nogenlunde efter de tilmeldte emners karakter og herefter afvikle forelæggelsesgrupperne i 2 eller 3 lokaler, hvorved alle ganske vist ikke har mulighed for at høre alt. Der vil imidlertid være mulighed for på forhånd at fastlægge hvilke emner man vil høre om og i nødvendigt omfang skifte lokale undervejs.

Emnerne ved denne konference var følgende:

Gruppe A: Fæstninger m.m.

J.Gram-Andersen:	Om udarbejdelsen og udgivelsen af "Den sjællandske øgruppes landmilitære domiciler".
Johs. Christensen:	Valdemar Atterdags krigsmagt i samtidigt perspektiv.
Ulrich Holstein-Holsteinborg:	Sønderjyske jernbaner i militært perspektiv
Mogens Scott Hansen:	Sicherungsstellung Nord
Thøger Bang:	Dansk beton 1860
Finn Askgaard:	Kanontårne

Gruppe B: Moderne tid

Lars Zachariassen:	En usædvanlig hobby: Om at indsamle illegale blade og aktstykker 1940-45
M.V. Reimann:	Militære straffe før og efter 1/3 1974
D.J. Kønig:	Den sovjetiske militære ledelses indflydelse på beslutningen fra 1917/18 til idag.
Gunnar Bo Clausen:	Hær og Søværn 1932-40
Tommy P.Christensen:	Danske civile og militære beslutningstageres holdning til militærflyvningen i mellemkrigstiden.

Foredrag v/ oberstløjtnant K.V. Nielsen:

FALKLANDSKRIGENS MILITÆRE ASPEKTER

Tak for invitationen.

Desværre tillader tiden ikke at komme ind på så mange detaljer, som jeg kunne ønske. Specielt ville jeg gerne have gennemgået den krise som ledte op til krigen. Dette må imidlertid i hovedsagen forbigås, idet interesserede kan henvises til en artikel jeg har skrevet om dette emne i Militært Tidskrift november/december 1982.

Jeg vil istedet først give et rids af krigsbegivenhederne og pege på nogle af de enorme vanskeligheder briterne havde at overvinde i forbindelse med operation CORPORATE, som den benævntes, og som jo skulle tjene til genoprettelse af den britiske kontrol med kolonien.

Dernæst vil jeg kort fremhæve nogen af "lessons learned" som man indhøstede eller som det er udtrykt fra britisk side, som man "relearned".

KRIGEN, INDLEDNING

Efter i en årrække at have ført forhandlinger om øgruppen Falklandsøerne eller Malvinerne, som argentinerne kalder den, og gentagne argentinske trusler om at invadere øerne, tog begivenhederne for alvor fart da argentinske skrothandlere den 19. marts 1982 gik i land på South Georgia og hejste det argentinske flag.

To dage senere, den 21. marts, blev det antarktiske opmålingsfartøj HMS ENDURANCE (som nogen måske så da det i efteråret besøgte København og lagde til ved Langelinie) med 21 marinere ombord sendt til øen. Marinerne gik dog ikke i land, men forblev ud for øen, indtil det blev jaget væk af argentinske krigsskibe. England iværksatte straks en diplomatisk offensiv og samtidig fik Rear Admiral Woodward den 29. marts ordre til at forberede afsendelse af en såkaldt Task Force; denne blev i stilhed forberedt fra den 31. marts. På dette tidspunkt var imidlertid allerede tre atomdrevne U-både undervejs. Det var jo en lang tur. Fra England er afstanden ca. 15.700 km i luftlinie. Det var derfor nødvendigt med mellemliggende baser. Ascention Islands blev her valgt, ligesom forberedelser til tankning i luften blev gennemført. Søvejen er lidt længere - ca. 16.300 km - via de Cap Verdiske Øer og Ascention. Fra Argentina er der kun 600 km til Falklandsøerne og væsentligt længere til South Georgia og Sandwichøerne.

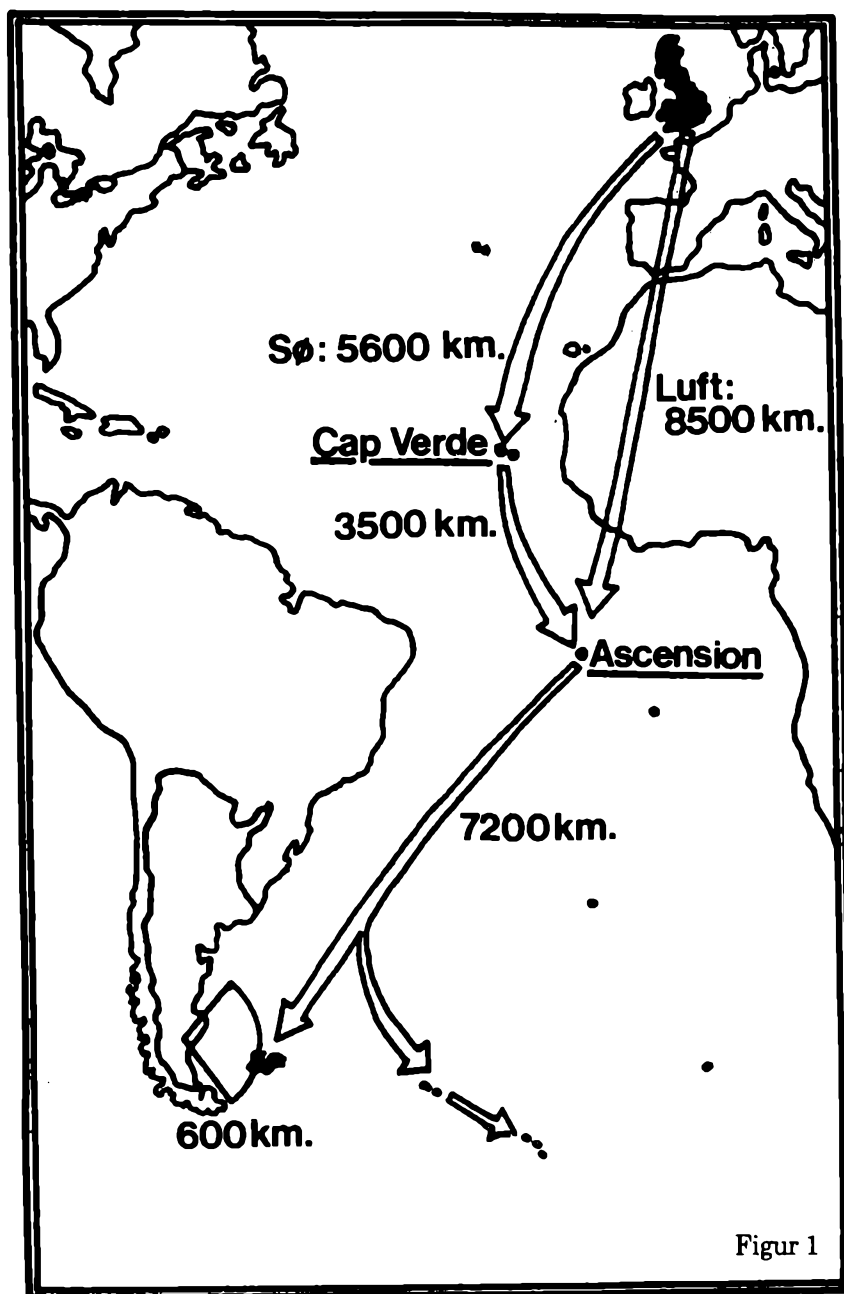
Selve Falklandsøerne består af ca. 200 øer med de to hovedøer East- og West-Falkland som de største. Størrelsesmæssigt kan de sammenlignes med Sjælland og Fyn og Falklandsstrædet med Storebælt, Øresund eller Femern Bælt. På det tilsvarende område i Danmark bor ca. 2,8 mill. mennesker. Falklandsøernes befolkning er imidlertid på ialt kun ca. 1.700 svarende til antallet på Læsø. Øerne minder meget om de skotske øgrupper med stærkt indskårne kyster, der giver mange naturlige havne, men som til gengæld vanskeliggør invasion. East Falkland består af to halvøer forbundet ved en smal tange ved Darwin/Goose Green. Den nordlige, hvor hovedbyen Port Stanley ligger, er temmelig bjergrig med højder op til 705 m. Den gennemskæres af mange slugter og dale og er uden et egentligt vejnet. Den sydlige del er meget lavere, men til gengæld mere sumpet.

West Falkland er trods enkelte høje bjerge gennemgående lavere og meget stenet og øde.

Der er tre flyvepladser: ved Port Stanley, ved Goose Green og en mindre på Pebble Islands.

Klimaet er tempereret oceanisk, stort set som Færøernes, d.v.s. der kan være ubehageligt koldt og stormende i vintermånederne maj/juni, hvor operationen jo fandt sted.

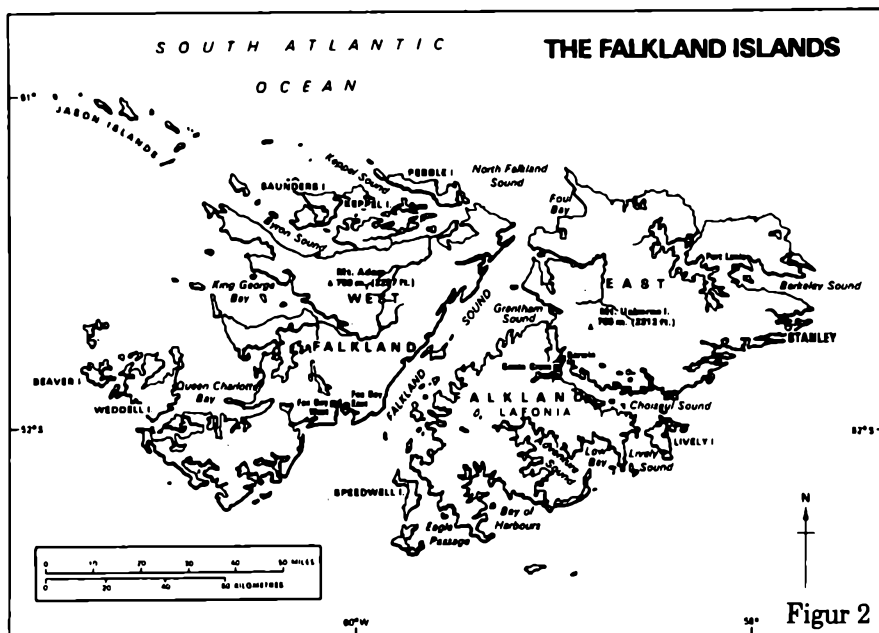
Den 2. april invaderede argentinerne Port Stanley med en styrke som var den lille garnison af Marinere langt overlegen. Efter 4 timers kamp beordrede guvernøren kampen indstillet.

Figur 1

Den 3. april satte argentinerne også en styrke i land ved Grytviken på South Georgia og også her blev Marinerne overmandet efter en kort kamp, hvorunder de dog skød en argentinsk helikopter ned.

Efter argentinernes invasion kunne de britiske forberedelser foregå i åbenhed og allerede den 5. april afgik det første element i Task Force 317, som den blev benævnt. Det var bl.a. de to hangarskibe HMS HERMES og HMS INVINCIBLE. Den følgende dag - den 6. april - mødtes chefen for flådestyrken og staben for 3 Cdo Bde RM ombord i amfibiekommandoskibet HMS FEARLESS og den 9. april sejlede transportskibene CARBERRA og ELK fra Southampton. CANBERRA der var en luksusliner som blev indkaldt og udstyret med helikopterdek, medbragte 40 og 42 Cdo RM samt 3 PARA.

Figur 2

MILITÆRE OG LOGISTISKE OVERVEJELSER

Admiral Sir John Fieldhouse, som blev udset som chef for Task Force 317, måtte naturligvis gøre sig nogle overvejelser omkring styrkeforholdet og de enorme logistiske problemer, det indebar at bringe en Task Force i aktion så langt fra hjemlandet og fra nærmeste basefaciliteter.

Lad os se lidt på styrkeforholdet.

Efterretningstjenesten og andre kilder anslog den argentinske flådestyrke til omkring 73 skibe, hvoriblandt var

- 1 hangarskib
- 1 krydser
- 9 destroyere, hvoraf 2 var moderne
- 4 ubåde.

Det argentinske flyvevåben omfattede ca. 200 kampfly, hvoraf det moderne franske Super Etendard med EXOCET-missiler blev det mest omtalte.

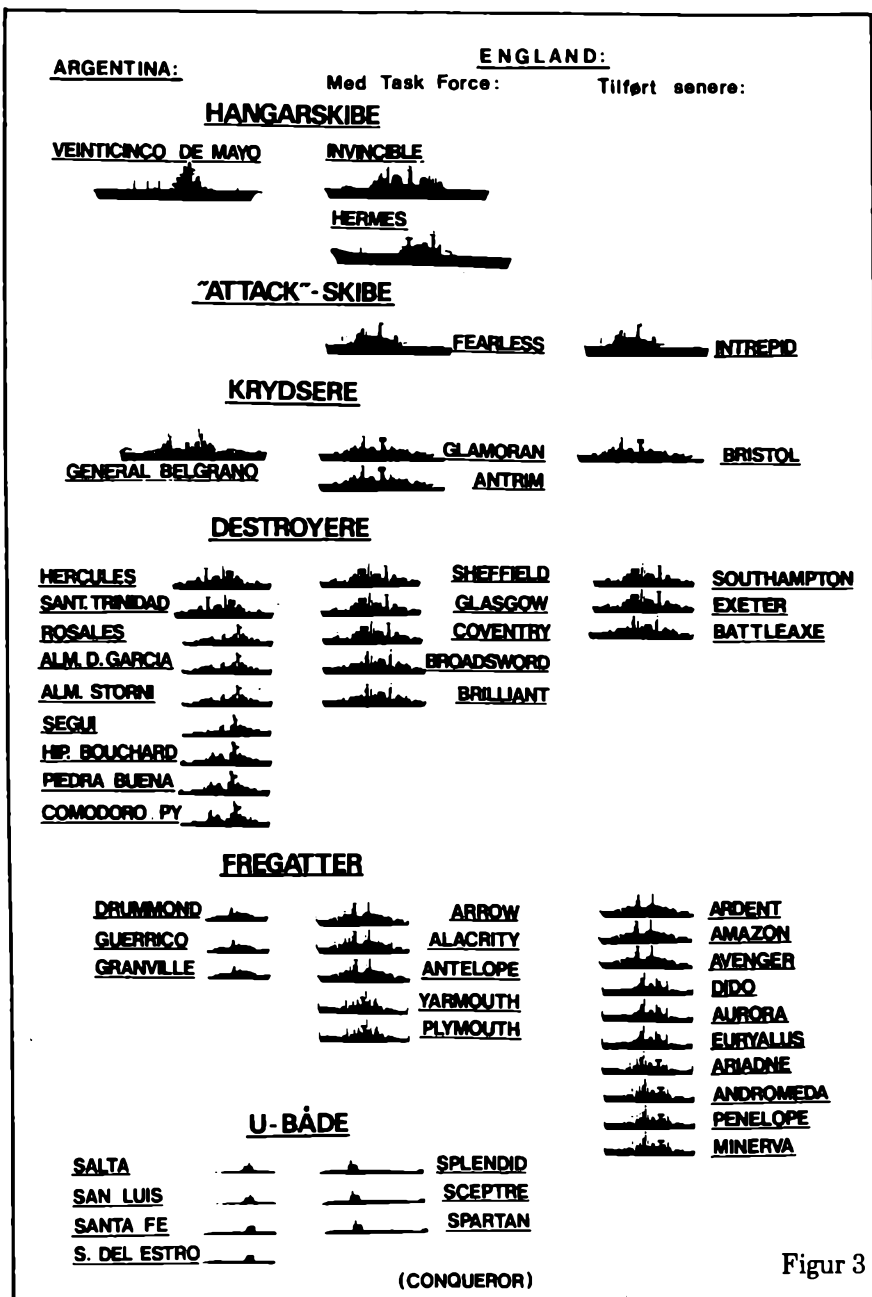
For hærstyrkernes vedkommende var vurderingerne mere problematiske. Efterretningsoplysningerne opererede med en styrke på mellem 7.000 og 10.000 mand støttet af lette kampfly og helikoptere. Ved krigens afslutning viste det sig imidlertid, at der var over 12.000 mand, som var veludrustede, og meget af deres materiel var langt bedre end briternes.

For at klare den lange transport af personer og materiel var det nødvendigt for englænderne at udskrive civile skibe og i alt 45 sådanne civile skibe blev medinddraget i operationen.

Der blev opstillet 4 nye Naval Air Squadrons, omfattende en squadron SEA Harriers, to squadrons Wessex og en squadron Antisubmarine Sea King.

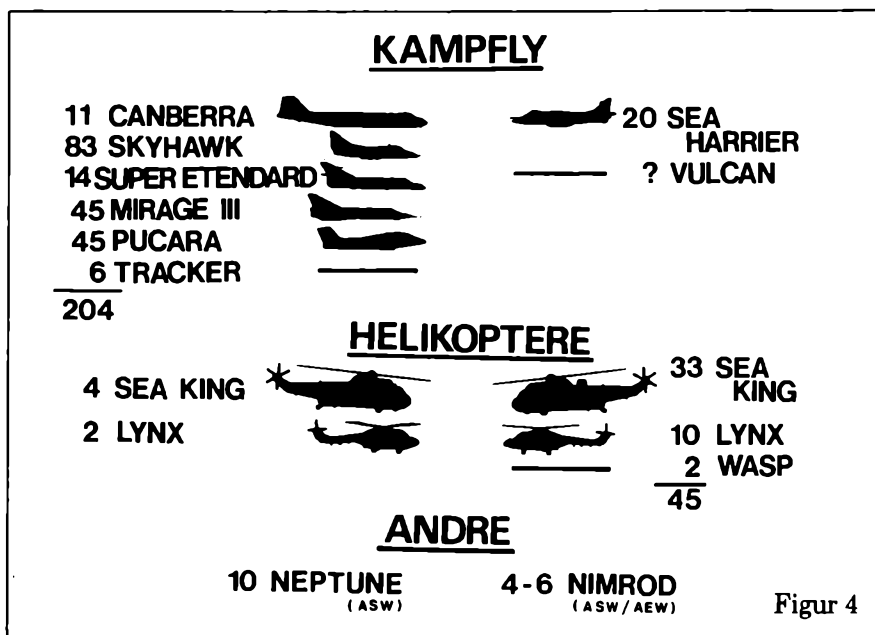
En række fly blev modificeret så de kunne tankes i luften.

Et nøglepunkt i hele den logistiske del af operationen blev Ascension Islands. Her blev skibene genforsynet og flybasen WIDEAWARE, som hidtil havde været vant til at gennemføre tre operationer om ugen blev hurtigt udvidet til permanent at støtte en større flystyrke. I løbet af 3 uger blev basepersonellet fra nogle få folk udvidet til at omfatte en styrke på 800. Der blev installeret luftforsvar af basen og indtil Port Stanley faldt gennemførtes 535 luftoperationer til basen fra UK, omfattende bl.a. 6.350 tons fragt og 6.000 passagerer.

Figur 3

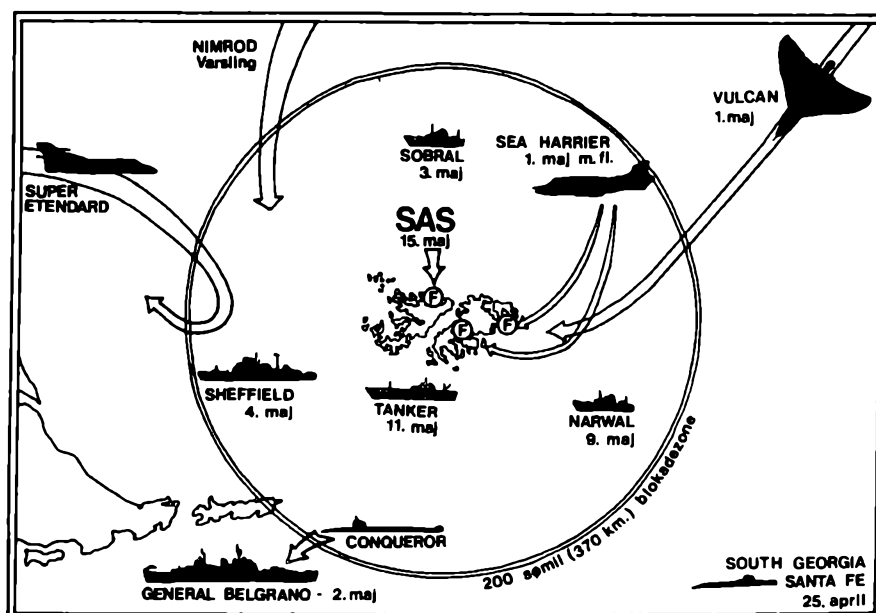
Fra basen gennemførtes 111 Nimrod-operationer, 44 air drops med Hercules og tankfly fløj 375 sortier.
Den 7. april erklærede den britiske regering en 200 nm EXCUCIVE ZONE omkring Falkland.

SOUTH GEORGIA

Den næste milepæl var generobringen af South Georgia. En styrke på 2 fregatter, et landsætningskib med et forstærket kompagni RM fra 42 Cdo RM samt elementer af SAS og SBS, støttet af maritime overvågningsfly, begyndte at operere omkring øen den 21. april. Herunder blev den argentinske ubåd SANTA FE angrebet og beskadiget.

Dårligt vejr udskød selve ilandsætningen til den 25. april, men allerede om eftermiddagen havde de 170 argentinere overgivet sig. Briterne havde hermed skabt sig en ankerplads for sin flåde.

Figur 5

BOMBNINGER OG FLÅDEOPERATIONER

Efter en skærpelse af den eksklusive zone, hvorunder briterne erklærede at ville angribe alle argentinske skibe og fly der kom udover 12 nm fra egen kyst, begyndte operationerne mod selve Falklandsøerne den 1. maj med en natbombning af flyvepladsen ved Port Stanley. Bombningen blev gennemført med Vulcan kombere fra Ascension Islands, støttet af tankfly. Det tog hele 16 timer at nå frem og tilbage. Senere på morgenen blev såvel flyvepladsen ved Port Stanley som den ved Goose Green angrebet af Sea Harriers, en operation der derefter fortsatte de næste uger med det formål at hindre argentinerne i at flyve forsyninger ind til øerne.

Den 2. maj blev den argentinske krydser BELGRANO observeret syd for Falkland, og da den udgjorde en væsentlig trussel mod den engelske Task Force, blev den angrebet af den britiske U-båd CONQUEROR og sænket med to torpedoer. Herefter holdt den argentinske flåde sig uden for de 12 nm.

Den britiske succes blev dog sat i relief, da den engelske destroyer SHEFFIELD den 4. maj blev angrebet og sænket af 2 Super ETENDARD med to EXOCET missiler.

Den 12. maj blev fregatten BRILLIANT og destroyeren GLASGOW angrebet af argentinske fly med bomber. Tre argentinske fly gik herved tabt og GLASGOW fik en bombe i maskinrummet; den eksploderede dog ikke.

Den 14. maj ødelagde SAS i alt 11 fly og en mængde ammunition ved et natligt raid mod Pebble Islands.

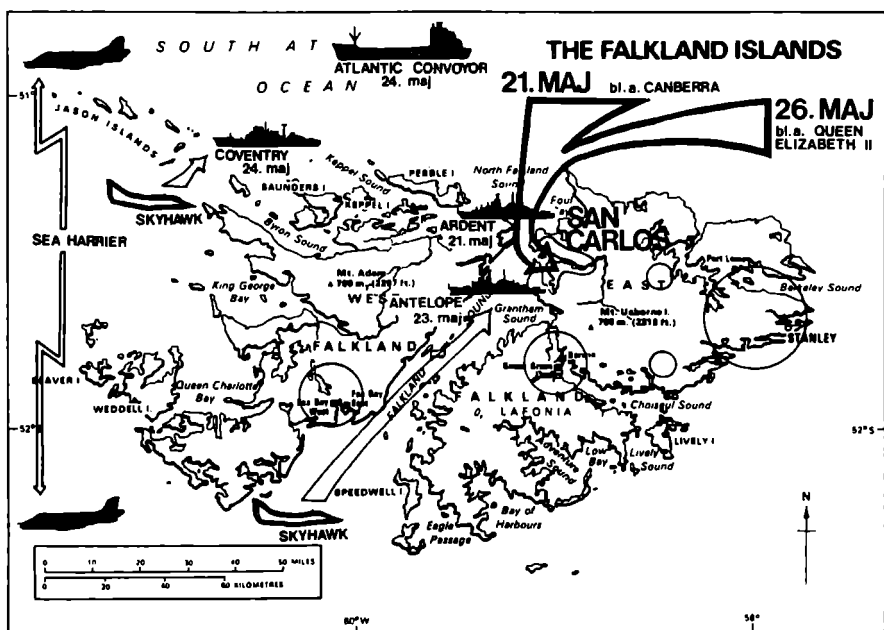
Jeg nævnte, at 3 Cdo BDE RM og 3 Para forlod England med skib den 5. april. 2 Para blev fløjet til Ascension Islands og blev herfra transporteret videre med skib. Hele denne styrke var under kommando af general Jeremy Moore.

Som følge af den argentinske opbygning blev det imidlertid følt nødvendigt at have yderligere landstyrke til rådighed. Derfor blev 5 Inf Bde (Field Force) bestående af tre bataljoner (Gurkhas, Scots og Welsh Guards) med de nødvendige støtteenheder, ialt 3.200 mand afsendt med QUEEN ELIZABETH II.

Den engelske hærstyrke kom dermed op på 10.500 mand. Også ekstra fly blev afsendt med S/S Atlantic Conveyor (4 Chinook, 8 Sea Harriers og 6 RAF Harriers).

SAN CARLOS

Problemet var nu, hvor man skulle vælge at gå i land. Det var ønskeligt, at det skete så tæt på Stanley som muligt, men dog ikke så tæt på, at et umiddelbart argentinsk modangreb kunne sættes ind. Hertil kom, at man gerne ville have et sted, hvor man var beskyttet mod EXOCET-missiler.

Figur 6

Valget faldt derfor på San Carlos; her var dybt vand tæt omkring med en snæver indsejling omgivet af højder.

Landsætningsstyrken gik ind i Falkland-strædet tidligt den 21. maj og påbegyndte landsætningen kl. 0340 lokal tid. Samtidig foretog SBS og SAS raid andre steder på øen, bl.a. ved Darwin.

I løbet af dagen blev landsat 3.000 mand og 1.000 tons forsyninger med tab af 2 Gazelles helikoptere.

Argentinerne reagerede i løbet af eftermiddagen ved indsættelse af massive flystyrker. De mistede her 15 fly. Igen blev skibe ramt af bomber, som ikke eksploderede.

Den 23. maj angreb argenterne igen. HMS ANTILOPE blev ramt og sank. 10 argentinske fly gik tabt mod 1 engelsk Sea Harrier.

Opbygningen af brohovedet fortsatte støt og på 3. dagen - den 24. maj - var landsat 5.500 mand og 5.000 tons forsyninger.

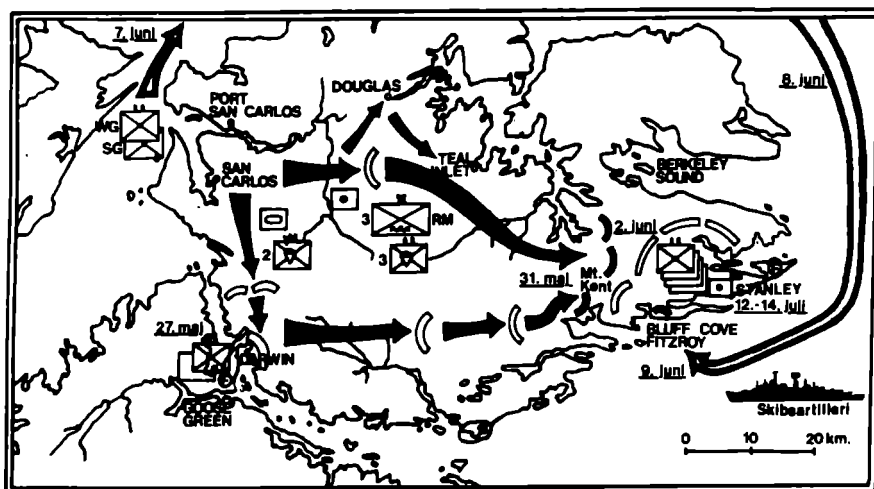
Den 25. maj var Argentinas nationaldag, så briterne ventede naturligt på en massiv flyindsats. Den kom da også, men havde svært ved at trænge helt igennem det britiske luftforsvarssystem, der yderst bestod af Sea Harriers opererende fra hangarskibene, derefter destroyere af SHEFFIELD-klassen også med luftforsvarsmissiler og endelig landbaseret luftforsvar med bl.a. RAPIER-missiler og kanoner. Det lykkedes dog argenterne at sænke HMS COVENTRY med bomber og S/S ATLANTIC CONVEYOR med et EXEOCET-missil. Sidstnævnte betød, at briterne mistede tre af de fire store transporthelikoptere (CHINOOK) foruden et antal mindre helikoptere, der alle befandt sig ombord.

Også de argentinske tab var betydelige, idet 8 fly gik tabt. Trods tabene fortsatte argenterne deres flyindsats, og det var i denne periode Falkland-strædet blev kendt som "The bomb alley".

FREMRYKNINGEN.

Den 26/27. indledte 3 Cdo BDE RM sin fremrykning fra brohovedet.

Det var nødvendigt for hovedangreb på Port Stanley at neutralisere Darwin og Goose Green. Derfor indledte 4 PARA den 26. maj sin fremrykning herimod, mens 45 Cdo og 3 PARA startede den lange march mod Douglas og Teal Inlet.

Figur 7

De voldsomste kampe under operationen til lands forekom under 2 PARA angreb på og erobring af Darwin og Goose Green. Over 1.000 argenterne var her taget til fange, da kampen var slut den 27. maj hen på eftermiddagen.

Trods dårligt vejr og vanskeligt terræn lykkedes det i løbet af tre dage 42 Cdo at få kontakt med en SAS rekognosceringsenhed, der var sat ned ved Mount Kent. Den 30. maj ansås brohovedet fast etableret og general Moore tog fra da af kommandoen over landstyrkerne. I løbet af de følgende to dage blev også 5 BDE landsat.

Opbygningen af forsyninger fortsatte og for blot at nævne et enkelt tal, blev 18.000 artillerigranater bragt i land. I samme periode blev skibe trukket ind mod Port Stanley, hvor eksempelvis i perioden 5.-10. juni en destroyer og fire fregatter skød 1.300 4,5 tommer granater mod udvalgte mål. Også flyangreb mod radarer blev gennemført. På dette tidspunkt havde briterne mistet ialt 10 Harriers, hvorfor nye forstærkninger blev fløjet ind fra Ascension Islands (air-refuelling).

På grund af dårligt vejr, som vanskeliggjorde anvendelse af helikoptertransport, blev det besluttet at flytte de to Guards Btn. til Fitzroy med skib. Det kom her til en for briterne tragisk hændelse, da vejret den 8. juni uventet klarede op og de to transportskibe SIR GALAHAD og SIR IRISHAM under udladningen blev angrebet af argentinske fly. I alt 57 blev her dræbt.

DEN AFSLUTTENDE KAMP OM STANLEY.

Argentinerne havde i alt 7 batajnoner med støttevåben placeret i en ring omkring Stanley. Tre af disse var placeret fremme på en bjergryg bestående af højdepunkterne Mt. Longdon, Two Sisters og Mt. Harriet.

General Moores plan gik ud på et angreb i tre faser.

Det indledtes med et ustøttet natangreb den 11. juni. 45 Cdo tog den midterste højderyg Two Sisters. Syd herfor trængte 42 Cdo gennem de fjendtlige minefeller og tog Mt. Harriet. Mod nord måtte 3 PARA kæmpe hårdt mod en af de bedste argentinske bataljoner for at nå Mt. Longdon.

For at få et indtryk af den støtte, der blev ydet disse angreb skal nævnes, at 5 batterier var i uafbrudt aktion i 12 timer og afgav ialt 15.000 skud. Angrebets 2. fase gennemførtes natten 13/14. juni, hvor 2 PARA tog Wireless Ridge, medens Scots Guards havde en hård kamp for at nedkæmpe en regulær argentinsk marine-bataljon på Mt. Tumbledown. Herefter gik Gurkhas igennem og tog Mt. William.

På dette tidspunkt brød det argentinske forsvar sammen - måske på grund af Gurkhas. Det var derfor ikke nødvendigt at gennemføre den planlagte 3. fase af angrebet, for i løbet af eftermiddagen begyndte hvide flag at dukke op, og om aftenen den 14. kunne general Moore modtage den formelle overgivelse af alle argentinske styrker på Falklands fra general Menendez.

HVILKE ERFARINGER KAN MAN SÅ DRAGE AF OPERATIONEN ?

Jeg skal ikke her gå i detaljer, men alene pege på nogle hovedpunkter.

Først må man imidlertid gøre sig klart, at det - når bortses fra enkelte enheder - ikke var en determineret fjende, som briterne stod overfor. Dernæst må man erindre sig det specielle kampmiljø: Der var ingen veje, der var ingen EW (electronic warfare), intet panser, briterne var alene i angreb, defensive operationer var der alene tale om for argentinernes vedkommende, vejret var særdeles vanskeligt, og endelig - som følge af mangel på veje - var landtransport en sjældenhed, hvorimod helikoptertransport var reglen.

Det barske kampmiljø understregede værdien af de professionelle britiske soldaters omhyggelige grundtræning og af at den fysiske "Fitness" var blevet vedligeholdt under den lange transport til operationsområdet.

Selvom den britiske styrke ikke var i besiddelse af så meget- og i visse tilfælde så avanceret - natkampudstyr som modstanderen viste den britiske styrke sig overlegen i natoperationer på grund af omhyggelig uddannelse heri.

Et væsentligt forsyningsmæssigt problem viste sig at være det voldsomme ammunitionsforbrug - ikke mindst af maskingevær- og morterammunition - sig at være.

Den omhyggelige og effektive britiske sanitetstjeneste viste sig at være af stor værdi for kampmoralen, selv om forsyningerne af blodplasma på et tidspunkt var kritisk. Sårede var under lægebehandling på under seks timer og overlevelsesholdningen for indbragte sårede var over 90%.

De maritime operationer demonstrerede holdbarheden af principperne om forsvar i dybden og fastholdelsen af initiativet. Også for krigsskibenes vedkommende

var ammunitionsforbruget stort, således anvendtes i det hele over 8.000 skud fra skibskanoner til "Naval Gunfire" i støtte af landoperationerne.

Et særligt problem viste sig at være den udbredte anvendelse af kunststoffer som er tilfældet i de moderne engelske krigsskibe. Disse førte til hurtig og voldsom spredning af ildebrände og til udvikling af giftig gas. Et problem som allerede er taget op af den engelske flåde med henblik på gennemførelse af ændringer.

For så vidt angår luftoperatøner viste de engelske VSTOL-fly (Harrier) sig særdeles operationsduelige. De 28 Sea Harrier og de 14 RAF Harriers GR 3 der blev deployeret til operationen gennemførte i alt over 1.100 "air patrol" missioner og 90 offensive støtte-operationer samt 125 direkte støttede og taktisk rekognosceringsmissioner for landstyrkerne. 99% af alle planlagte missioner blev gennemført.

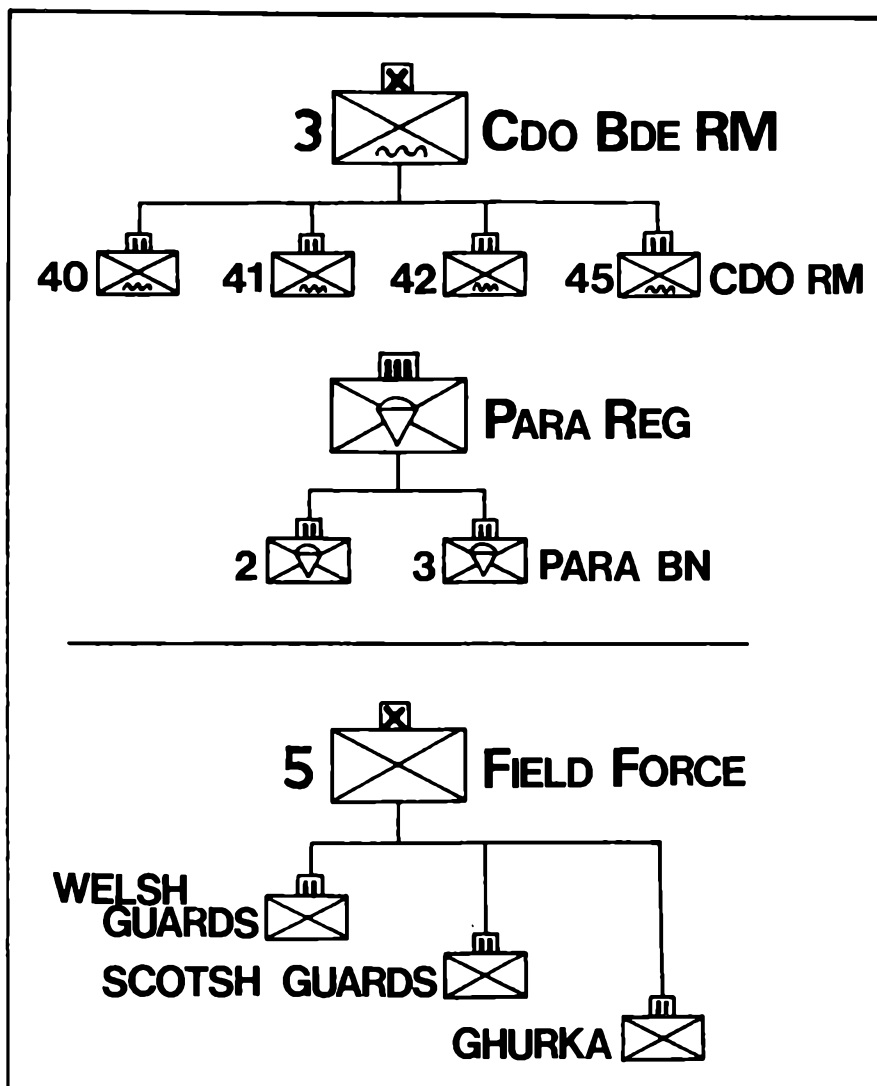
Af afgørende betydning var evnen til at gennemføre genforsyning af brændstof i luften. I alt 16 Numrod-fly blev modificeret til at varetage denne opgave.

Helikopterne , hvor der indsattes 200 af syv forskellige typer, var af uvurderlig betydning såvel i luftforsvaret af flådestyrken som i forsyningstjenesten inden og efter landsætningen. En enkelt Chinook helikopter (den eneste som "overlevede" sænkningen af ATLANTIC CONVEYOR) gennemførte uden reservedele og basafaciliteter 109 timers operationer og transporterede bl.a. i et enkelt lift 80 kampudrustede soldater.

Set i alliancesammenhæng kan den britiske indsats næppe udtrykkes kortere og mere rammende end SACEUR, general Rogers, gjorde det i et interview med Peter Nicols, The Times, gengivet i Berlingske Tidende søndag den 20.marts 1983:

" Det var af vital betydning for Storbritannien at beskytte sine borgere der, og det var af meget stor betydning for resten af NATO, at der var et land, der kunne vise Sovjetunionen, at selv under de vilkår, på en afstand af næsten 13.000 kilometer, var man parat til at gøre det. Det betød en styrkelse af vor afskrækkende virkning."

K.V. Nielsen

Organisation af den britiske Task Force 317

FALKLANDSKRIGEN

Kronologisk oversigt:

- 19 MAR Argentinske skrothandlere hejser det argentinske flag på South Georgia.
- ult.MAR Britiske U-både dirigeres til S-Atlanten. Forberedelser påbegyndt til afsendelse af en TASK FORCE.
- 2 APR Argentina invaderer Falklandsøerne.
- 3 APR Argentina invaderer South Georgia. FN sikkerhedsråd vedtager resolution 502.
Første RAF transport-fly til Ascention Island.
- 5 APR Første skibe af TASK FORCE 317 afsejler fra UK.
- 12 APR 200 nm maritime exclusion zone iværksættes.
- 23 APR Br. regering advarer Argentina om at argentinske fly og krigsskibe der kan true TASK FORCE 317 vil blive angrebet.
- 25 APR South Georgia generobres. SANTA FE gøres ukampdygtig.
- 30 APR Total exclusive zone iværksættes.
- 1 MAJ Første angreb med Vulcan mod Falklandsøerne og med Sea Harrier mod krigsskibe. Første argentinske fly nedskudt.
- 2 MAJ General Belgrano sænkes af HMS Conqueror.
- 4 MAJ HMS Sheffield rammes af Exocet-missil og synker.
- 7 MAJ Br. regering advarer Argentina om at krigsskibe og fly mere end 12 nm fra Argentinas kyst vil blive betragtet som fjendtlige og angrebet.
- 9 MAJ To Sea Harriers sænker trawleren Narwal, som har skygget TASK FORCE 317.
- 11 MAJ HMS Alacrity sænker forsyningseskibet Cabo de los Estados i Falklandssundet.
- 14/15 MAJ Special Force udfører natligt raid på Pebble Island. 11 argentinske fly ødelægges på jorden.
- 21 MAJ 3 Cdo Bde etablerer brohoved ved San Carlos.
HMS Ardent sænkes. Ca. 15 argentinske fly nedskydes.
- 23 MAJ HMS Antelope beskadiges (synker 24 MAJ). 10 argentinske fly nedskydes.
- 24 MAJ 18 argentinske fly nedskydes. Skader på britiske skibe.
- 25 MAJ HMS Coventry sænkes. Atlantic Conveyor rammes af Exocet-missil (synker 28 MAJ). 8 argentinske fly nedskydes.
- 28 MAJ 2 PARA generobrer Darwin og Goose Green.
- 30 MAJ 45 Cdo sikrer Douglas settlement. 3 PARA generobrer Teal Inlet. 42 Cdo rykker frem til Mount Kent og Mount Challenger.
- 1 JUN 5 Bde landsættes ved San Carlos.
- 8 JUN RFA Sir Galahad og Sir Tristan rammes ved Fitzroy. 10 argentinske fly nedskydes.
- 11/12 JUN Mount Harriet, Two Sisters og Mount Longdon erobres.
HMS Glamorgan rammes af landbaseret Exocet-missil.
- 13/14 JUN Tumbledown Mountain, Wireless Ridge og Mount William erobres.
General Menendez kapitulerer.
- 20 JUN South Thule sikres.
- 25 JUN Guvernør Hunt vender tilbage til Port Stanley.

Gruppe A:

J.Gram-Andersen: Om udarbejdelsen af udgivelsen af "Den sjællandske øgruppes landmilitære domiciler":

Gram-Andersen redegjorde for arbejdet med udgivelsen af denne militærhistoriens Trap.

Bind I som blev udgivet i 1980 indeholder beskrivelser af Proviantgården, Gunderød Flyvestation, Ny Tøjhus, Grønland Øvelsesplads ved Østerport, Hovedvægten på Kgs. Nytorv, Rigensgades Kaserne, Livgardens Kaserne, Rosenborg Slot, Sigerslev Flyvestation, Gurrehus, Slagelse (herunder Antvorskov Slot, Slagelse Kaserne og Antvorskov Kaserne), Hillerød (Frederiksborg Slot), Farum Kaserne, Frederiksberg Tekniske Skole, Gjethuset på Kgs. Nytorv og Kronprinsessegades Kaserne og desuden oversigtskapitler om Østre Landsdelskommandos oprindelse og Den sjællandske øgruppes generelle militære betydning gennem tiderne.

Bind II blev udgivet i 1982 og indeholder beskrivelser af Kalundborg, Garnisons Kirke, Sandholmlejren, Haslev, Tryggevalde amts rytterdistrikt, Høveltegård, Høvelte Telegrafkaserne, Gamle Laboratorium på Christianshavn, Amager Fælled (herunder Faste Batteri, baraklejlere m.v.), Christianshavns Voldgade 8, Kasernen i Rysenstens Bastion, Strandgades Kaserne, Nykøbing F. og Fredensborg Kaserne.

Som det næste bind- der vil optræde udenfor rækken - vil der komme en beskrivelse af Bornholm.

Herefter vil der formentlig følge et bind med blandede emner, bl.a. en række ældre københavnske kaserner, hvorefter det er hensigten at samle det omfangsrige stof om borge, voldsteder, land-sø-og kystforter m.v. i to bind.

Alt i alt må værketets første udgave forventes at komme op på en halv snes bind.

Alene et blik ned over de hidtil behandlede emner viser noget om spændvidden i værket, som når det engang er afsluttet - forhåbentlig inden udgangen af 1980'erne - vil være af uvuderlig betydning som opslagsværk, ikke blot for militærhistorikere, men for enhver der beskæftiger sig med lokalhistorie.

Forfatterkredsen består af omkring 50 personer, der alle har påtaget sig opgaven frivilligt.

Der er stadig en del emner, hvortil forfattere søges, og Gram-Andersen ville gerne opfordre til at interesserede meldte sig.

Johs. Christensen: Valdemar Atterdags krigsmagt i samtidigt perspektiv.

Traditionen tro holdt Johs. Christensen et farverigt indlæg uden manuskript. Imidlertid har redaktionen fået overladt en kronik af Johs. Christensen fra Jyske Tidende 18/9 1982, der kan betragtes som en erstatning for indlægget på konferencen, nemlig : "Dache-fejden i folkeligt perspektiv".

Den største folkerejsning i Nordens historie fandt sted i tiden fra 1541-44 i Småland og Øster Gøteland.

Gustav Vasa søgte at samle de svenske lande til en stærk nation med sig selv som leder og diktator. Heraf fulgte frygtelige skatteudskrivninger blandt bønder og almue.

En fribonde, som boede ved grænsen til Bleking, dræbte kongens fogeder og måtte gå til skovs. Hans navn var Niels Dache.

Det lykkedes ham at samle en flok fredløse mænd og med dem begyndte han sin kamp mod Vasakongen.

En ulige kamp, skulle man mene. Imidlertid fulgte heldet og lykken Niels Dache, og efter nogle sejre over de kongelige styrker sluttede meget store dele af bønderne og almuen fra Småland sig til hans faner, og på bondetinget vedtog man at lade budstikken gå og melde, alle mænd af hus til strid for frihed

og frelse mod kongens tyranni.

Den svenske propaganda satte ind mod Dache. Veltalende mænd rejste rundt og berettede om, hvor ond og slet et menneske Dache var, han sov hver nat med to koner, han var papisternes mand, han var en mænder og skovtyv, fredløs og skattenægter...

Alligevel sluttede omkring 16.000 frie bønder sig til hans faner, og de fik god støtte fra deres frænder på den danske side af grænsen, nemlig gøingerne, som havde god krigserfaring fra deres tjeneste hos den danske konge som Gøingegårdens mænd.

De danske borgere i Rønneby og Sølvesborg forsynede Dachehæren med krudt, kugler, hagebøsser og proviant.

Blekinges bønder transportererede deres kvæg over grænsen til disse byer og lod dyrene blive udskibet til de vendiske og tyske byer på den anden side Østersøen. Der var derfor solide og tætte forbindelser mellem borgerne i disse byer og Daches folk.

På et stort landsting vedtog bønderne, at de ville have den sande lære tilbage, den katolske kirke. Gustav Vasa havde indført den lutherske lære i 1527 og beslaglagt så meget af kirkens ejendom som muligt. De katolske præster blev dræbt eller jaget ud i skovene og levede som fredløse. Nu kom de til bønderne og forrettede gudstjenester og messer i skovene, og gav de kæmpende bønder styrke og kraft til kampen. Samtidig bistod de lærde præster Dache med at skabe en administration, så han kunne skrive til fremmede fyrster og byer.

Daches folk var veludrustede. Særlig deres armbrøste var gode. De var fremstillet af de lokale smede i landsbyerne og hans folk kendte de store skove og det farlige terræn. De havde derfor let spil over for de hære af tyske landsknægte, som svenskekongen sendte imod dem. Tyskerne blev lokket i baghold og Daches folk udnyttede terrænet og lavede overraskende manøvrer, som eftertidens historikere betegner som militært fremragende arbejde. Dache vandt fem store sejre over de kongelige hære af landsknægte, og det styrkede hans egne folks moral og disciplin.

Med sans for propaganda lod Dache en del af de tyske knægte blive sendt hjem til Tyskland, så de kunne berette om Dachehærens sejre. Det lykkedes næsten for godt. Fyrster og hertuger troede, at Dache var ved at erobre hele Sverige, og de sendte gesandtskaber om hjælp og forbund. Selv den tyske kejser, Karl den Femte, sendte sine folk til Dache for at tilbyde ham tysk hjælp. Imidlertid vidste Dache udmærket, hvorledes det var gået de tyske bønder under bonderejsningen i Tyskland i 1525, så han afslog de tyske tilbud.

Dache kæmper videre og befrier hele Småland for svenske besættelsesstyrker og marcherer ind i Øster Göteland og erobrer Linkøbing, hvor han opslår sit hovedkvarter. Han samler stadig flere tropper, som alle kommer af egen fri vilje, og Gustav Vasa overvejer fortvivlet at nedlægge sin krone og drage i landflygtighed ligesom Kristian den Anden af Danmark.

Niels Dache sender et budskab til den danske konge, Kristian den Tredje. Det er et interessant brev. Dache tilbyder kongen, at Småland bliver et frit og uafhængigt rige under dansk overhøjhed. Smålands folk vil tjene Danmarks konge loyalt og trofast, om kongen til gengæld garanterer befolkningen de gamle rettigheder, som Gustav Vasa trådte under fode. Det er trosfrihed, ret til at sælge deres kvæg og landbrugsvarer til hvem, de vil, skatterne må ikke udskrives uden landstingenes godkendelse, og fogederne skal være af den smålandske eller skånske nation. Ingen tyskere måtte føre befaling i Småland eller Blekinge...

På denne anmodning om at blive en del af det danske rige svarede den tysktalende holstenske greve, som var blevet indsat som dansk konge af den holstenske adel efter en blodig borgerkrig, slet ikke. Han sendte Peder Skram mod Småland med en hær på 4.000 tyske landsknægte. Det var Danskekongens svar på den smålandske almues ønske om at blive en del af Danmarks rige...

Fra et dansk, nationalt og folkeligt synspunkt, er det bitter læsning, at

denne anmodning bliver besvaret mod vold og dumhed. Men kunne man forvente andet af en holstensk greve, som vandt sin magt ved tyske knægtes lanser. Han var iøvrigt svoger til Gustav Vasa.

Til alt held manglede Peder Skram kontanter, så de tyske knægte holdt faglige møder det meste af tiden, og togtet mod Småland blev en fiasko.

Gustav Vasa tilbyder Niels Dache venskab og våbenhvile, og Dache modtager kongens tilbud.

Kongen rustet sig til sommerens felttog, og Dache finder Kristian den Andens love frem af glømselen og gør dem til Smålands love. "Kong Kristian var os en god mand", sagde de smålandske høvdinge, "han gav os sild, sold og salt".

Om Kristian den Anden, som sad på Kalundborg Slot som fange, har haft nogen kontakt med Dache, vides desværre ikke, men det er påfaldende, at Dache netop vælger Kristian den Andens love og gør dem til Smålands lov. Samtidig dukker skipperne fra Søren Nordbys fribytterlaug frem og lover Dache støtte og hjælp.

Søren Nordby var Kristian den Andens bedste mand og almuens mest kendte anfører. Han døde i 1530, men hans fribytterlaug var mesterligt organiseret og havde tilholdssteder i de mange vendiske og baltiske havne. Det er folkeligt set meget interessant, at disse frie sømænd og den smålandske almue samt Gøingerne og borgerne i Blekinges byer danner grundlaget for Niels Daches magt. Det viser en dansk folkelighed, som vore historikere hidtil har undgået at omtale, og i hvert fald ikke interesseret sig for.

Søren Nordbys fribytterlaug bliver hånligt omtalt som "sørøvere", men det var de ikke. De havde svenskerne og den tyske hansa som deres fjender og opsnappede nederlandske og engelske skibe, men de angreb aldrig dansk-norske skibe, og de havde deres tilhængere og mellemmand på kysterne i Skåne og Blekinge og på Femern, hvor bønderne var frie og drev søfart og fiskeri. Gustav Vasa befaler at alt kirkesølv i hele Sveriges land, særlig Småland skal inddrives. Kirkeklokkerne bliver støbt om til kanoner, og hvervetrommerne går, så skotske knægte i stort tal kommer til Sverige sammen med franske og tyske.

Der er ingen svenske i den svenske hær, siger Moberg, de var alle til hobe fremmede, udenlandske knægte.

Dache kunne have foretaget et fremstød mod Stockholm, men han undervurderer de nye hære, Gustav Vasa har samlet, og fjenden vinder betydelige sejre over Daches folk. Det er, lige som gejsten har forladt ham for en tid. Han fører dog sine styrker mod syd mod Småland, vinder mindre sejre og prøver atter lykken i et stort slag. Det sker på en åben slette, og her kommer tyskernes krigskunst med at rykke frem i sluttede formationer dem til gode, og Daches hær lider et nederlag og må flygte.

Gustav Vasas ordre er klar. "Ødelæg hele Småland". De tyske tropper rykker ind i en landsby, fortæller Moberg. Alle mænd bliver én for én stejlet og derefter brændt, kvinderne voldtaget og dræbt og børnene jaget til skovs som bytte for ulvene.

Således dræbte svenskekongen almuen i Småland ved hjælp af udenlandske soldater.

Endnu kan man høre skrigene fra de ti tusinder af ulykkelige ofre, som skreg deres lidelse ud i de store skove i Småland, siger Vilhelm Moberg i sin glimrende Sveriges Historie.

Dache bliver såret og må flygte.

Han bliver jaget af kongens mænd, undslipper, men dør til sidst af sine sår. Med hans bortgang er sammenholdet i bondehæren forbi, og de slagte rester af Dachehæren flygter til skovs eller søger ind over grænsen til Danmark, hvor de bliver vel modtaget af deres frænder der. Thi fra gammel tid herskede der bondefred mellem alle landsbyerne på begge sider af grænsen. Det betød at man bistod og hjalp hinanden, når der var krig mellem kongerne. Almuen havde helt andre interesser. Denne bondefred var effektiv helt op til 1700-tallet til stor irritation for svenskerne i Stockholm.

En del af Dachehærens folk nåede over grænsen til Bleking og tog ruten med skuderne til de baltiske lande eller Tyskland, hvor der var mulighed for en fremtid.

Men Smålands byer og landsbyer lå øde hen, brændt ned på kongens ordre. Der gik to hundrede år før Småland atter var nogenlunde befolket som før 1541, siger Moberg, som selv er smålænder.

Grevens Fejde i Danmark fra 1534 til 1536 bragte adelen og særlig den holstenske til magten i riget.

Almuen, det vil sige 95 pct. af befolkningen, blev lagt i lænker og trældom og frataget retten til at bære våben. Den ret fik almuen først efter 1945, som et resultat af modstandsbevægelsens tapre kamp.

Smålands frihedskamp fulgte kun seks år efter den danske, og mange danske interesser var indblandet i denne strid, som drejede sig om livets elementære rettigheder, retten til selv at bestemme i sin hjemstavn, at være en fri mand uden foged og adel over sig og uden frygt for de kongelige lænker, fængsel enten på Kalmar eller Bremerholm.

Kristian den Anden, den gamle ørn, kunne nok endnu en gang have rejst hele almuen i Norden, thi han var deres mand, han gav os sild, sold og salt. De gæveste mænd i danernes historie er hans mænd, Skipper Clement og hans tapre jyder, og Søren Nordby og hans dristige skåninger og gotlændere.

Danmarks nedgang begyndte, da man tog frihed og frelse, det vil sige et frit liv, fra folkene i Danevang og gjorde dem til fæstebønder med det resultat som Holberg så glimrende har givet os i Jeppe på Bjerget. Det måtte gå galt.

Den folkelige frihed er genvundet på papiret, men det kniber med frelsen.

Der er mange snærende bånd for nutidens danske, og de lærer intet om deres fædres djærve kamp for folkelig frihed. En rejse i de store skove i gøingerens vildsomme land og den smålandske vildmark giver forståelsen af den svundne drama.

For den, der tror på den danske folkelighed, er det rimeligt at søge tilbage i tiden og finde vort folks sande væsen og identitet.

I det gamle danske kærneland Skåne og det mægtige Småland taler historien sit eget tyste sprog, som en digter som Vilhelm Moberg har fornemmet i lighed med Arthur Lundquist.

Mødet med fortidens djærve stridsmænd får os uvilkårligt til at ranke ryggen og prøve at møde fremtiden med større sikkerhed, idet vi føler friskarerne fra de store skove som vore venner og frænder.

Johannes Christensen

Kildehenvisninger:

Vilhelm Moberg: Min Sveriges Historie II, Schönbergs Forlag

Ingvar Anderson: Sveriges Historie. Natur och Kultur

C.F.Allen: De tre nordiske Rigers historie, 1870

J.Paludan Müller: Gullands forhold til Danmark og Sverig, Gads Forlag 1865

Palle Lauring: Dansk Renæssance, Schönbergs Forlag, 1964

Karl Ploetz: Auszug Aus Der Geschichte, Würzburg, 1962

Uno Røndahl: Skåneland utan førskoning, 1981

Ulrich Holsten-Holsteinborg: Sønderjyske jernbaner i militært perspektiv

Indlægget skulle egentlig have heddet: "Sydsjællandske middelalderbefæstninger", men dette blev i hast ændret til ovenstående, for at danne en optakt til det næste indlæg i rækken.

Indlægget skal ikke refereres her. Interesserede kan henvises til Holsteins bog: "Militære jernbaner ved Danmarks sydgrænser 1844-1920", Forlaget ZAC 1980.

Thøger Bang: Dansk beton 1860

Thøger Bangs indlæg var ledsaget af plancher og dias og resumeres: Danmark var et foregangsland med hensyn til den moderne tids anvendelse af beton til fæstningsbygning.

Anledningen var lidt tilfældig. Da man i 1858 som begyndelsen til et større fæstningsprogram vedtog anlægget af de københavnske søforter skulle værkerne være kasematterede forter i tidens stil, beliggende omtrent i linien for blokskibene i 1801. For at opnå bedre holdbarhed overfor angreb af pæleorm besluttede den bestyrende officer, den senere generalløjtnant J.F.M. Ernst, efter fransk forbillede at anvende betonblokke ved funderingen. Materialets gode egenskaber blev opdaget, og efter skydeforsøg på Amager Fælled i 1860 besluttedes det at opføre Prøvestensfortet med dets 30 kanonkasematter og overliggende åbent batteri som en monolitisk betonblok, helt uden brug af murværk. Formgivningen var meget lettere, og man sparede over 25% af den til fortets opførelse givne bevilling. Det var fuldført 1863. Som skydeskårsforstærkning benyttedes "blybeton", d.v.s. skærver indstøbt i bly.

Men indførelsen af det riflede skyts og de stærkt forøgede kanonkalibre gjorde hurtigt fortet for sårbart, og en række forstærkninger udførtes, dels som betonudstøbninger i det indre og dels (1877-79) som en skal i fuld højde udenpå fortets frontmur, og de fleste af kanonkasematterne blev tillukket. Både den oprindelige og den senere beton viser sig at være af udmærket kvalitet, hvad man endnu idag kan overbevise sig om.

Da man i 1861 i frygten for et tysk angreb anlagde provisoriske forsvarsværker, byggede man krudtmagasiner af beton på Dybbøl og ved Fredericia (men ikke ved Dannevirke). Tilsyneladende betragtedes de som et relativt billigt og egentlig ganske godt substitut for de sædvanlige tømmerkonstruktioner. De bestod med glans ildprøven på Dybbøl, og af de nogle og tyve magasiner havde kun to fået revner, men samtlige var brugbare den 18. april. Få dage efter blev de sprængt af preusserne, som ikke opdagede materialets gode egenskaber.

Den samme skæbne overgik magasinerne som var opført i den såkaldte "Befæstede Lejr" foran Fredericia samt en betonpoterne der fandtes i hovedvolden omkring fæstningen.

For at "fixere de i felttoget indsamlede erfaringer" blev der nedsat en kommission som afgav betænkning i marts 1865. Som ønskværdigt gav den en skansetegning, hvori det nye var opholdsrum til besætningen, gravkaponierer og indgangsport (uden bro), alt i beton med vægtykkelser nogenlunde som dem man havde haft i magasinerne.

I udlandet benyttedes beton ikke (højst i enkelte bygningsdetaljer), før end de nye projektiler og sprængstoffer fra ca. 1885 tvang til at finde noget bedre end det hidtidige murværk af brudsten eller tegl. For Tyskland og Frankrig har det betydet en unødvendig udgift på et par hundrede millioner i datidens hårde valuta.

Finn Askgaard: Kanontårne

Askgaards lille indlæg, som blev ledsaget af lysbilleder, havde nærmest karakter af et spørgsmål til deltagerne i gruppen. Askgaard havde funderet over hvorfor der pludselig i det daværende dansk-norske rige opførtes en række karakteristiske kanontårne i slutningen af 1600-årene. Det gælder således tårnene i Frederikshavn, i Rønne og tårnene på Christiansø og Frederiksø samt en række tårne i Norge.

De er alle karakteriseret af at ligge ved havneindløb eller i nærheden af havne og er næsten alle bygget på klippegrund.

Typen, der også betegnes Martellotårne, opstod i 1500-årene på Sardiens og Korsikas kyster som værn mod algierske sørøvere.

De danske tårne er alle opført af oberst Anthoni Coucheron (d.1689), men han.

må have fået ideen et eller andet sted fra og have fundet denne særprægede befæstningsform velegnet.

Desværre kom man ikke gådens løsning nærmere

Mogens Scott Hansen: Sicherrungsstellung Nord

Dette indlæg, hvortil Mogens Scott Hansen, har leveret manuskript og illustrationer gengives på side 26 - 36 hvortil henvises.

Gruppe B:

Fra denne gruppe forefindes beklageligvis kun et enkelt indlæg, hvortil er leveret manuskript.

Gunnar Bo Clausen: Forholdet mellem hær og søværn 1932-1940

I den sociologiske forskning har man konsekvent opfattet forsvaret som et elitært system, forsvaret er fortrinsvis blevet anskuet som et organisk hele i sit forhold til det civile samfund, og man har kun i uhyre beskedent omfang beskæftiget sig med interne forhold indenfor dette system, som f.eks. forholdet mellem værnene eller mellem værnenes ledelser. Indlægget, der vil give en skitse-mæssig fremstilling af forhold mellem hær og søværn 1932-1940, kan derfor opfattes som et opgør med den mest firkantede del af den sociologiske tænkemåde.

De nye, reducerede forsvarslove i 1932 medførte blandt meget andet en ændring af såvel hærens som søværnets overledelsesstruktur i centralistisk retning med det formål at skabe større overensstemmelse mellem de centrale kommandomyndigheders krigs- og fredstidsorganisation.

Søværnets overledelse ændredes radikalt med etableringen af Søværnskommandoen, søværnets centrale kommandoorgan, der af politiske grunde fik viceadmiral Rechnitzer som chef. Da Rechnitzer hidtil havde været direktør for det administrative organ Marineministeriet, var der dermed sket en personel sammensmeltning mellem de to organer.

Også i hærledelsens overledelsesstruktur fandt der ændringer sted i 1932. Der blev gennemført en væsentlig tilnærmelse af fredstids- og krigstidsorganisationen gennem en styrkelse af Generalkommandoens indflydelse i fredstid - men Generalkommandoen og Krigsministeriet forblev to adskilte myndigheder såvel personelt som funktionelt.

Den fortsatte adskillelse af Krigsministeriet og Generalkommandoen medførte en intens magtkamp mellem de to organer - Krigsministeriet søgte at svække Generalkommandoens myndighed, til gengæld søgte Generalkommandoen at reducere visse af Krigsministeriets magtbeføjelser. Mellem direktøren for Krigsministeriet, oberst Stemann, og chefen for Generalkommandoen, generalløjtnant With, udviklede der sig efterhånden et meget dybtgående personligt modsætningsforhold, der i 1936 medførte, at Generalkommandoen søgte at fratage Krigsministeriet personel-administrationen, medens Krigsministeriet til gengæld foreslog at ophæve Generalkommandoen og overføre territorialmyndigheden til de to divisioner. Dybest set bundede konflikten i, at Generalkommandoen fandt ministeriets indflydelse på forsvarsministeren stærkt generende.

Men også internt i Generalkommandoen var der rivalitet og uenighed. Generalløjtnant With, der var chef for Generalkommandoen 1931-1939, tilsidesatte den formelle tjenestegang: Han gik efterhånden udenom chefen for Generalstabens og lod sig i stedet påvirke af en tjenstgørende officer af lavere rang, hvilket fik til følge, at officerer placeret på chefsposter i Generalstabens i flere tilfælde søgte forsættelse fra den normalt meget estimerede stabstjeneste. Saglige uenigheder med generalløjtnant With medvirkede til, at bl.a. chefen for Generalstabens og chefen for Generalstabsafdelingen i 1937 forlod Generalstabens.

Der herskede således både uenighed om magtfordelingen mellem Krigsministeriet

og Generalkommandoen, og indenfor Generalkommandoen var der internt uenighed om hvilken taktik der skulle anvendes overfor de politiske myndigheder. Også i Søværnskommandoen herskede der uenighed, men her synes uenigheden ikke at have været af samme omfang som i Generalkommandoen. Dette skyldes dels, at uenigheden i hvert tilfælde var af saglig karakter og ikke berørte kompetancen mellem de enkelte dele af søværnets øverste ledelse, dels, at viceadmiral Rechnitzer var mindre selvrådig end generalløjtnant With, idet han gav sine medarbejdere i Marinestaben relativt frie hænder og stort set altid godkendte enige indstillinger fra staben. Dette forhold satte til gengæld Marinestaben i stand til at bevæge Søværnskommandoen som institution ind på en mere kompromisløs holdning til de politiske beslutningstagere.

De to værns indbyrdes forhold blev styret af Generalkommandoen samt af Søværnskommandoen. Der fandtes intet samarbejdsorgan mellem de to værn endsige noget fælles ledelsesorgan, og forslag fra Generalkommandoen om at oprette en enhedskommando led i 1938 en krank skæbne på grund af søværnets modstand. Relationerne mellem de to værn var følgelig helt afhængige af et godt forhold mellem de to værns centrale kommandoorganer.

Allerede i 1920'erne var forholdet mellem de to værn imidlertid blevet forværret på grund af søværnets agitation for øgede nybygningsbevillinger og de deraf påfølgende forsøg fra såvel hær som søværn på at overbevise de bevillende myndigheder om at netop hæren respektive søværnet burde tildeles en større del af de samlede forsvarsudgifter. Modsætningerne mellem de to værn fik deres ydre udtryk i en basal uenighed om placeringen af forsvarets tyngde. Ved begyndelsen af 1930'erne var værnenes indbyrdes relationer derfor spinkle og ømtålelige, hvilket blev bekræftet under forhandlingerne om de nye forsvarslove i 1932, idet hæren og søværnet bekæmpede hinanden i håb om at forbedre subsidiært opretholde de eksisterende bevillinger. De samlede forsvarsudgifter blev imidlertid nedskåret med 9% , men de nye forsvarslove var mindre utilfredsstillende for hæren end for søværnet, og modsætningerne mellem de to værn blev opretholdt i de følgende to år, omend der sideløbende hermed i det små etableredes et begyndende samarbejde mellem værnene - langvarige forhandlinger om forberedelse af havnespærringer fandt deres principielle afgørelse, og der indledtes et spinkelt øvelsessamarbejde.

I foråret 1934 prøvede Søværnskommandoen og Generalkommandoen imidlertid gennem interne forhandlinger at opstille en for begge værn acceptabel fælles trangfølge for de to værns behov, men forgæves, idet intet af værnene ønskede at vige pladsen som den værdigst trængende. Hærledelsen var som følge heraf dybt foruroliget over at forsvarsministeren senere samme år nedsatte et Rigsdagsudvalg til undersøgelse af søværnets ordning, og man forsøgte resultatløst at få hærens problemer inddraget i udvalgets arbejde. Hærens uro var dog unødvendig - søværnets forbedringer blev kun af beskedent omfang.

I perioden 1935-36 undlod hærens og søværnets ledelser imidlertid at spille deres kræfter i en frugtesløs intern kamp, og værnenes interne samarbejde begyndte at blomstre: Der afsluttedes på en række punkter formelle samarbejdsaftaler, øvelser med deltagelse af enheder fra begge værn blev hyppigere, og kronen på værket var udarbejdelsen af et forslag om etablering af Københavns luftforsvar, som Generalkommandoen og Søværnskommandoen i fællesskab tilstillede forsvarsministeren i maj 1936. Men der var grænser for samarbejdet: Der blev ikke indgået aftaler på punkter af vital betydning for noget af de to værn, det viste sig umuligt at afholde fællesøvelser i ordets egentlige betydning, og forsøg på at etablere en fælles flyproduktion strandede.

Forholdet mellem de to værn forværredes imidlertid igen hastigt på grund af de indledte politiske overvejelser om en revision af forsvarslovene, og i sidste halvdel af 1936 vendte de to værn tilbage til deres indbyrdes kamp om mulige budgetforbedringer. Da hærledelsen på grund af generalløjtnant Withs politiseren blev udelukket fra forhandlinger med regeringen om de nye forsvarsloves udformning, blev resultatet, at søværnet fik den største budgetforbedring ved forsvarslovene i 1937. Dette resultat skærpede igen Withs tone overfor søværnet.

Forholdet eksploderede i 1938. De to værn søgte gennem en bagatellisering af hinandens forsvarsopgaver og en modsvarende fremhæven af egne forsvarsopgaver at stå bedre overfor de politiske myndigheder i argumentationen for egne genopbygningsplaner. Man nåede imidlertid ikke de eftertragtede mål, men opnåede blot, at uddybe uenigheden mellem de to værn. Et forslag fra hæren om at skabe en enhedskommando blev prompte afvist af Søværnskommandoen, der ikke ville risikere at blive styret af hærchefen, og øvelser med deltagelse af styrker fra begge værn var fra 1937 indskrænket til afholdelse af luftmeldeøvelser. Søværnets holdning til oprettelse af Københavns luftforsvar kølnedes efter 1937 på grund af faren for at luftforsvaret skulle blive udbygget på søværnets bekostning, og man deltog derfor kun halvhjertet i luftforsvarssamarbejdet. Søværnet holdt som det mindste værn mere og mere på sine rettigheder og sin identitet. Det eneste område, hvor der gennem 1930'erne herskede et nært samarbejde mellem de to værn, var informationsudvekslingen mellem de to værnstabs efterretningstjenester; men karakteristisk nok var netop dette samarbejde uofficielt og foregik på det personlige plan.

Det kan derfor konkluderes, at forsvaret i 1930'erne ikke udgjorde noget selvstændigt politisk system. Den rivalisering mellem hær og søværn, der dominerede værnenes indbyrdes relationer indtil årsskiftet 1934/35 og igen fra medio 1936, hindrede en systematisk og samordnet udnyttelse af værnenes potentielle pressionsmuligheder og medførte, at de to værnsledelser i stedet hver for sig søgte at fremme egne interesser overfor de politiske beslutningstagere i indbyrdes konkurrence.

Årsagen til værnenes rivaliseren var de knappe økonomiske ressourcer, der blev bevilget forsvaret, især i 1. halvdel af 1930'erne. Rivaliteten blev imidlertid forstærket på grund af de to værn forskelligartede overledelsesstruktur samt det personlige modsætningsforhold mellem de to værnschefer, generaløjtnant With og viceadmiral Rechnitzer. Selvom de to værnsledelsers stabschefer og øvrige centralt placerede stabsofficerer, specielt oberst Gørtz og kommandørkaptajn Vedel, forsøgte at arbejde mod et mere tillidsfuldt forhold og samarbejde mellem de to værn, var det derfor forgæves.

Det manglende samarbejde blev et yderligere politisk argument for at undlade at gennemføre den ønskede genopbygning af forsvaret - de sagkyndige var jo ikke enige. Selv med en enighed mellem de to værnsledelser ville man imidlertid ikke have fået gennemført den ønskede genopbygning - der var et klart politisk flertal mod en sådan radikal genopbygning af forsvaret, og der var på intet tidspunkt blot tilnærmelsesvis politisk vilje til at overveje en sådan. Uenigheden fik derfor størst betydning for de to værnsmuligheder for at få forøget deres egne forsvarsudgifter - og her klarede søværnet sig af flere forskellige grunde bedst - men det er en anden historie.

Indlægget bygger på dele af mit konferensspeciale "Det danske forsvar 1932-1940 med særligt henblik på de 2 værnsledelsers forhold til de politiske beslutningstagere og til hinanden", Odense Universitet, april 1983 (upubliceret). Et forstudie findes i G.B.Clausen: "Forholdet mellem den danske hær og det danske søværn 1932-34. Forhandling eller konflikt?" i Tidsskrift for Søværnen 1981, s. 385-429.

Supplerende litteraturfortegnelse:

- H.Chr. Bjerg: Das gibt s nur einmal (Festschrift til Johan Hvidtfeldt (1978) s. 23-38).
- T.P. Christensen: Flyveværnets materielanskaffelser i 30'erne (Flyvehistorisk Tidsskrift, 1981-1982 - uafsluttet)
- G.B. Clausen: Danske søofficerers indlæg 1932-1940 vedr. søværnets størrelse og sammensætning... (utrykt speciale, 1979 (Marinens Bibliotek)
- G.B. Clausen: Det danske søværns kamp 1932-40 for søværnets genopbygning (Tidsskrift for Søværnen, 1980 s. 417-446.)
- G.B. Clausen: Lov om søværnets ordning af 23. marts 1932 med særlig henblik på lovens tilblivelseshistorie. Et detailstudie. (Tidsskrift for Søværnen, 1983 (under trykning))

- M.H. Clemmesen: Jyllands landforsvar fra 1901 til 1940 (1982)
- M.H. Clemmesen: Planlægningen af landforsvaret af Jylland i perioden op til april 1940 (Militært Tidsskrift, 1981 s. 235-263 og 1982, s. 267-271).
- H.Klint: Den danske hær, VI-VII (1978).
- N.Petersen: Forsvaret i den politiske beslutningsproces (1980).
- P.Roslyng-Jensen: Værnenes politik- politikernes værn (1980).
- V. Sjøqvist: Danmarks udenrigspolitik 1933-1940 (1966).
- V. Sjøqvist: Besættelsen 1940 (1978).
- H. Garde og H.Chr. Bjerg: Torpedobåde gennem 100 år (1979)

Gunnar Bo Clausen, mag. art.

Fra disponent C.C.Christensen, Sæteren 7, Vejle har redaktionen modtaget efterfølgende indlæg som skulle have været afholdt i forelæggelsesgrupperne, men da C.C. Christensen i sidste øjeblik blev forhindret i at deltage blev indlægget ikke afholdt.

Bemærkninger om den danske "modstandsbevægelse"

Som de fleste danskere lyttede undertegnede med megen interesse til Erik Kjersgaards gennemgang af Danmarkshistorien i TV. I det store og hele synes jeg godt om gennemgangen, men syntes dog- og her var jeg nok ikke alene- Kjersgaard kom lidt skævt om ved sine bemærkninger om den såkaldte modstandsbevægelse.

Jeg kan kun stå inde for mine personlige erindringer, som jo kun kan være en eller to små brikker i puslespillet. Men måske kan det supplere andres notater? I hvert fald kan jeg selv få luft.

Den 9. april 1940 sad jeg på luftværnets skole på Bernstorff Slot og kan endnu huske, at to ting forekom mig særligt danske- omend fra hver sin fløj. Det første var, at alle elever med undtagelse af en brandinspektør, der var kaldt til storbrand, mødte til tiden. Sådan er vi jo også. Det andet var, at man blev kaldt sammen i et klasseværelse og fik besked på, at vi måtte betragte os som "internerede" indtil "videre besked var kommet fra besættelsesmagten."

Nå, vi slap ud ca. kl. 16.00, jeg kom hjem og så iøvrigt den første tyske uniform på en mole i Nyborg havn !

Efter hjemkomsten tog vi fat på uddannelsen af værnepligtigt civilbeskyttelsesmandskab, og det viste sig at være en videregående sag. Den lokale leder var en kaptajn af reserven, som jeg var gode venner med, da vi var naboer, og han fik mig hurtigt overtalt til andet end "bevægelsesøvelser" for CB'ere. Det jeg fik at vide, var følgende:

Daværende oberst Johnstad Møller i Viborg og politimester Agersted samme sted forberedte en ordensstyrke til brug ved en tysk tilbagetrækning, som man ventede inden alt for længe. Bagmændene til denne ide lå sikkert højere oppe, hvad man efterhånden fandt ud af.

I oktober 1939 havde man genoprettet skyttekredsen i Vejle og udvidet den med en terrainsportsafdeling. Man havde fået talt med et antal reserveofficerer, man havde fået indkaldelsesordrer til ca. 250 hjemsendte soldater, man havde oplagret 250 89-karabiner, og man havde modtaget 250 armbind, der i givet fald skulle kendetegne vore folk som soldater. (Men vi får vel aldrig hul på romantiken omkring "frihedskamperarmbindene" ?). Alt i alt mente man at kunne regne med et "ordenskorps" på ca. 5-600 mand. Og alt dette begyndte ikke med kommunisterne efter "Barbarossa" eller efter bruddet i 1943. Det må være startet allerede i september 1939.

De mange forskellige militære instruktører, de mange forskellige "bierhverv", hvem der blev "taget" eller rejste eller blev hængende, er ikke det vigtigste i denne sammenhæng. Men alle de "væbnede styrker", der viste sig på gaden den 5. maj, havde deres oprindelse i de ovenfor nævnte planer.

Et af vore såkaldte "kompagnier" bestod overvejende af vore gamle terrainsportsfolk, et andet formerede vi ved hjælp af de ovenfor omtalte indkaldelsesordrer af gamle soldater, og denne enhed var i hvert fald tre gange indsat mod vrangvillige tyskere, een gang med skudveksling og tyske tab.

I Danmarkshistorien, bd. 3 s. 74 indrømmer Kjersgaard, at sabotagen - ikke mindst jernbanesabotagen - havde nogen betydning, men hans udtalelser om andre dele af modstandsarbejdet synes lidt uldne.

Jeg ved ikke, hvor meget der ligger i bemærkningen om "kommunister og chauvinister" i samme bind s. 75. Måske var der i min by sådanne, men de havde ikke ledelsen.

Af mange forskellige grunde synes det dog stadig, at sabotører omgives med en vis glorie, mens alt andet søges tiet ihjel.

Og så til slut noget helt andet:

Engang i midten af halvtredserne kom jeg på en tysk campingplads til at lig-

ge ved siden af en engelsk familie. De agtede sig til Danmark og ville gerne have nogle oplysninger. Da snakken først var i gang, viste det sig, at manden var militær og gjorde tjeneste i Berlin, og ganske naturligt kom vi ind på emner fra krigen. Og herunder nævnte jeg, at det jo ikke så ud til at de "væbnede" styrker havde betydet så forfærdelig meget.

"Det må De ikke sige", sagde han, "Jeg var i Montgomerys personlige stab og var med til hele forestillingen omkring kapitulationen, og her varede det ikke længe, inden der opstod voldsom diskussion om, hvem der skulle besætte dansk territorium. Både Monty og russerne havde strenge instrukser hjemmefra, men Montys stilling var den stærkeste, så det gjaldt om at gøre den styrke gældende uden at russerne tabte ansigt. Og så fandt een løsningen: Danmark skulle ikke "besættes" af nogen af parterne, for Danmark havde en "folkevæbning", som russerne godt kunne anerkende. Det enedes man om, så De kan se, at jeres væbnede styrker havde ret så stor betydning for jer." Selvfølgelig er det umuligt for mig at få denne forklaring verificeret, men jeg ved, at folk, der havde og bar en dansk uniform, blev anmodet om at tage den af !

Måske ligger der mere i propagandaen om, at modstandsbevægelsen begyndte med kommunister, end man kan se på overfladen.

Men - det var altså andet end de berømmelige armbind, der i virkeligheden stammede fra den danske hær.

C.C.Christensen

Mogens Scott Hansen:

Lidt om metoder og erfaringer ved arbejdet med "Sicherrungsstellung Nord"

Den måde, man går til værks på ved løsningen af en opgave, afhænger naturligvis i høj grad af de forudsætninger, man stiller med. For at det følgende skal have mening, må jeg altså først anføre nogle få personlige data.

Nødvendige personlige data:

Født i 1929.

Hovedinteresser fra 8-års alderen var historie og ingeniørvæsen og fra omkring begyndelsen af 2. Verdenskrig tillige og i stigende grad militærhistorie og militærteknik.

Maskiningeniør i 1955, hvorefter 23 års arbejde i industrien med konstruktion og rationalisering.

Siden 1950 tillige intenst optaget af fotografi.

I 1970 flyttet fra Fyn til Sønderjylland og bosat her siden.

Introduktion:

Min far og jeg så under en cykeltur i Sønderjylland i 1942 en bunker, som skulle stamme fra en lettere befæstningslinie tværs over landsdelen fra 1. Verdenskrig, da tyskerne havde frygtet et engelsk angreb fra nord, og stillingen skulle have heddet "Sicherrungsstellung Nord" (Den kaldes herefter SN). Efter hjemkomsten til Odense forsøgte vi energisk at fremskaffe viden om SN, men det viste sig at være umuligt, og vi henlagde sagen med den opfattelse, at det nok ikke havde været noget særligt.

I slutningen af 1975 begyndte jeg af personlig nyskerrighed at lede efter SN, og da jeg kom i besiddelse af greve Ulrich Holsteins og professor, dr. phil. Thøger Bangs artikler i "Sønderjysk Månedsskrift", 1975, begyndte jeg at samle oplysninger om stillingen hos beboere i området. I 1978 var jeg blevet klar over, at dette store anlæg ikke ville blive undersøgt til bunds, hvis man ikke systematisk "støvsugede" befolkningen i den meget korte årrække, der endnu var til rådighed - Vidnernes alder lå jo fra 75 år og opad. Jeg holdt nu en pause og gjorde min stilling op, idet A.P.Møllers ord om, at den, der har forudsætningerne, også har pligten, randt mig i hu.

Jeg diskuterede sagen med min kone, som i 2 år havde talt for, at jeg burde opgive mit job og løse opgaven, og resultatet blev, at jeg tog mod til mig og opsagde min stilling som ingeniør fra udløbet af 1978. En arv blev brugt til anskaffelse af en Bedford varevogn, der blev indrettet specielt til formålet, og en præcisionsdrejebænk med påmonteret fræseenhed, der satte mig i stand til at fremstille det hjælpeværktøj, der ikke kunne fås, eller som jeg ikke havde råd til at købe. Pensionsforsikringen, indexkontrakter m.v. blev tilbagekøbt, og så gik det løs med en arbejdstid på ca. 100 timer om ugen, og den holder jeg stadig.

Jeg mener ikke, at jeg under arbejdet har fundet "de vises sten", men jeg tror, at mine metoder og erfaringer i nogen grad afviger fra det normale, og at det derfor kunne være af interesse for andre militærhistorikere at få en orientering herom. Derfor denne redegørelse.

Udgangsmateriale:

Jeg satte af på de 2 omtalte artikler i "Sønderjysk Månedsskrift", og som følge heraf blev mit udgangsmateriale følgende:

- 1) De 8 premierløjtnanters rapporter fra rekognosceringen i 1921, som dannede grundlaget for sprængningerne i 1923-26.
Herunder må specielt omtales den af PRLT Rosling fundne koordinatfortegnelse, der dækker hele Sønderjylland bortset fra områderne Ø for Ø-længdebanen. Den er udfærdiget af Messtrupp 123, Schleswig, og den angiver såvel de normale Trig. St. i landsdelen som rent militære koordinater

til skyts, observationsstandpladser og målestationer foruden forberedte skydninger.

- 2) En artikelserie i "Pioneren", 1923-25, af ingeniørkaptajn M.P.Nørgaard, som ledede sprængningsarbejderne i 1923-26.
- 3) 1. Pionerbataillons beretning til Krigsministeriet (1928) vedr. sprængningerne.
- 4) Kaptajn K.Schat-Petersens lærebog til brug på Officerskolen: "Befæstningsanlæg i Stillingskrigen" (1922).

Vidneafhøringer:

Da de tyske arkivalier vedr. SN næsten totalt er gået til grunde under 2. Verdenskrig, og da der her i landet ikke foreligger bedre materiale end premierløjtnantsrapporterne fra 1921, er vidneafhøringerne af afgørende betydning, og det har vist sig, at det er store videnmængder, der ligger gemt i befolkningens erindringer.

Afhøringerne foretages oftest under besøg hos de pågældende, som normalt er meget positive - det er således ikke ualmindeligt, at de har inviteret søskende eller bekendte med kendskab til SN til at deltage, eller at de under samtalen alarmerer en vidende bekendt pr. telefon. Ofte tilbyder selv meget gamle vidner at tage med ud i terrainet for at udpege anlæg eller blot for at komme i tanker om mere.

Det må fastslås, at en helt nødvendig forudsætning for at møde denne positivitet hos vidnerne er, at man har skaffet sig et positivt image, og hertil kan der knyttes nogle bemærkninger, som måske kan være nyttige, og som er baseret på afhøring af ca. 500 mennesker.

Det er givet, at det er nødvendigt at fortælle om stillingen, og hvad der evt. kan følge deraf. Jeg har mange gange fået at vide, at jeg jo ikke bare spørger, men også fortæller en masse spændende ting, som får de afhørte til at forstå sammenhængen i det hele - og det er med oprigtig glæde, at dette gang på gang bliver fremført.

Det har også vist sig at være af betydning, at jeg altid begynder med at tiltale fremmede vidner med "De", idet de så selv kan foreslå et "du", hvis de vil det, mens en ændring fra "du" til "De" er vanskelig og pinlig. Godt nok er "du" den almindelige tiltaleform på landet, men man har alligevel ikke ladet sig vulgarisere. Der er megen noblesse tilbage hos de fritvoksede mennesker på landet, og det må man ikke glemme.

Der er for mig heller ingen tvivl om, at mine år i industrien og deraf følgende træning i at tale med mennesker på alle intelligens- og kulturniveauer og den indfølelse, som er resultatet deraf, er en af mine bedste forudsætninger. Jeg har set og hørt f.eks. akademikere stille spørgsmål i et helt klart og præcist sprog, uden at vidnet har fattet, hvad sagen har drejet sig om, og jeg har overværet velmenende forsøg på at forenkle sproget og spørgsmålene for at imødekomme vidnets formodede forudsætninger med det resultat, at vidnet enten blev genert eller følte sig fornærmelse og lukkede sig totalt. Det er uhyre almindeligt på landet - og ikke mindst i Sønderjylland - at et meget enkelt ydre dækker over et rigt kulturliv og en betydelig stolthed!

En anden ting man må indstille sig på i Sønderjylland, er, at dialekten holdes i hævd, og her er det mig en stor hjælp, at jeg jævnlig kan tage min fynske dialekt i brug. Dels giver det vidnerne en følelse af trykthed, og dels er det fynske sprogs afvæbnende og humoristiske klang af stor værdi, når man skal gå lidt tæt på et vidne.

Naturligvis bruger jeg altid båndoptager ved afhøringerne. Herved undgås de afbrydelser, som notater kræver, og som tit får ældre mennesker til at tabe tråden. Hvis et vidne er lidt bange for båndoptageren, stiller jeg den dis-

kret lidt til siden, og efterhånden som tilliden bygges op, skubbes båndoptageren nærmere og nærmere- som regel samtidig med, at man rækker efter kort el. lign.. Naturligvis får alle fra starten at vide, hvorfor jeg bruger båndoptageren, og jeg understreger, at ingen private bemærkninger kommer til andres kundskab. De får ligeledes at vide, at båndet bliver slettet og brugt igen, når de relevante passager er skrevet af.

Jeg har haft et mindre antal bånd, som det næsten har været umuligt at skrive af, og det skyldtes egentlig kun 2 bommerter: Papirraslen og samtidig snak. Når man folder et kort ud, bliver selv den klareste og kraftigste stemme to-talt kvalt ! Man kan naturligvis ringe til vidnet, når man løber ind i problemet under afskriften, men er der så noget vidne at ringe til ? Mange bånd kan man ikke nå at skrive af før et halvt år eller mere efter afhøringen ! Det andet store problem opstår, når flere bliver meget interesserede og giver deres bidrag samtidig, men her kan man som regel direkte stoppe og bede dem om deres indlæg i rækkefølge. Værre er det, når husets frue føler sig stærkt forpligtet til at underholde min kone med ivrige forklaringer vedr. småkager etc. (spec. da min kone meget hellere vil snakke om flankeringer og pigtråd). En sådan baggrundssnak er ofte- selv om det måske lykkes at få den dæmpet nedhelt ødelæggende for båndet. Her forøger de almindelige automatisk styrede kassetteoptagere besværlighederne, idet de ved den første chance, de får, forstærker den svagere baggrundsstøj ekstra op. Vi har nu vænnet os til at gå lige løs på problemet, idet min kone hurtigst muligt gør opmærksom på, at hun er nødt til at følge med, da hun fungerer som min assistent. Dette bliver som regel accepteret (dog ofte med nogen undren).

Denne min kones rolle som assistent er af stor betydning, og vi får altid de bedste resultater, når vi er med begge to. Sagen er, at når et vidne pludselig taber tråden eller på anden vis falder ud, må jeg stimulere hans hukommelse uden at påvirke hans oplysninger, og det har vist sig, at den bedste metode hertil er at fortælle løs om SN og komme ind på emner, som ligger nær ved det, der findes i det område, vi beskæftiger os med. Dette kræver megen koncentration, hvorfor min kone imens lytter intenst og samtidig holder styr på, hvad vi endnu ikke har fået med. Ved passende lejligheder giver hun mig så et stikord. Herved har jeg helt frie hænder til at stimulere vidnets hukommelse, og dette samarbejde har vist sig at være af umådelig værdi. (At min kone så derved er blevet endnu mere interesseret i militærhistorie, er jo heller ikke nogen ringe følger).

Selvfølgelig kunne jeg have en liste over spørgsmål, men det er min erfaring, at en sådan virker distraherende og bremsende på vidnerne.

Som hjælpemidler ved afhøringerne bruges kort- både gamle og nye- og de bør være opfotograferet til mindst 1:10.000 af hensyn til den nødvendige plads til notater. Herudover bruges luftfotografier- ofte i form af analysebilleder (herom senere). Også gamle fotografier af og omkring anlæggene kan være af betydning for vidnets hukommelse.

På mine tidlige bånd manglede jeg ofte numre og betegnelser på de omtalte anlæg, som blot blev omtalt som "den der" og lignende. Det har vist sig at være forbavsende svært at få alle disse ting puttet ind på båndet- dels vil man helst ikke afbryde vidnet i utide, og dels bliver man selv fanget af "jagten" - men bagefter melder "tømmermændene" sig !

Af en del af samtalerne foretages en total afskrift, så man kan slå tilbage og vurdere sikkerhed eller usikkerhed, men i mange tilfælde kan man udmærket klare sig med en koncentreret rapport, hvori indføjtes bemærkninger ang. usikkerhed og tvivl.

At finde frem til vidnerne er i almindelighed ikke det store problem, idet man bliver sendt fra den ene til den næste, men jeg har dog forsøgt mere systematisk at finde frem til nogle af de vidner, som er flyttet til en anden egn- eller damer, som er vanskelige at spore, fordi de senere har skif-

tet navn. Jeg fandt frem til et bogværk fra 1944 med titlen: "Danske landmænd og deres indsats", hvori gårde og husmandsbrug er udførligt omtalt. Heri kunne man finde mændenes fødested og - tidspunkt samt deres fædres navne, og for de fleste sognes vedkommende findes de samme oplysninger for kvindernes vedkommende. Denne kilde har ført til adskillige værdifulde rapporter.

Arbejdet i terrainet:

Der foretages naturligvis en mængde rekognosceringer, hvorunder der opnås et grundigt kendskab til geografien, hvilket kommer til gavn ved vidneafhøringerne, idet folk sætter megen pris på, at man kender både steder og folk, som omtales under afhøringerne.

Under rekognosceringerne undersøges de spor eller de lokaliteter, som vidner eller luftfotografier har givet os viden eller formodninger om, eller der lokaliseres anlæg, som så indmåles i kortet. Indmålingerne i terrainet foretages normalt ved hjælp af målebånd, vinkelprisme og hjemmelavet landmålerinstrument.

Aktiviteterne i terrainet registreres for en mindre dels vedkommende i form af skitser og notater, men for hovedparten af de indsamlede oplysninger gælder det, at de på stedet registreres ved hjælp af en medbragt båndoptager. Vi har fundet ud af, at vi ved en normal alsidig rekognosceringsvirksomhed over ca. 10 timer kan spare omkring 2-4 timer ved at bruge båndoptageren i stedet for notatblokken, og det er da en pæn rationaliseringsgevinst.

Under rekognosceringer, hvor to personer arbejder sammen i ret stor afstand eller ikke kan se hinanden under arbejdet - f.eks. i skov - holder vi forbindelse ved hjælp af walkie-talkies, og effektiviteten stiger betydeligt.

Et andet godt hjælpemiddel er den tagplatform af 22 mm marinekrydsfiner, som danner bunden i bilens tagbagagebærer, og hvortil der er adgang via en tagluke. Mange timer er sparet ved, at jeg siddende på taget med benene ned gennem lugen har kunnet scanne terrainet hen over høje levende hegn, mens min kone har kørt ganske langsomt ad småveje gennem stillingsområdet. Mange udmærkede fotografier, som ikke ville kunne laves fra jordoverfladen, er "skudt" fra taget.

Det er af stor vigtighed, at rekognosceringer foretages gang efter gang i de samme områder, idet sporene i terrainet ustandselig varierer med vejret, klokkeslettet, årstiden og afgrøderne på markerne.

Det bedste værktøj til lokalisering af bunkerrester, der ligger gemt under jordoverfladen, er en dybtgående bombesøger, som jeg i perioder får stillet til rådighed af forsvaret.

Instrumentet kan "snuse" jern ned i en sådan dybde, at det er muligt at registrere jernene i en bunkers allernederste dele. Ved sprængningen blev ladningen lagt inde i rummet, hvorfor gulvet som regel kun er slået ned og brækket, mens orienteringen oftest er uændret. Alt efter, hvilken type rum, vi har med at gøre, registrerer vi et større eller mindre antal punkter, hvorved der opstår et signalbillede, der som regel er genkendeligt, og som kan indmåles i kortet. (se eksempel vedr. indmåling af flankeringsbunker). Også pigtrådsrester i træer kan registreres med bombesøgeren, og har man et par punkter af et trådhegn, kan længere stykker ofte findes på luftfotografier.

Bombesøgeren er ret tung, og for at kunne bruge den i længere perioder ad gangen har jeg konstrueret og fremstillet en 2-hjulet trækvogn med hjul af hestevognstype med en diameter på 90 cm. Hjulene er forsynet med nylonbøsninger og løber på egetræsaksler, som hviler på gummistøddæmpere af hensyn til instrumentet. Naturligvis er vognen udført helt uden indhold af metal, og den fastspændes under transport på biltaget, og den kan let tages ned og sættes op af en mand. Søgeren ophænges kardansk på vognen, men jeg er i øjeblikket ved at lave en fastspændingsanordning, hvorved man kan arbejde hurtigere på flad

mark. Vi får betydelig nøjagtigere lokalisering, når søgeren hænger på vognen, end når den bæres.

Vi har ved afhøringer fået lokaliseret flere målområder fra batteriernes indskydninger, og her kan bombesøgeren hjælpe os med at finde ammunitionsrester, som er af stor betydning for identifikation af skytset.

Fotografiske processer:

Foruden den normale anvendelse af fotografien, som der ikke er grund til at omtale, anvender jeg fotografi til mere specielle formål.

Jeg har opbygget et større luftfotoarkiv af lodoptagelser fra forskellige perioder, og disse billeder affotograferes på 35 mm mikrofilm i mindre stykker. Af hvert negativ fremstilles en serie billeder på meget hårdt papir - fra helt lyst til helt mørkt. Ethvert sted på originalbilledet kan på et af disse højkontrastbilleder findes med en anvendelig gråtone, og den høje kontrast henter en mængde detaljer frem, som i originalbilledet næppe er til at få øje på. Disse såkaldte analysebilleder udgør et glimrende materiale til hjælp ved afhøringer, ved rekonstrueringer og ved lokalisering og indmåling på et lysbord. Der opnås ofte mindst lige så stor nøjagtighed ad denne vej som ved en mere tidskrævende indmåling i terrainet. Det er også et godt materiale ved planlægningen af bombesøgeropgaver.

35 mm mikrofilm anvendes også ved affotografering af arkivalier og faglitteratur, især, hvor der er tale om illustrationer. Et transportabelt kamera til 16 mm uperforeret mikrofilm kan ikke fås, og derfor har jeg et sådant under konstruktion, idet dette format er tilstrækkeligt til affotografering af tekst, og prisen bliver selvsagt en helt anden.

Kort affotograferes også på 35 mm mikrofilm og forstørres ofte til 1:10.000. Ikke mindst af hensyn til kortfotograferingen er der konstrueret og fremstillet en fremkaldemaskine, som bevirker, at det er let at holde en helt ensartet kvalitet ved filmfremkaldelsen.

Til trøst for de ikke-fotograferende, kan jeg nævne, at jeg har haft glimrende resultater med fremstilling af serier af analysebilleder udelukkende ved kontaktkopiering fra luftbillede til fotopapir og ligeledes kontaktkopiering fra dette papirnegativ til rækken af positiver. Hertil kræves kun et mørkt rum, en glasplade, en skumgummimåtte og et par skåle og en rimelig lyskilde. Denne forenkede metode bruges altid ved luftfotos med en ikke for lille målestok - den er fremragende ved 1:10.000 og større.

Eksempel 1: Flakbatteri ved Skærbæk

PRLT F. Heiberg-Jürgensen anfører i sin rapport fra 1921, at beboerne har fortalt, at der har været et flakbatteri i en gravhøj N for Skærbæk Plantage, men han har tilsyneladende ikke set batteriet - eller rettere sporene efter det.

Et vidne fra Skærbæk-Gasse, som også er en udmærket lokalhistoriker, kunne huske en lav observationsplatform inde i heden N for Ullerupvej (nu plantage). Der skulle også have været et flakbatteri, men han havde ikke set det. Der skulle have været to kanoner, og det skulle have stået overfor Simon Stengers barndomshjem.

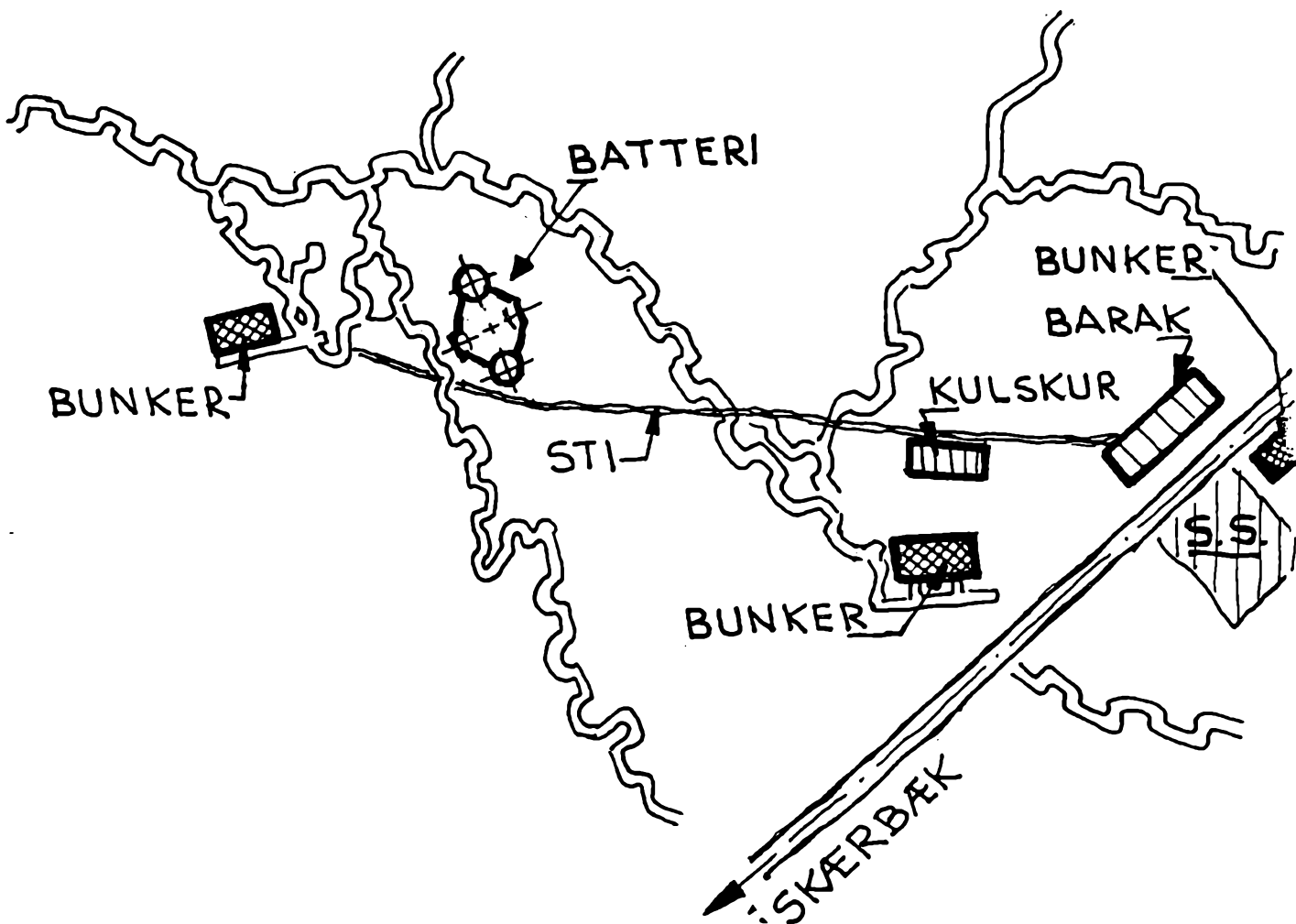
Et luftfoto fra 1921 viser en mærkelig "klat" tæt ved 2.linie, og det er tydeligt, at der har været arbejdet.

Kontrol på et 4-cm kort viser, at det er en gravhøj - høj nr. 41 i Skærbæk sogn.

I sognebeskrivelsen (Nationalmuseets beskrivelser over oldtidsmindesmærker, red. anm.) fra 1925 står der: ...fuldstændig udgravet og indrettet til betondekstilling.

Besøg hos Simon Stenger: Det var flakbatteriet. Der var gravet en hulning ud i hver ende af højen, og der stod de to kanoner. De var ret korte og stod på

en pladekonus. Granat m. hylster (enhedsammunition) var ca. 80 cm lange. Midt i højen var der et tømmerum med gang ud til begge sider, og både i rummet og gangene var der tæt besat med hylder, og der lå 1800 skud (SS har været der som dreng). De skulle have skudt, da englænderne bombede Tønder, men de kunne ikke ringe mandskabet op fra Tønder. Det var katolikker fra Bayern, der var på "Erholung" og de holdt en masse helgenfester, og så drak de hele natten. Det havde de også gjort dagen før, og de skulle jo have skudt, men det blev ikke til noget. Der var ca. 30 mand, og de boede i en barak lige ovre ved den anden side af vejen (N-siden) og lidt længere henne havde de deres kulsukur. Tømmeret i højen blev straks efter krigen hentet ud af befolkningen, og derfor har Heiberg-Jürgensen intet bemærket. (Han må være passeret ca. 20 m derfra)

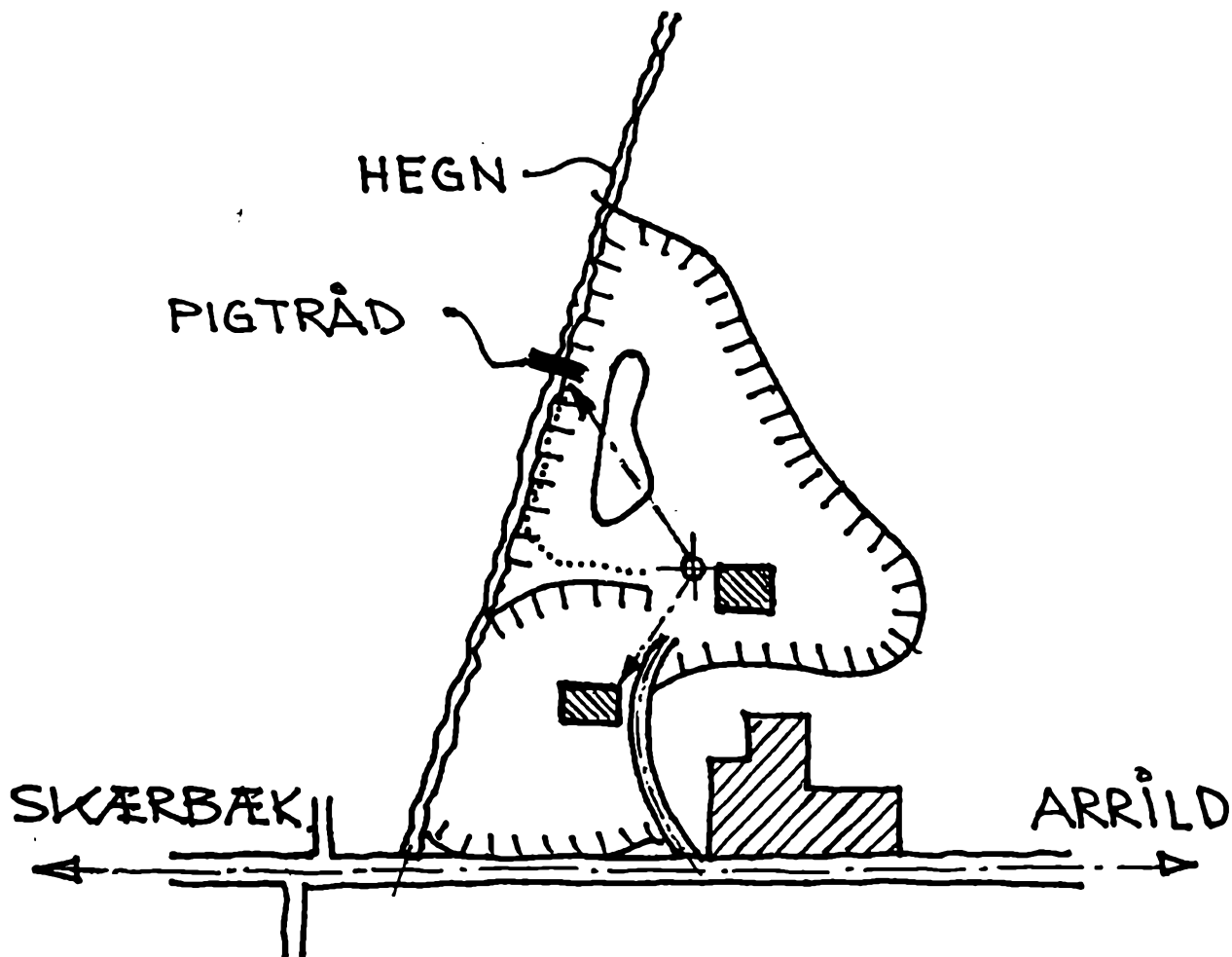
Eksempel 2: Indmåling af pigtråd.

Et vidne, som er grusgravejer, fortalte mig, at der i hegnet mellem hans og naboens grusgrave fandtes 3 bundter pigtråd på original plads. Da man efter 1. Verdenskrig havde ryddet hegnene væk (grusgraven var der ikke på det tidspunkt), havde man skubbet det sidste stykke ind i granhegnet, og der ligger det endnu.

Granhegnet står nu på en meget høj kam mellem de to grusgrave, hvoraf kun den Ø-lige er vist på skitsen. Jeg fulgte den af ejeren anviste vej til pigtråden (punkteret linie) og konstaterede, at der var tale om 3 særdeles kraftige bundter, som på et eller andet tidspunkt skulle indmåles.

Det var ikke muligt at måle langs hegnet ud til vejen, og bundterne kunne på grund af bevoksning - mest træer ned ad skråningen til grusgraven - ikke ses nedefra. Opgaven løstes på følgende måde:

Landmålerinstrumentet opstilledes i et punkt, der lå i forlængelse af N-væggen i det NØ-lige skur og i en kendt afstand fra facaden. Retningen til nærmeste hjørne af det andet skur blev bestemt (begge skure findes på kortet). En hjælper udstyredes med en walkie-talkie, og jeg kunne nu dirigere ham op til trådbundterne. Her tændte han en medbragt lygte, og da jeg ikke kunne se den, når han holdt den ved det første bundt, prøvede vi ved det næste. I en bestemt højde over bundtet var den synlig for mig, og pejlingen bestemtes.

Eksempel 3: Fastlæggelse af skudfelterne for bunker nr. 17 (flankeringskonstruktion).

Nr. 17 ligger ved Diernæsvejen i S-kanten af Høptrup. Dens længdeakse viser omtrent Ø-V.

Premierløjtnantrapporten fra 1921 indeholder en skitse af bunkeren, der på det tidspunkt var sprængt af ejeren. Skitsen viser et skydeskår mod N.

Bunkeren blev hurtigt tildækket og har været overpløjet i ca. 60 år, og det har ikke været muligt at lokalisere den på luftfotografier.

Under et besøg hos den senere ejer, Johann Petersen, der som dreng hjalp sin far med sprængningen, fik jeg at vide, at der også havde været et skydeskår i Ø-gavlen. JP var dengang meget interesseret i de militære fortagsomheder, og han havde gjort nogle præcise iagttagelser vedrørende skydeskårene:

- Begge skydeskår var fuldstændig ens i indvendig størrelse og vinkel.
- Skårenes sider havde nøjagtig retning mod rummets midte.
- Sigtelinien gennem det Ø-vendte skydeskår ramte genboens staldbygning ca. 1/3 af længden fra den S-lige ende.

JP havde ikke nogen bestemt ide om det Ø-lige skydeskårs egentlige formål, men han kunne forklare, at der efter bunkerens sprængning ikke var noget at se af dette skår, medens det N-lige skårs underkant var tydelig. Derfor er det Ø-lige skud helt faldet ud af betragtningerne, og derved er det taktiske billede blevet mangelfuldt. (Fig. 1)

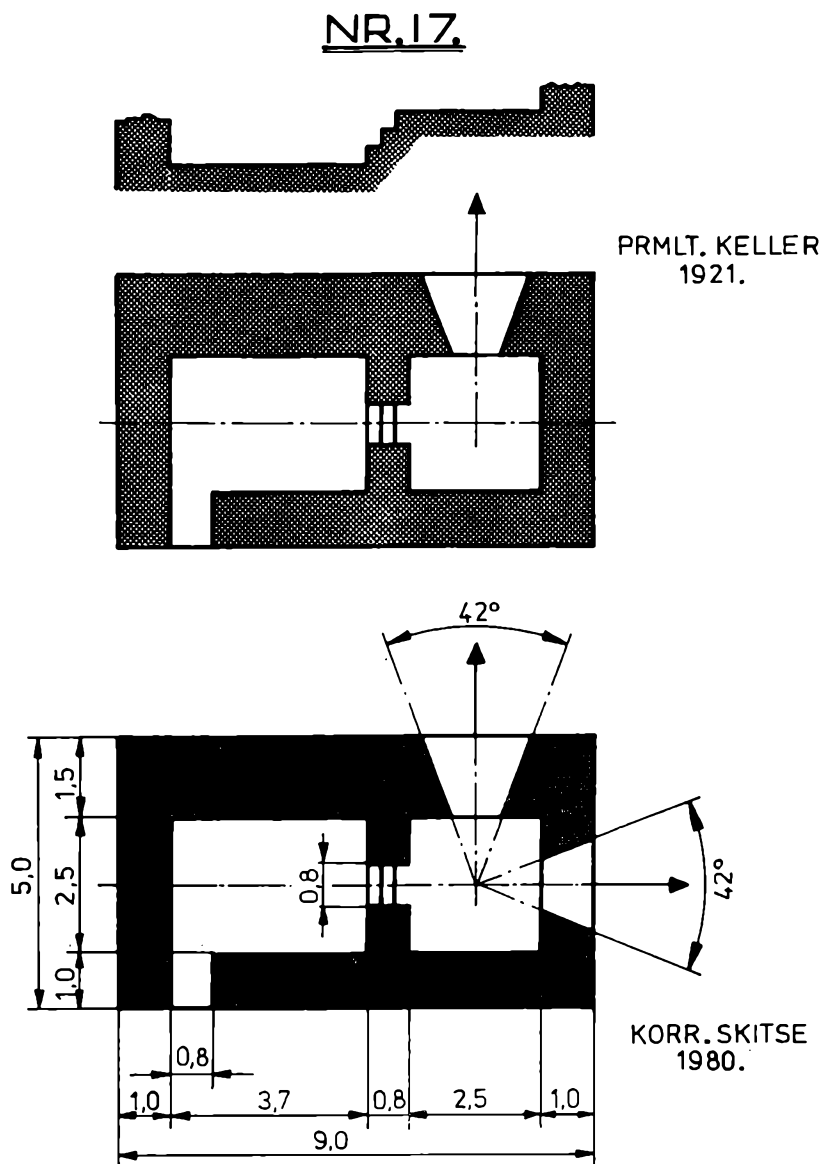

Fig. 1

I signalbilledet (fig. 2) repræsenterer alle nummererede punkter de pløkke, som er tilbage efter at en del overflødige er fjernet. Det drejer sig om et antal beliggende nøjagtig på liniestykkerne 6-9, 8-10 og 10-11. Da disse ekstra punkter ikke ændrer signalbilledet spares opmålingen af dem. Pløkkene i punkterne 1 og 7 er erstattet af stokke, hvorefter indmåling i kortet foretages, medens de andre punkter fastlægges i forhold til linien 1-7. Linien 5-6-9 repræsenterer det lodrette stykke i fundamentet mellem de to rum, og da der med den forskudte bund ikke kan være sket nogen ændring i placeringen, specielt, da overparten blev sprængt bort i små partier, kan man gå ud fra, at linien 5-6-9 og navnlig 6-9 er i oprindelig position. Som det fremgår af fig. 2 , kan bunkeren forskydes lidt i forskellige retninger i forhold til signalbilledet, men selv den mindste drejning er umulig. I denne forbindelse spiller punkterne 3 og 13 en rolle, idet det fremgår, at disse må vise bundens hjørner. Vi behøver altså i dette tilfælde ikke at være i tvivl om, at bunkerenens orientering kan fastlægges nøjagtigt.

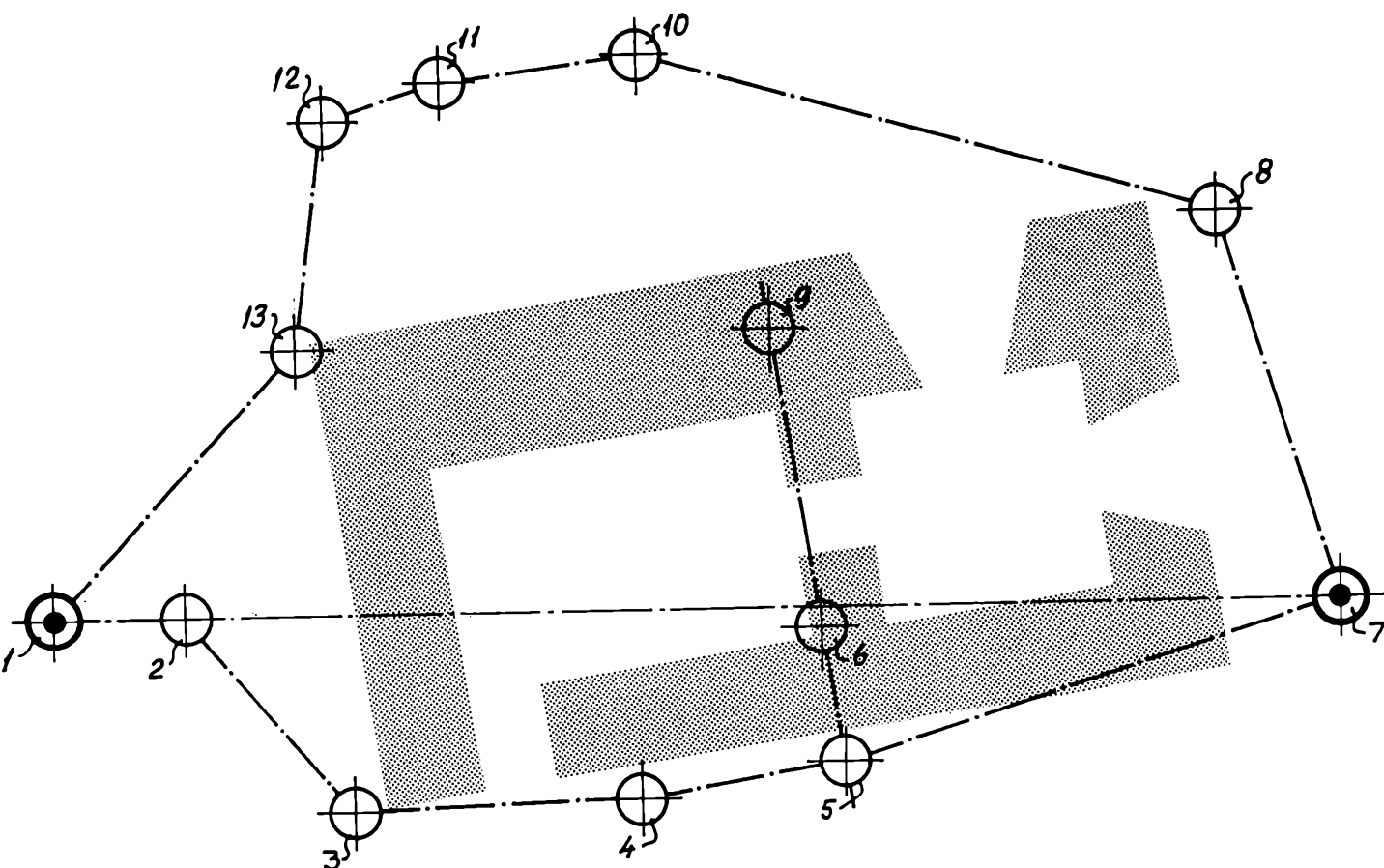

Fig 2

Fig. 3 viser indmålingen i kortet, og fig. 4 de fastlagte skudfelter. Det skraverede areal i det Ø-lige skudfelt dækker en bakke, der er afgrænset af stejle skrånter mod S og V, og på denne bakke havde tyskerne i slutningen af 2. Verdenskrig, da de vendte forsvaret mod S, indrettet sig med en skyttegrav langs omtalte skrånts overkant og et batteri oppe på bakken. Fra dette punkt behersker man hele Hoptrup og vejens overgang over tunnel-dalen samt dalens S-side fra kysten til Vedbøl.

Det var denne situation, man ved anlægget af SN havde forudset, og her er begrundelsen for det Ø-lige skydeskår, som altså kom frem ved et tilfælde, og det er værd at bemærke, at mindre end et år efter den vigtige afhøring var mit vidne væk !

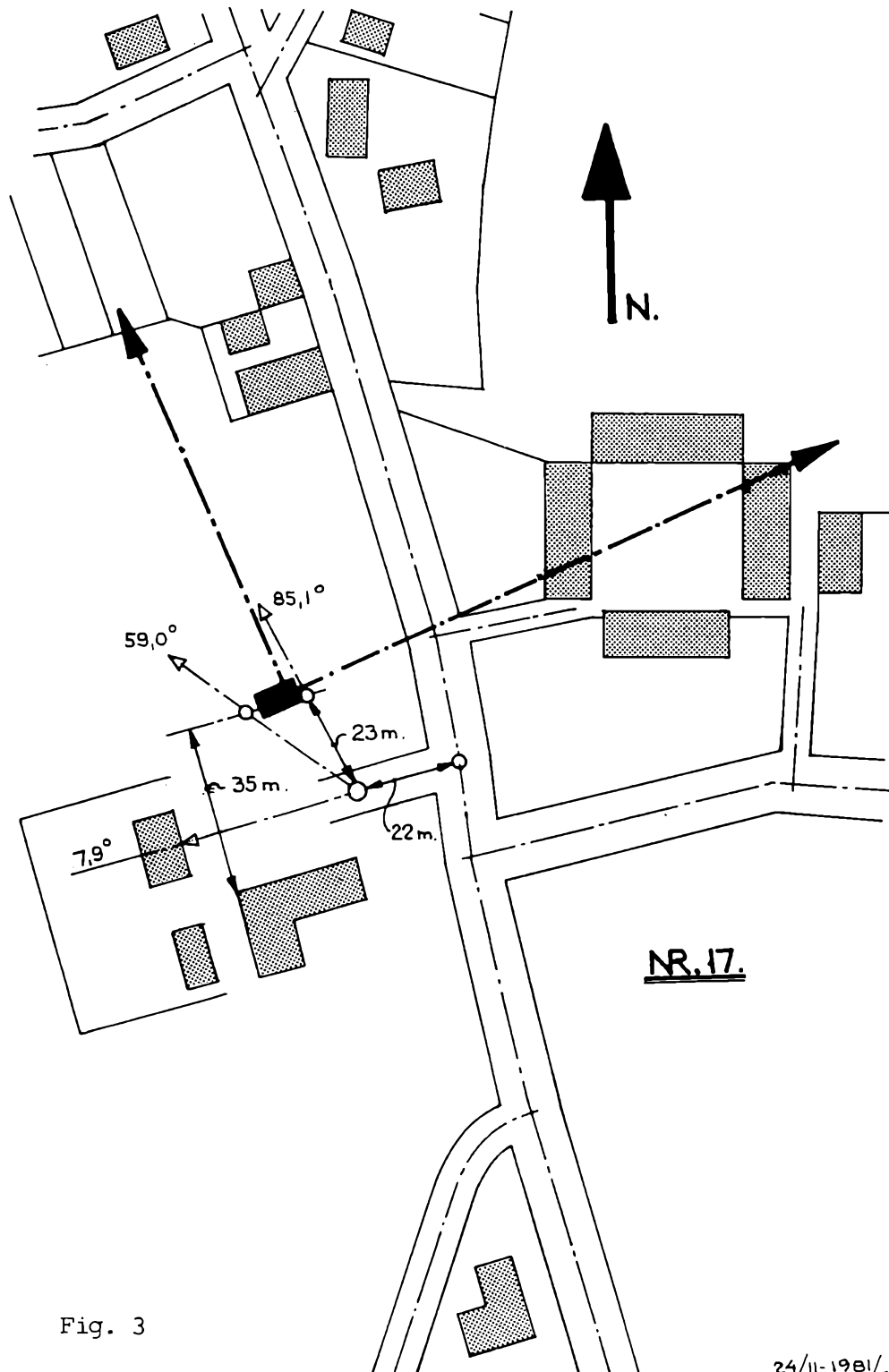

Fig. 3

24/11-1981/Sc.H.

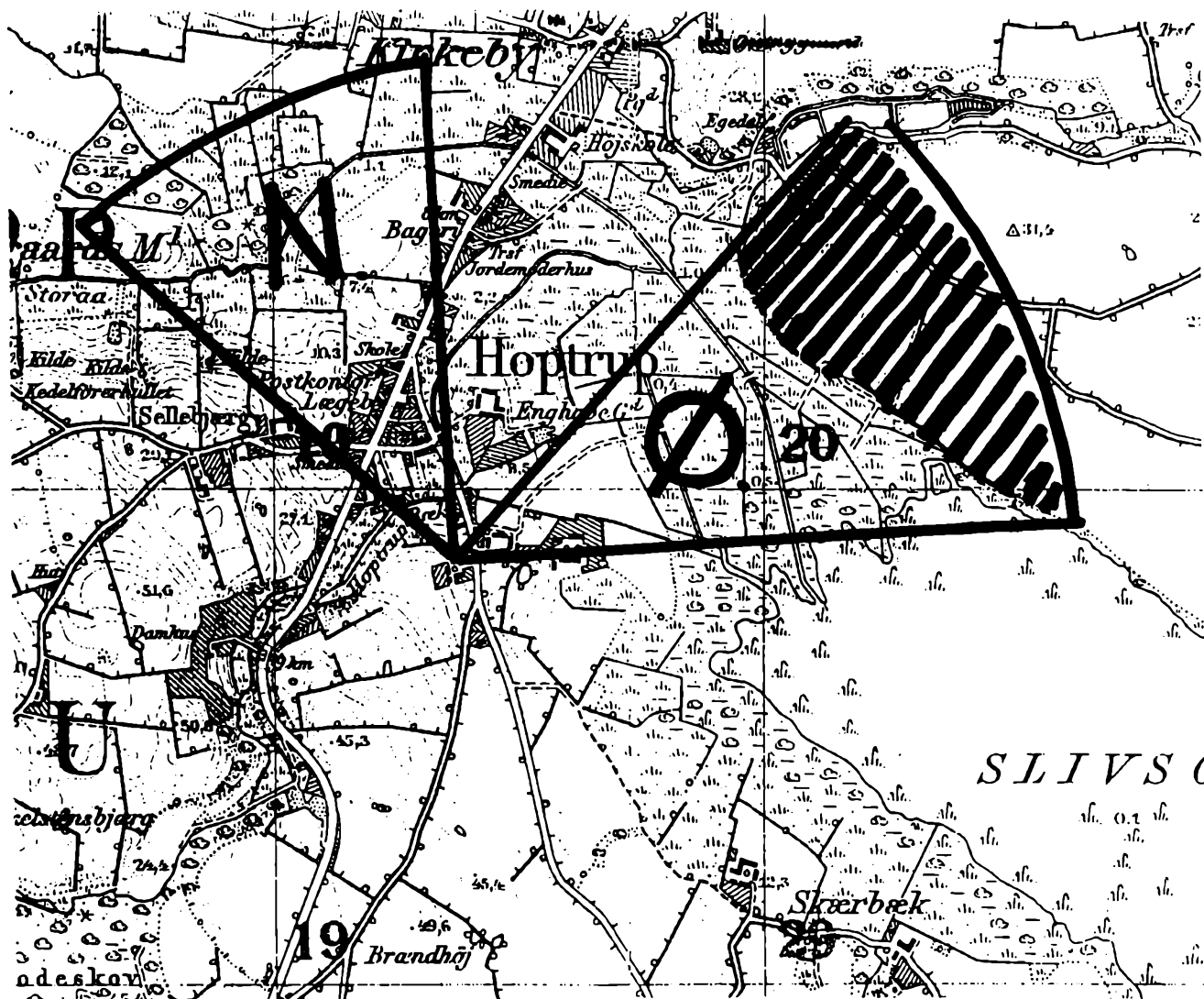
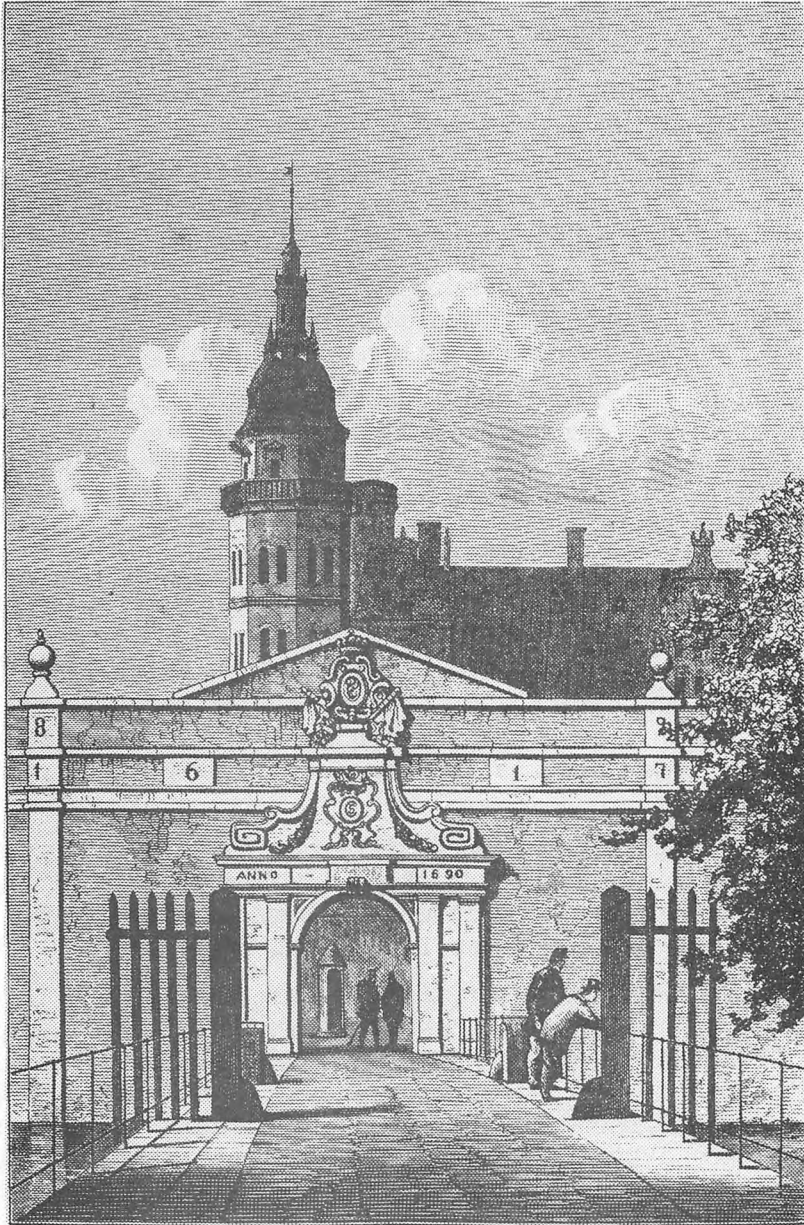

Fig. 4

KRONBORG FÆSTNING

Ekskursion til Fæstningen Kronborg søndag den 8. maj 1983 under ledelse af oberstløjtnant C.H.Christensen, tidl. garnisonskommandant på Kronborg Kaserne.

Efter oberstløjtnant C.H. Christensens levende foredrag om lørdagen på Frederiksberg slot, hvor Kronborgs historie som Sundets vogter, herunder bygningshistorien og ikke mindst slottets krigshistorie, var der lagt op til et interessant besøg på selve stedet.

Kronborg er som bekendt af vore bedst bevarede og interessanteste befæstningsanlæg, ikke blot i dansk men også i europæisk målestok. Det kan for så vidt undre, at der ikke til dato er udgivet en egentlig publikation om slottets befæstningshistorie bortset fra Otto Norns bog om Kronborgs bastioner, som alene omhandler de ældste af værkerne.

Det kan dog oplyses, at der i "Den sjællandske øgruppes landmilitære domiciler" som udgives ved ELK's foranstaltning, senere vil fremkomme en detaljeret beskrivelse af Kronborgs historie som fæstning og kaserne.

Hensigten med besøget var, under kyndig vejledning, at se slottet og fæstningen fra en anden synsvinkel end den der ellers er beskåret det almindelige publikum, herunder besøg på en række ellers utilgængelige steder.

Kl. 10 søndag formiddag blev konferencedeltagerne modtaget i Erik af Pommerns kammer af slotsforvalter, oberst Aksel Jørgensen, der ved hjælp af en række plancher gav et kort rids over slottets og fæstningens bygningshistorie fra det middelalderlige Krogen til Frederik II's og Christian IV's prægtige renessanceslot.

Under oberstløjtnant C.H.Christensens fortrinlige ledelse gik turen derefter først op i Store Tårn, hvorfra der var rig lejlighed til at studere fæstningsværkerne fra oven.

Store Tårn tjente oprindeligt som kanontårn med flere "batteridæk" og i kældrene fandtes oprindeligt ammunitionsrum. Under opholdet her blev tillige gennemgået tårnets rolle under svenskernes belejring i 1658. Tårnet benævnes også "Telegraftårnet" fordi der her fra 1801 fandtes en af Fiskers optiske maste-telegrafer.

Derfra gik turen til slotskirken, det eneste rum hvis inventar overlevede branden i 1629. I kasernetiden blev kirkens inventar delvis borttaget og opmagasineret, og kirkerummet blev anvendt til gymnastiksal. Ved Christian VIII's mellemkomst blev det dog atter retableret i 1843.

Gennem poternen i slottes smalle forbindelsesfløj mod øst gik turen til Helsingborgs Ravelin. Af særlig interesse kan herfra ses et oprindeligt kanönskydeskår i Flagbastionens søndre flanke. Det stammer fra bastionens opførelsestid, altså fra 1570'erne. Bastionens indre er kasematteret og af særlig interesse findes her resterne af en ovn til glødning af kugler. Resten af bastionens indre (som ikke blev besat) rummer slottets "ornamentmuseum", en samling af de oprindelige sandstensornamenter, som i tidens løb er nedtaget ved restaurering og erstattet af nye.

Ad en trappe fra bastionens indre gik turen op til Flagbatteriet, hvor oberstløjtnant Christensen gjorde rede for historien bag de opstillede kanoner som alle er af Karl af Hessens system, 1766. (12 pundige).

En enkelt af kanonerne er særlig interessant ved at bære Frederik V's brystbillede. Da han døde den 14/1 1766 må kanonen sandsynligvis være formet før hans død og er derfor rimeligvis den allerførste støbte af dette system som i en lang årrække kom til at udgøre ryggraden i det danske artilleri.

Efterfølgende blev der rig lejlighed til at besøge kasematterne under Frederik IV's Bastion.

Turen gik derfra til Kronværksporten, hvor slaveriet i sin tid fandtes. På herretoilettet, som nu er i portens N-side, findes endnu et solidt egetræsbur, som har været anvendt til de mere uvorne slaver. Trods den lidt uheldige placering, fik også konferencens damer lejlighed til at besøge indretningen.

Endelig gik turen til Kronprinsens Bastion, den største af bastionerne i Kronværket, hvorfra fæstningens konstruktionsprincipper let kunne anskueliggøres. Kun er det beklageligt, at havn og skibsværft helt har sløjft alle de tidligere forværker og helt har fjernet udsigten. Under bastionen blev besat et af de 3 hvælvede rum, som antagelig har været beregnet til forhåndsammunition. De blev i forrige århundrede benyttet af Wibroe's bryggeri til ølkældre og et af dem har i nyere tid været benyttet som skydebane.

Her sluttede rundgangen og den efterfølgende frokost og plenarmødet blev afviklet i kasernens cafeteria.

-----oO-----

Den efterfølgende kortfattede beskrivelse af fæstningen Kronborg er udarbejdet af prokurist Erik Husted forud for konferencen. Da den samtidig kan betragtes som et resumé over oberst Aksel Jørgensens og oberstløjtnant C.H. Christensens foredrag og rundvisning, gengives beskrivelsen her i lidt omarbejdet form i forhold til konferencemappens beskrivelse.

-----oO-----

Fig.1

Øresunds smalleste sted har meget naturligt altid haft en vigtig strategisk betydning.

Det første kongelige borganlæg her var Flynderborg, som lå ca. 1/2 km SSV for Helsingørs gamle bykerne. Det var formentlig anlagt i 1100-årene og gik til grunde i 1370'erne.

Borgbanken blev i slutningen af forrige århundrede næsten helt ødelagt da Kystbanen blev gravet igennem, og siden har vejanlæg og villabebyggelse næsten helt udsløttet resterne.

Jævn gammel er Kärnan i Helsingør, hvis massive tårn endnu er bevaret.

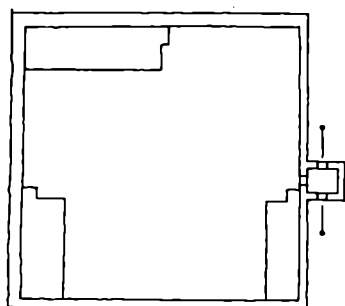

Fig.2

Omkring 1425 opførte Erik af Pommern Krogen Slot yderst på pynten. Dette skal ses i lyset af indførelsen af Øresundstolden, som helt frem til 1857 var en af kongens vigtigste indtægtskilder.

Krogen bestod af en ringmur 2 1/4 - 3 1/2 meter tyk og ca. 80 meter (125 sjælland-

ske alen) i kvadrat.

Adgangen skete gennem et porttårn omtrent hvor Kronborgs hovedport nu er.

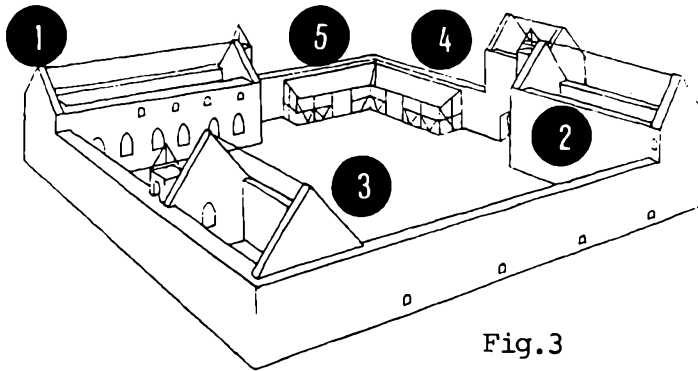

Fig.3

Ovenstående rekonstruktionstegning svarer til grundplanen gengivet på forrige side og viser de forskellige bygninger som stødte op til ringmuren:

1) Palatium 2) Kongens bolig 3) Arkelibygning 4) Slotsfogdens hus og 5) Køkken og økonomibygning.

Af disse var nr 3) nyere end de øvrige bygninger.

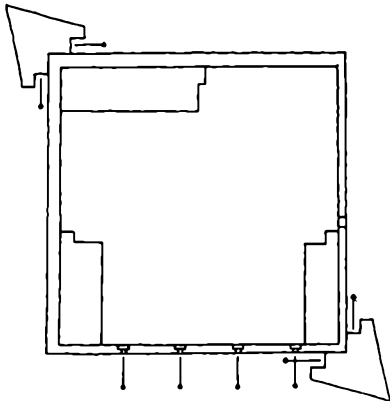

Fig.4

Krogens grundplan kendes bl.a. fra en skitseagtig tegning udført af Hans von Dieskau i 1559 i anledning af projektering af 2 moderne bastioner, en mod byen og en mod søen.

Bastionerne synes at være påbegyndt, men næppe nogensinde fuldført. Det synes at være første gang i Danmark man møder den moderne, d.v.s. spidsvinklede bastion som bedre end de tidligere benyttede runde bastioner og tårne (rondeller) kunne dække de "døde" vinkler.

Dieskau anbefalede desuden anlæg af 4 kanonskydeskåri ringmuren mod søen og at disse blev anlagt vides med sikkerhed, da de er blevet fremdraget i forbindelse med restaureringsarbejder på slottet.

I 1574 startede Frederik II en ombygning af Krogen slot, hvis ringmur og øvrige bygningsdele i stort omfang kom til at indgå i det nye slot.

Byggeriet blev ledet af Hans van Paeschen, der bl.a. i 1575-76 opførte de 4 hjørnebastioner eller "posteier". I kurtinemuren mellem de to nordlige bastioner opførtes Mørkeport (1577) - et imponant stykke militærarkitektur efter italiensk forbillede.

Det store tårn hører også med i denne første byggeperiode. Det var indrettet med skydeskår, flere kanonlofter og krudtmagasin i kælderen.

Henimod slutningen af 1576 havde slottet og befæstningen udviklet sig som det ses på fig. 5.

Hans van Paeschen blev afskediget i 1577 og istedet blev antaget Anthonius van Opbergen fra Malines (1563-1611) . Kort tid forinden - nemlig den 24/1 1577- havde kongen bestemt at slottet skulle kaldes Kronborg.

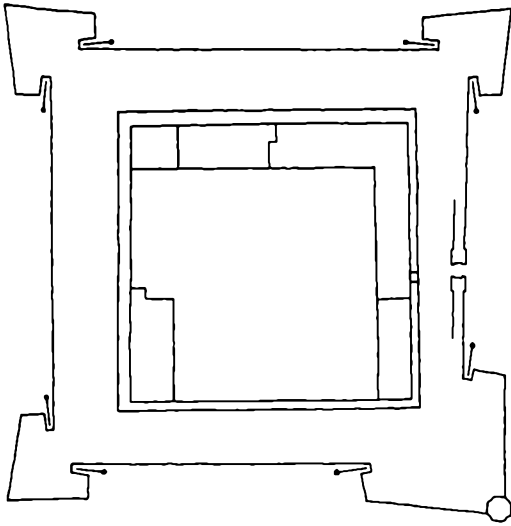

Fig. 5

Fuldførelsen af slottet er først og fremmest Opbergens værk. Han ombyggede bl.a. de allerede anlagte bastioner, hvor der især er grund til at hæfte sig ved de kasematterede bastioner: Ridderpostejen (nu Frederik IV's Bastion) og Strandpostejen (nu Flagbastionen). De afsluttes iøvrigt begge af et sekskantet fremspring i spidsen, som i sin tid dannede fundamenter for lysthuse.

Adgangen til slottet kom nu til at ske gennem en lang S-formet gang i kasematternes øverste etage indeni Ridderpostejen og kurtinemuren frem til Mørkeport, hvis ydre facade blev delvis tildækket. Et hjørne af denne facade er endnu synlig.

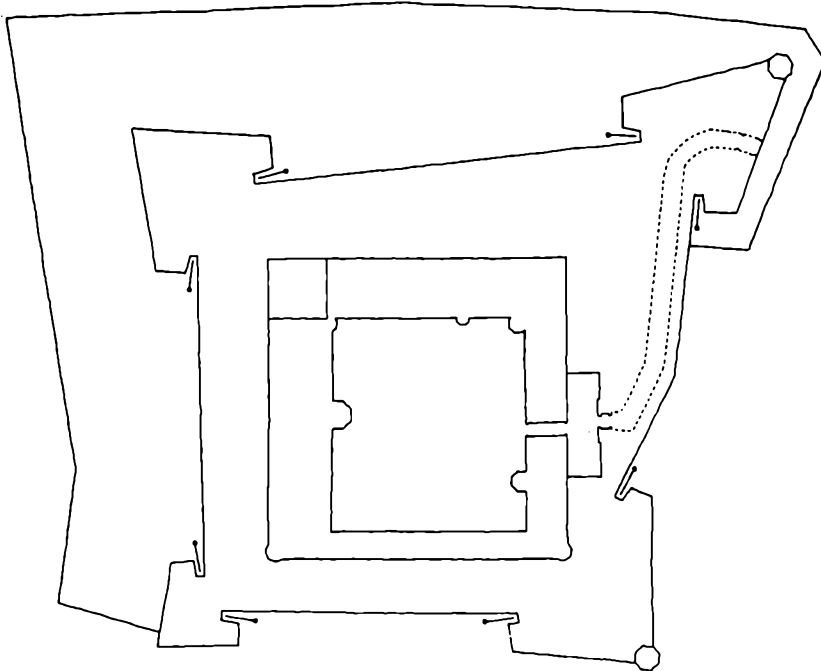

Fig. 6

I bastionernes flanker fandtes kanonskydeskår som var dækket af bastionernes fremspringende ører. Et af disse, med aftrækskanal for krudtrøgen, kan endnu ses i Flagbastionens søndre flanke.

Kasematternes øverste etage (fig. 7) rummede udover kørevejen, tillige stalde, smedie, bageri m.v. Her udpeges også nærmest den oprindelige port i Ridderpostejen "Eric Dahlbergs kontor", hvor traditionen fortæller, at den svenske generalkvartermester havde sit kvarter under svenskernes besættelse af Kronborg i 1658.

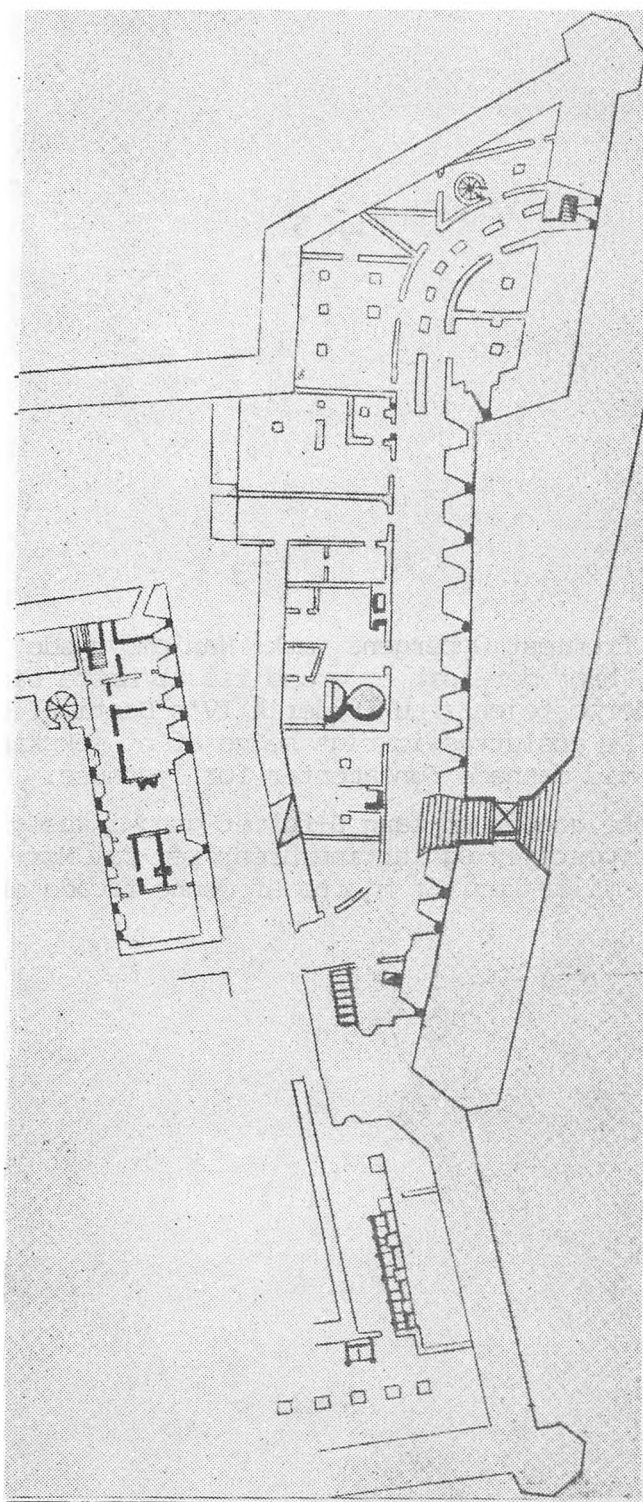

Fig. 7

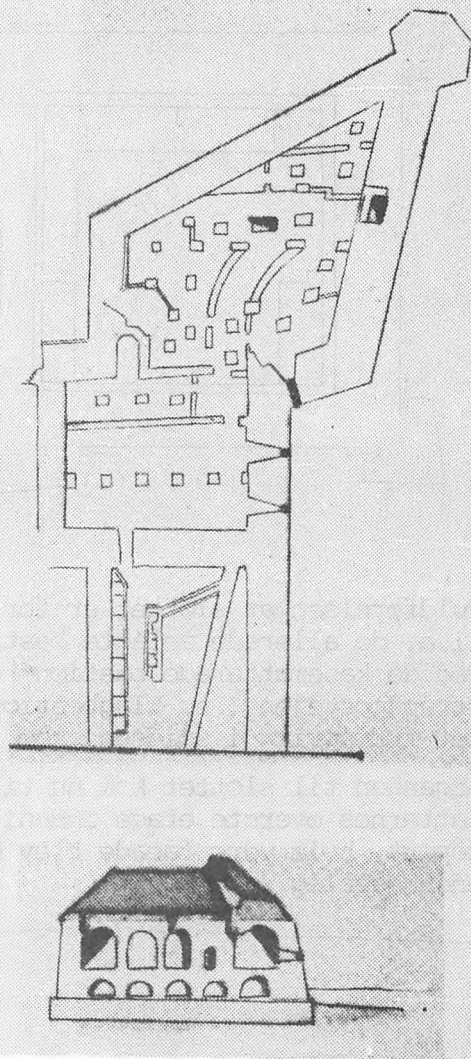

Fig. 8

I Ridderpostejens understeste kasematetage, som ligger i niveau med gravens vandspejl, fandtes kasernen som i krigstider kunne rumme omkring 1.000 mand foruden forråd. Her udpeges Birkerød-præsten Henrik Gerners fængsel. Han var som bekendt deltager i et mislykket komplot, der i 1658 atter skulle have bragt Kronborg på danske hænder. (Fig. 8)

Fæstningssystemet er det ældre italienske system, hvortil Opbergen hentede inspiration, ligesom hans forgængere havde gjort det, bl.a. fra Antwerpens befæstning.

Fra Opbergens tid stammer også de to små vagtbygninger i "gården med de 4 porte": "Bøsseskytternes Cortegarde" og "Hopmands (Hauptmans) Hus".

Slottet stod færdigt i 1585 og de oprindelige røde mure med sandstensbånd var i årene siden 1580 blevet beklædt med sandstenskvadre og tegltaget var blevet udskiftet med tag af kobber.

Af det middelalderlige Krogen var opstået et af Europas mest imponerende renæssanceslotte omgivet af de mest moderne fæstningsværker. Men i sine mure rummer slottet kernen af det middelalderlige slot.

Natten mellem den 24. og 25. september 1629 brændte næsten hele slottets indre. Christian IV lod det genopføre, i det ydre ganske uændret, i årene fra 1631 under ledelse af Hans van Steerwinckel den yngre (1587-1639).

Den 6. september 1658 blev Kronborg overgivet til svenskerne efter en 3 uger lang belejring. Der fandtes på den tid nogle beskedne udenværker, men befæstningen var iøvrigt allerede blevet umoderne og slet ikke egnet til at modstå det længererækkende artilleri. Under belejringen blev der skudt en bresche i Store Tårn, hvis overdal styrtede ned.

Svenskerne planlagde en udvidelse af fæstningsværkerne mod landsiden og bragte dem formentlig også delvis til udførelse, omend tiden ikke kan have tilladt opførelse af særlig permanente anlæg.

Efter krigen lod Frederik III slottets hovedindgang flytte fra Ridderpostejen og lod i 1664 opføre Ydre Slotsport. Endvidere blev den sydøstlige bastion (Frederik III's) ombygget og udvidet. I denne findes en kasematteret gang og et mindre rum. I Christian V's bastion findes ligeledes en bombefri hvælving. Disse har formentlig været til krudtforsyning i krigstid.

Under Christian V anlagdes Kronværket - den ydre befæstningsring - efter Menno van Coehoorns principper. Opførelsen stod på i årene 1688-1693 og kom til at omfatte en hel og 2 høje bastioner med foranliggende raveliner m.v.. Kronværksporten, som tilskrives Lambert von Haven, bærer årstallet 1690.

Under Frederik IV blev fæstningsværkerne atter udvidet med anlæggelsen af den nordre og søndre kontreeskarpe. Kronværksporten blev forhøjet i 1730. I portens sydside fandtes vagtrum og arrester og i nordsiden lå slaveriet, hvor fæstningsslaverne (civile og militære, der var idømt fæstningsarrest) opholdt sig når de ikke arbejdede på fæstningens vedligeholdelse.

Fra omkring samme tid stammer de to bygningen indenfor Kronværksporten. De var oprindelig kun på 1 etage og rummede magasiner.

I 1732 opførtes det endnu eksisterende krudttårn i Kronværket efter tegning af generalmajor Mushardt.

Den efterfølgende plan (fig. 9) viser fæstningen i 1715 efter en tegning af generalmajor von Schnitter.

Nogenlunde samtidig er den på fig. 10 viste elevationsplan fra J.E. de Fignets kortsamling (Hærens Arkiv).

I sommeren 1926 fandtes ved gravning i Grønnehaves sydvestlige hjørne nogle underjordiske murede gange, som først blev tolket som rester af en underjordisk gang der efter traditionen skulle have ført fra Kronborg til Marienlyst. En nærmere undersøgelse godtgjorde imidlertid, at der var tale om minegange og minekamre, udført som en del af fæstningsværkerne, iøvrigt på et mærkværdigt sent tidspunkt, nemlig i 1751, hvor der blev anlagt 2 gange ved v.d. Pfortens Contrescarpe og 2 gange ved Nordre Place d'Armes. (Fig. 11)

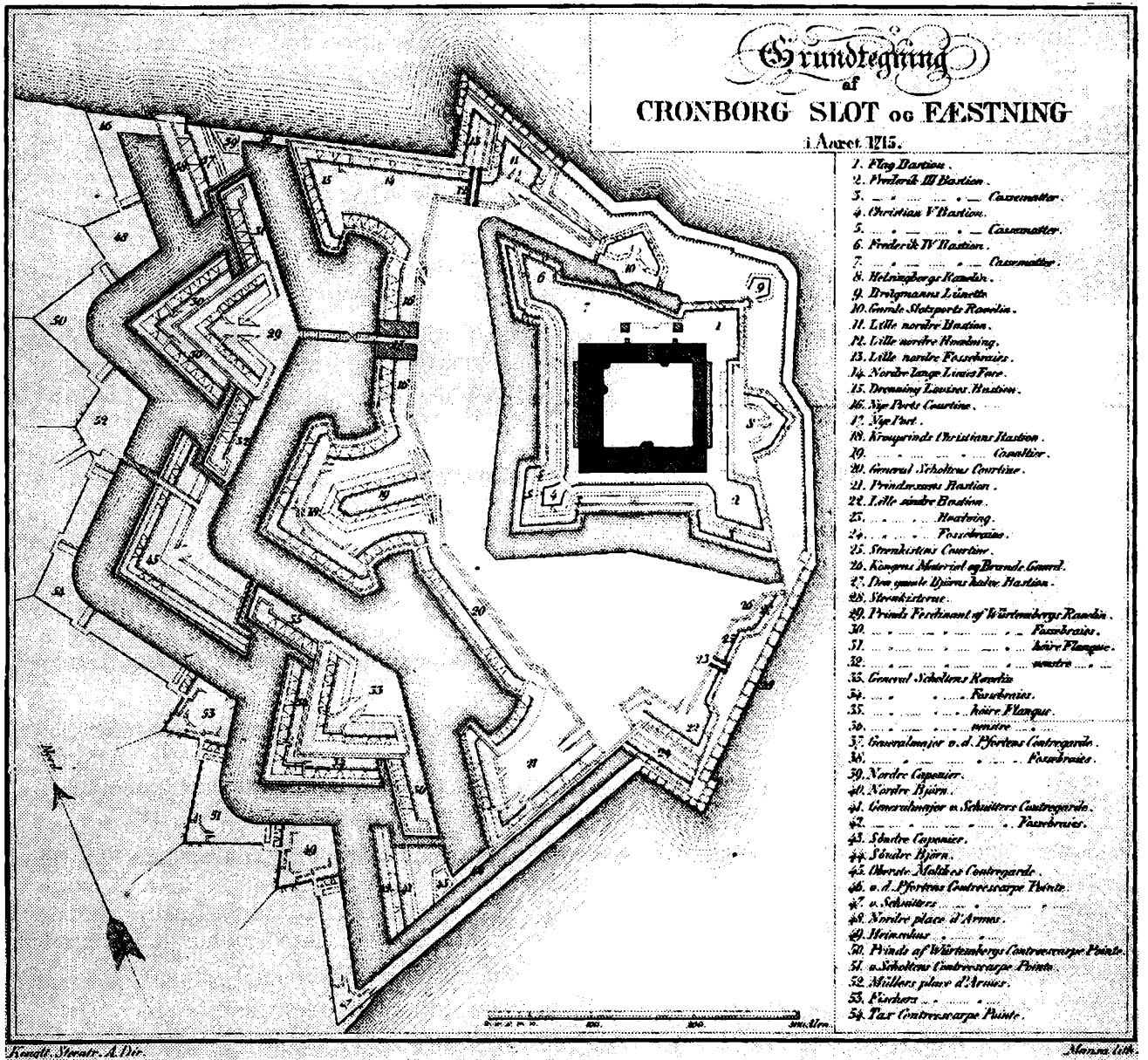

Fig. 9

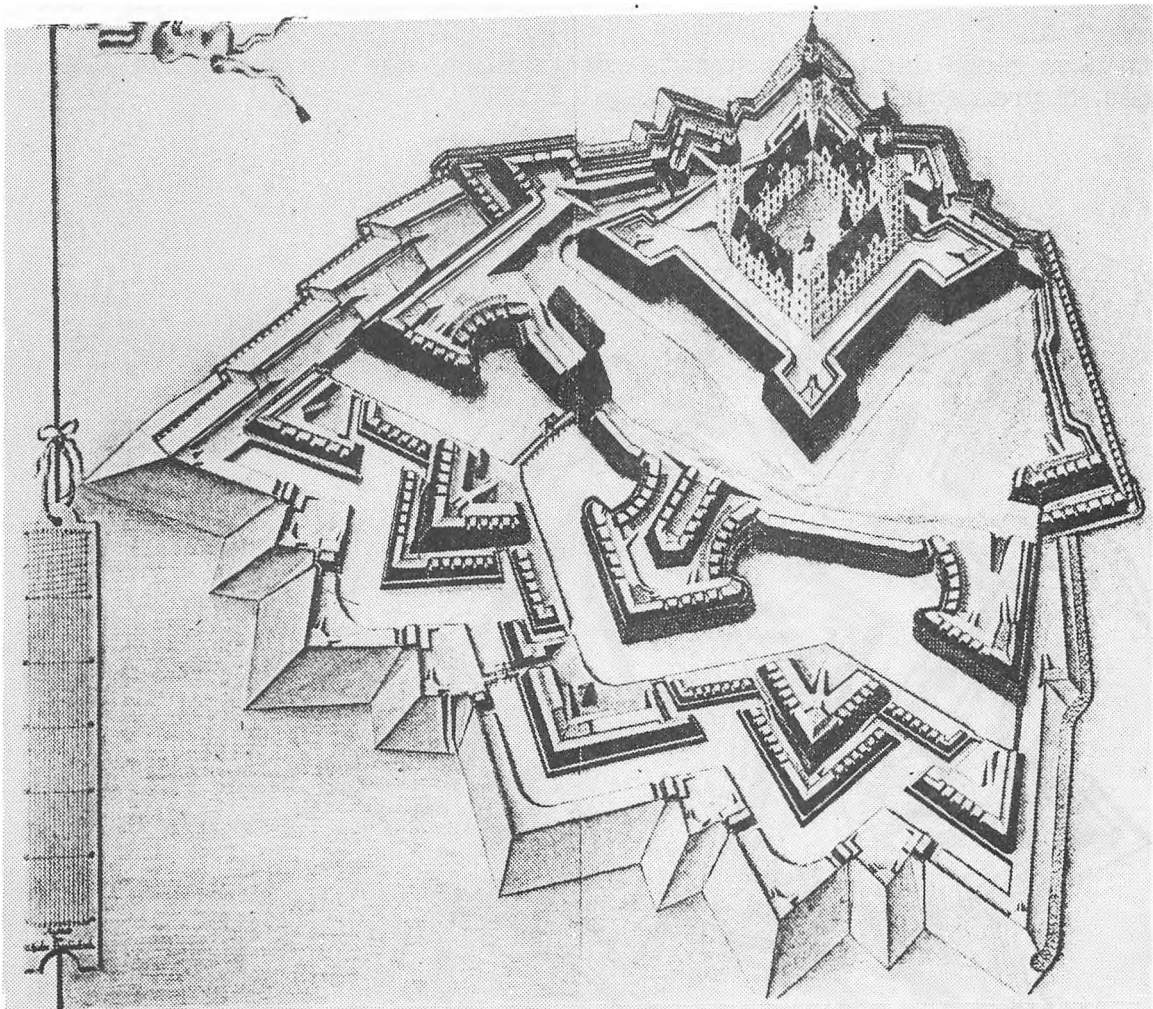

Fig. 10

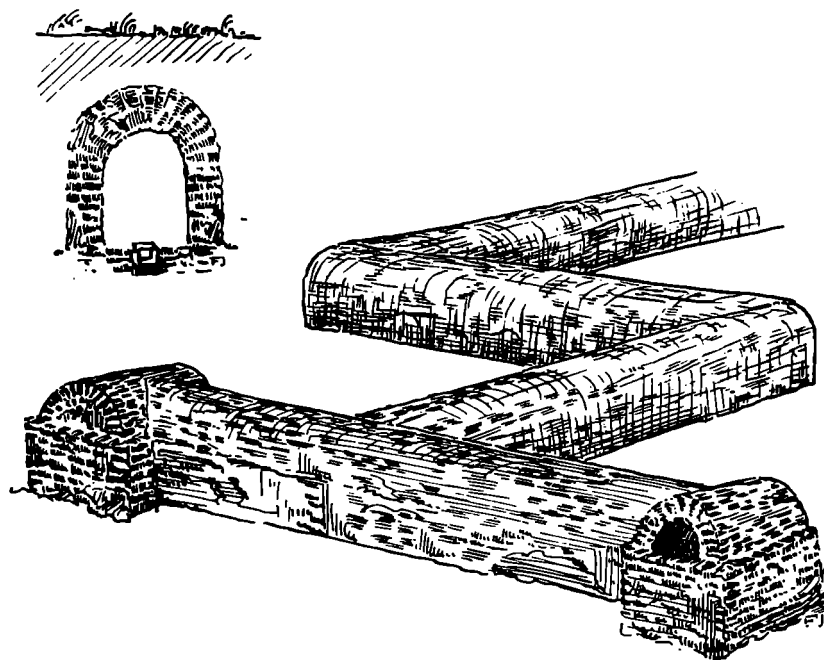

Fig. 11

I årene 1777-85 anlagdes Søbatterierne nr. 1-13 og i 1811 føjedes Søbatteri nr. 14 til i nærheden af Schnittens Contregarde. Søbatterierne blev i tidens løb flere gange omlagt på grund af skader forvoldt ved storm og højvande.

Idag fremtræder de i hovedsagen som efter den sidste store istandsættelse efter en stormflod i 1818, hvor store dele af fæstningens terræn blev sat under vand.

Fæstningen nåede dermed sin største udstrækning, som fremgår af fig 12, tegnet af premierløjtnant Emil Schlegel i 1817

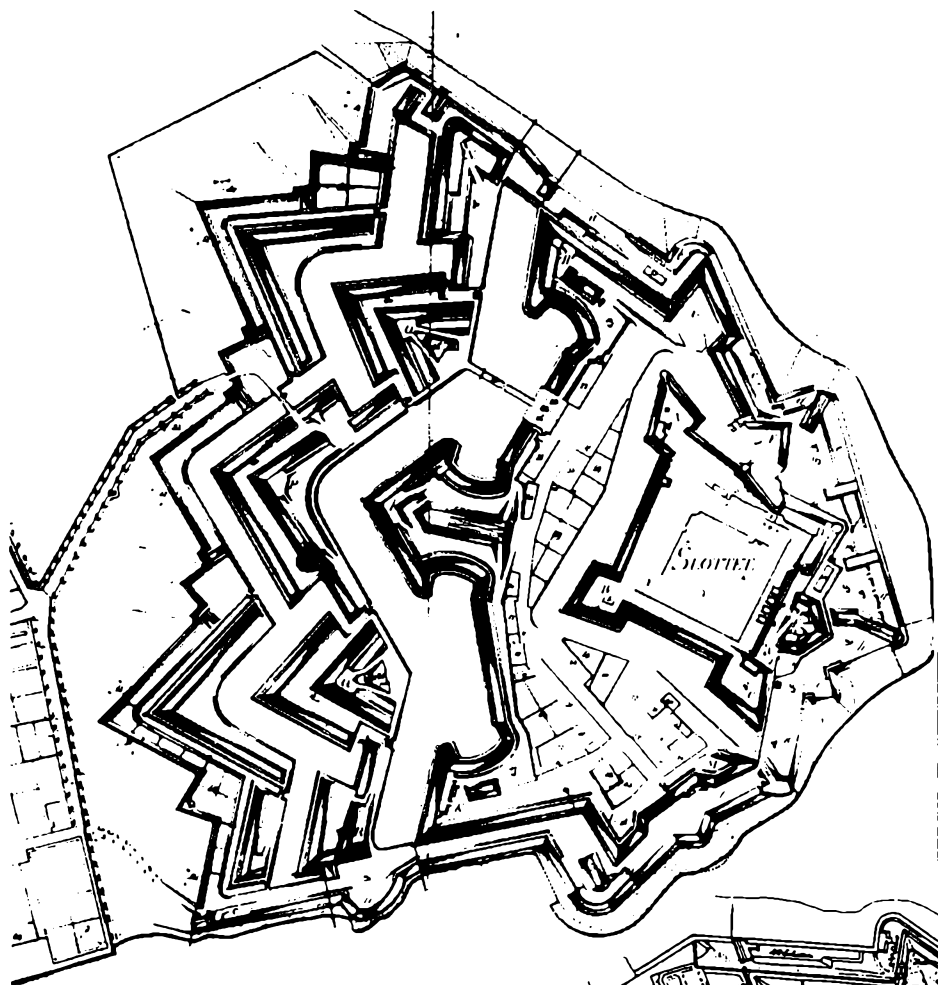

Fig. 12

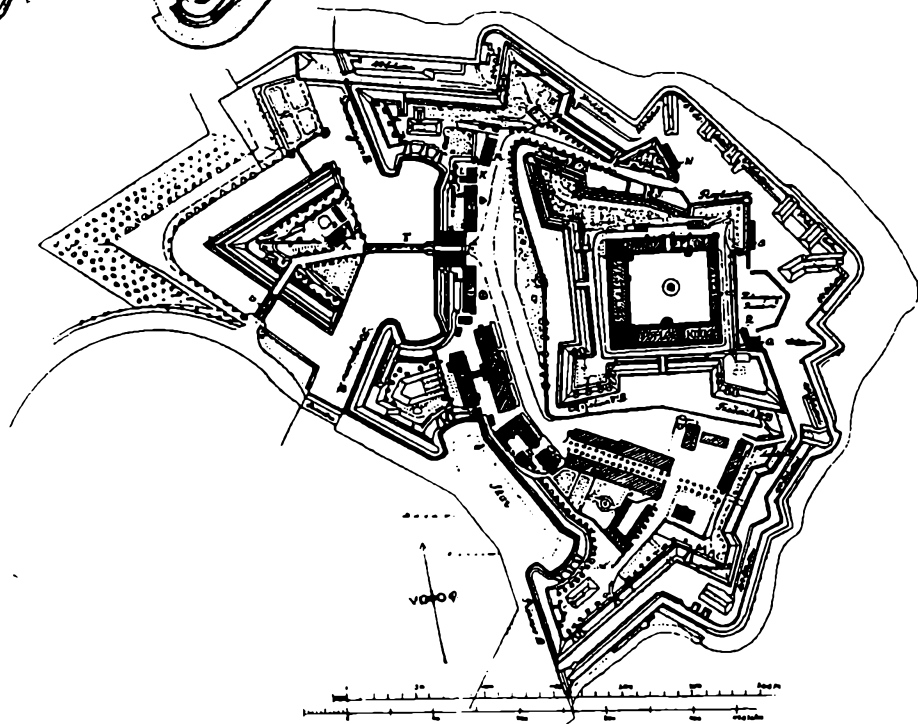

Fig. 13

I 1840'erne afgaves en del af forterrænet til skibsbyggerplads og i 1860'erne afgaves en god del af Kronværkets forværker til en udvidelse af havnen. Idag er fæstningen således- beklageligt nok- noget beskåret (fig. 13).

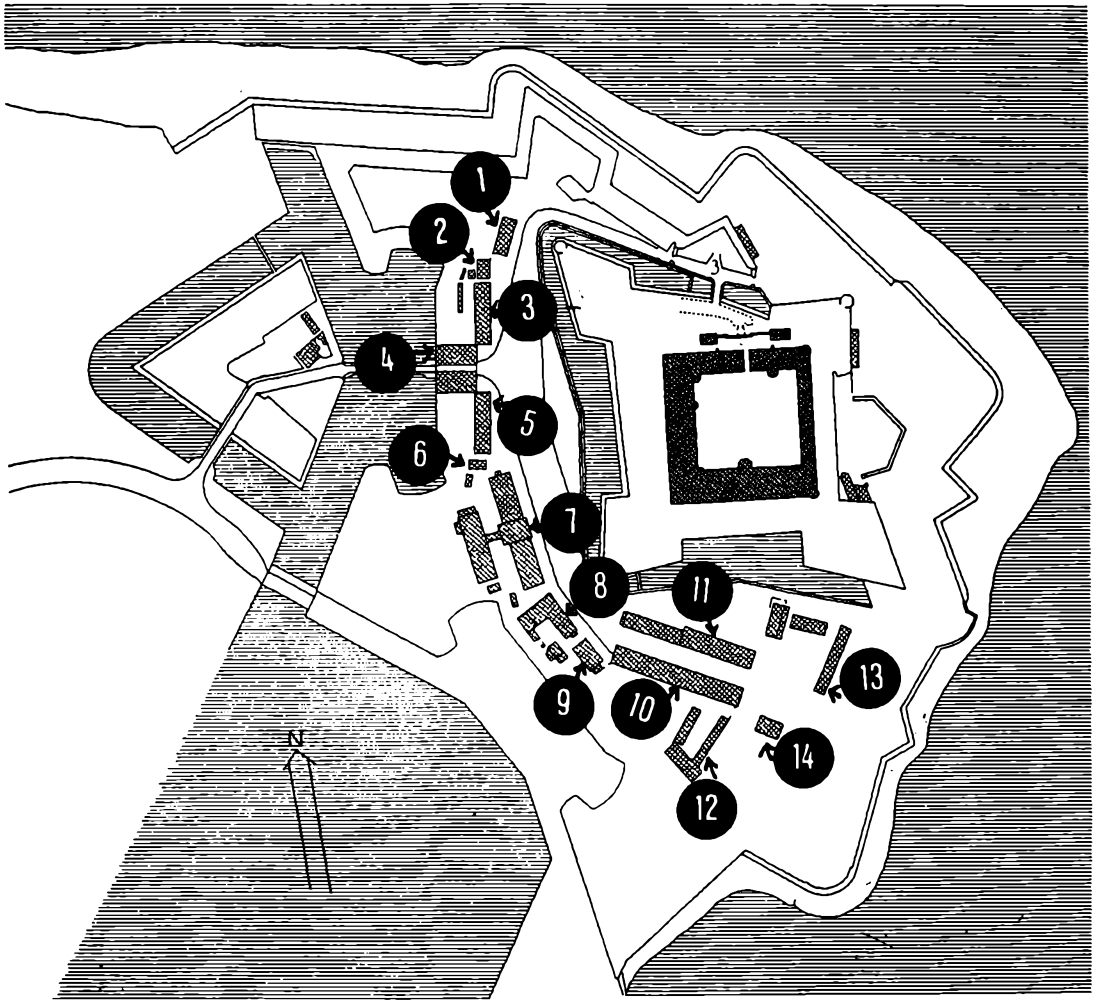

Fig. 14

Garnisonen boede oprindelig i barakker på terrænet vest og syd for slottet eller i byen. Fra 1785 fungerede selve slottet som kaserne, selv om det officielt først i 1854 blev overdraget Militæretaten. Kasernen blev nedlagt i 1925, hvorefter slottet gennemgik en større restaurering.

Af de forskellige bygningen på terrænet mellem Kronværksporten og slottet skal nævnes (jfr. fig. 14):

- 1) Poternehuset
- 2) Sprøjtehuset
- 3) Nordre Kronværksbygning, opf. ca. 1727 og senere forhøjet med en etage. Den rummede artilleriets materialhus.
- 4) Kronværksporten, opf. 1690 og forhøjet 1730. Under taget over selve porten indrettedes i 1792 sygestuer for slaverne, der ellers havde ophold i portens nordside.
- 5) Søndre Kronværksbygning, opf. ca. 1733 og senere forhøjet med en etage. Den rummede oprindelig arrester, artillerisnedkerværksted samt beboelser for stokhusforvalteren og voldmesteren.
- 6) Vaskehus
- 7) Hovedbygning og gymnastiksal opf. 1887-88 til Sekondløjtnantskolen. Ved opførelsen blev en del af Kronprinsens Bastion afgravet og jorden blev brugt til opfyldning af den søndre voldgrav. Denne blev herefter benyttet til ridebane, men blev atter i 1932 udgravet. Under bastionen findes 3 murede hvælvinger, der hver oprindelig var 70 alen lange og 5 alen høje.
- 8) Marktenderibygning, oprindelig især for slaveriet, ombygget i 1932
- 9) Materielskriverboligen, opf. 1794 og i 1928 omdannet til infirmeri som følge af nedlæggelsen af Garnisonshospitalet i Helsingør.

- 10) Lavetbygningen, opført 1797, delvis indrettet til eksercerhus for infanteriet i 1808, hvor den ene side blev forsynet med vinduer. I 1833 fik den anden side vinduer.
- 11) Kasernebygning opf. 1938 istedet for en tidligere lavetbygning, der samtidig blev nedrevet.
- 12) Staldbygninger
- 13) Materialbygninger
- 14) Krudttårn, opf. 1732.

Litteratur:

- M.C.von Arnholtz: Cronborg Slots og Fæstnings Historie, Helsingør 1836
 Charles Christensen: Kronborg. Frederik II's renæssanceslot og dets senere skæbne, København 1950
 Vilh. la Cour: Danske borge fra midten af det trettende århundrede, bd. I København 1972 (om Flynderborg s. 220-226)
 Fodfolkets Kornet-og Løjtnantskole 1887-1938, Helsingør 1938
 A.V. Helk: Livet på Kronborg (i Fortællinger til 18. Bataillons Historie (2. Jægerkorps), Sønderborg 1935)
 Harald Langberg: Kronborg Castle, Elsinore, København 1979
 Andre Leth: Kronborg (4. udg.), 1972
 Birger Mikkelsen: Kronborg, Helsingør 1977
 Otto Norn: Christian III's borge, København 1949
 - : Kronborg, København 1954
 - : Kronborgs bastioner, København 1954
 Kenno Pedersen: Det gamle Helsingør, Hellerup 1982 (afsnittene Slaverne på Kronborg og Garnisonen på Kronborg)
 Aage Roussell: Danmarks Middelalderborge, København 1942
 K.P. Søltøft: Mellem de slesvigske krige 1851-1862 (i Bidrag til 15de Bataillons Historie, København 1928)
 Fr. Weilbach: Kronborg, København 1926 (særskilt aftryk af Laurits Pedersen: Helsingør i Sundtoldtiden)

Listen gør ikke krav på at være udtømmende

Plenarmøde den 8. maj 1983 i henhold til vedtagterne.

1) Valg af dirigent

Auditor M. Reimann valgtes med akklamation og konstaterede, at plenarmødet var lovligt indvarslet idet indkaldelse/invitation til konferencen var udsendt mere end 1 måned tidligere.
Plenarmødets lovlighed blev således godkendt.

2) Valg af 2 referenter

Kommandørkaptajn Arne Holm og sektionschef, cand. mag. Poul T. Cohrt blev valgt.

3) Formandens beretning

Formanden, museumsdirektør Finn Askgaard omtalte minikonferencen i Søgårdlejren i maj 1982 med hovedmål Isted, og konstaterede, at udflugten havde været vellykket, ikke mindst takket være oberstløjtnant Hillingsø, der forestod omvisningen på slagmarken ved Isted samt Istedmuseets hyggelige arrangement.

Også "Arbejdsgruppen 9. april" havde gjort en meget stor indsats, hvis frugter kom interessekredsen tilgode, idet man på ekskursionen fik forevist og forklaret mange minderige steder fra 9. april 1940.

En særlig tak blev rettet til Bjørnows Fond, som ved et tilskud havde gjort det muligt at holde denne konference på et økonomisk rimeligt niveau.

Formanden beklagede, at der ikke havde været bedre tid til løbende kommunikation med Interessekredsens medlemmer. Nyhedsbrevene, som ikke har været sendt ud i længere tid og som er et godt bindemiddel til medlemskredsen, vil blive taget op igen.

Konferencerapporten for "Konference '81" var det beklageligvis heller ikke lykkedes at få færdig og udsendt, men der ville nu blive lagt kræfter i færdiggørelsen, således at rapporten kunne udsendes sammen med rapporten for denne konference i ét bind.

Formandens beretning blev taget til efterretning og godkendt.

4) Kassererens fremlæggelse af det reviderede regnskab

Kassereren, prokurist Erik Husted, der havde overtaget kassererposten i efteråret 1982, fremlagde det reviderede regnskab.

Det måtte beklages, at det ikke havde været muligt at benytte de ved sidste plenarforsamling valgte revisorer (kaptajn E.O.A. Hedegaard og advokat K.V. Schoubye), hvorfor man istedet havde ladet en statsautoriseret revisor påtegne regnskabet.

Endvidere blev det bemærket, at der ikke siden sidste konference havde været opkrævet medlemsgebyrer, men at dette snarest ville ske. Likviditetsmæssigt havde dette dog ikke haft nogen betydning, da der ikke har været de store udgifter og på indtægtssiden havde Interessekredsen modtaget et tilskud fra Bjørnows Fond, specielt i forbindelse med minikonferencen.

Funck-Rasmussen spurgte om man kunne få den likvide beholdning, som hovedsagelig indestår på girokonto, forrentet bedre. Kassereren svarede, at beholdningen var unormalt stor, grundet at hovedparten af konferenceindtagterne jo var indgået i tiden op til konferencen, medens ingen af konferenceudgifterne var afholdt på statustidspunktet.

Kassereren ville dog drage omsorg for at Interessekredsens midler i perioden mellem konferencerne anbringes til en højere forrentning.

Regnskabet blev herefter godkendt.

5) Indkomne forslag

Kassereren foreslog, at man ændrede regnskabsperioden for det nuværende nemlig perioden mellem to konferencer: 2 år fra 1/5 til 30/4, til istedet at følge kalenderåret.

Forslaget blev begrundet med, at det kan være vanskeligt at gøre et regnskab færdigt og få det revideret når konferencen ligger umiddelbart op til den hidtidige regnskabsafslutning samt at regnskaberne hidtil har været lidt misvisende, da hovedparten af konferenceindtægter og -udgifter hidtil har optrådt i to forskellige regnskabsperioder.

Ved at følge kalenderåret kommer man udenom disse ulemper.

§ 8 stk. 1 første sætning foresloges derefter ændret til:
"Regnskabsåret følger kalenderåret"

Efter nogen diskussion vedtoges forslaget enstemmigt jfr. § 6 stk. 2, 4. pkt.

Ved regnskabet som aflægges ved "Konference '85" vil regnskabsperioden således være fra 1/5 1983 til 31/12 1984 og derefter for 2 år ad gangen.

6) Valg

Samtlige Fællesudvalgets medlemmer blev genvalgt og som nyt medlem istedet for museumsinspektør Ole Louis Frantzen, der var udtrådt af udvalget i perioden siden sidste konference, valgtes

 cand.mag. Arne Bonvig Christensen

Som revisorer valgtes:

 forskningsbibliotekar Klaus Munck og
 arkitekt Holger Mygind

Som revisorsuppleant genvalgtes:

 museumsinspektør Kay Søren Nielsen

7) Kontingent

Kontingentet foresloges uændret til kr. 25,- pr. år, hvilket blev vedtaget.

8) Eventuelt

Under dette punkt fremkom en række forskellige ideer og forslag:

Ulrich Holstein forelagde en form for spørgeskema for derigennem at kunne skabe et overblik over deltagernes læse- og foreningsvaner m.v., med henblik på, at besvarelserne kunne danne baggrund for indholdet i senere konferencer.

Funck-Rasmussen mente, at det ville være hensigtsmæssigt om forelæggelsesgrupperne blev arrangeret således, at alle kunne få en chance for at høre det hele. Formanden bemærkede hertil, at dette jo ville kræve betydelig længere tid til forelæggelsesgrupperne, men at der jo intet var i vejen for at man kunne skifte undervejs.

Johannes Christensen påpegede at Interessekredsen burde kunne få en noget bredere kontaktflade, f.eks. gennem udnyttelse af lokalradioen, hvor arrangementer o.l. kunne omtales. Også Scott Hansen gik ind for dette.

Johannes Christensen foreslog endvidere henvendelse til diverse fonde o.l. om tilskud. Formanden svarede hertil, at Fællesudvalget naturligvis var opmærksomme på tilskudmuligheder, men at der måtte foreligge noget konkret at søge tilskud til.

De forskellige forslag blev taget til efterretning af Fællesudvalget således at de kan indgå ved planlægningen af næste konference.

Plenarmødet sluttede kl. 14.30, idet formanden takkede dirigenten, foredragsholderne, oberstløjtnant C.H. Christensen samt Fællesudvalgets medlemmer.

Militærhistorisk Fællesudvalg pr. 8/5 1983:

Formand:

museumsdirektør Finn Askgaard
Sønderstræde 13
2791 Dragør
Dag: 01-11 60 37
Aft.: 01-53 02 55

kaptajn J. Gram-Andersen
Livgardens Kaserne
Gothersgade 100
1123 København K.
Dag: 01- 13 56 03 lok. 35

Næstformand:

oberst Mogens Rosenløv
Taarbæk Strandvej 109
2930 Klampenborg
Dag: 01-63 01 05

kommandørkaptajn Arne Holm
Kavsbjerglund 5
2740 Skovlunde
Dag: 01- 54 32 93
Aft.:02- 94 23 31

Sekretær:

sektionschef, cand. mag.
Poul T. Cohrt
Hovedgaden 98
2800 Kgs. Lyngby
Dag: 01-12 11 24
Aft.: 02-88 74 63
02-33 61 41

oberst O.R.H. Jensen
Almevej 12
2900 Hellerup
Aft.: 01-62 78 92

seminarielærer Johs. Nielsen
Bakkevej 11
5762 Vester Skerninge
Dag: 09-24 10 66
Aft.: 09-24 20 89

Kasserer:

prokurist Erik Housted
Dyvekes alle 6
2300 København S.
Dag: 01-95 60 90 lok.330
Aft.: 01-59 69 18

oberstløjtnant K.V. Nielsen
Mølletofte 25
2800 Kgs. Lyngby
Dag: 01-42 57 07
Aft.: 02-87 38 20

Øvrige medlemmer:

major J.E. Andersen
Ericaparken 18
2820 Gentofte
Dag: 01-16 22 44

major P.E. Helbo Pedersen
Gl. Kongevej 119..1/tv
1850 København V.
Dag: 01-23 23 49

museumsleder Jørgen H. Barfod
Ved Fortunen 10 A
2800 Kgs. Lyngby
Dag: 01-13 77 14
Aft.: 02-87 22 54

Postgirokonto nr. 8 26 88 00

Den militærhistoriske interesse-
kreds i Danmark
c/o Erik Housted
Dyvekes alle 6
2300 København S.

overarkivar H.C. Bjerg
Møllevej 4
2970 Hørsholm
Dag: 01-12 38 78
Aft.: 02-86 18 28

cand. mag. Arne Bonvig Christensen
Nørlundvej 3
6710 Esbjerg V.

Vedtægter for
DEN MILITÆRHISTORISKE INTERESSEKREDS I DANMARK

§ 1 Navn og hjemsted

Den militærhistoriske interessekreds i Danmark har hjemsted i København.

§ 2 Formål

Formålet er at støtte interessen for militærhistorie i Danmark og at fremme forståelsen for militære forholds betydning for den almindelige historie.

§ 3 Virksomhed

Kredsens virksomhed omfatter

- 1) Militærhistoriske konferencer , jf. § 5
- 2) Publikationer af enhver art
- 3) Kontaktmøder, jf. § 9
- 4) Deltagelse i andre aktiviteter og bistand til sådanne efter Fællesudvalgets skøn.

§ 4 Medlemmer

Kredsen er åben for enhver, der vil støtte dens formål, og som erlægger kontingent. Medlemmerne har ret til at få kredsens evt. publikationer gratis eller til favørpris, i det omfang kredsens midler med rimelighed strækker hertil.

§ 5 Militærhistoriske konferencer

Med 2 a' 3 års mellemrum afholdes en militærhistorisk konference, der er åben for alle, uanset medlemsskab. Ved deltagelse kan der eventuelt indrømmes medlemmerne favørpris.

§ 6 Plenarmøder

(1) Plenarmøder udgør kredsens højeste myndighed og indkaldes ved personlig henvendelse til medlemmerne med mindst 1 måneds varsel.

Indkaldelsen skal indeholde forslag til dagsorden.

(2) Det ordinære plenarmøde afholdes i umiddelbart tilknytning til den militærhistoriske konference. Det indkaldes i forbindelse med konferenceindbydelsen. Der kan ikke stemmes ved fuldmagt. Forslag indkommet senere end 14 dage før konferencens åbning, kan kun behandles, hvis dette vedtages énstemmigt. Fællesudvalget foranlediger senest ved konferencens åbning omdeling af rettidigt indkomne forslag i det omfang, disse ikke er indeholdte i indkaldelsen.

Dagsorden for dette plenarmøde skal mindst indeholde:

- 1) Valg af dirigent
- 2) Valg af 2 referenter
- 3) Formandens beretning
- 4) Kassererens fremlæggelse af det reviderede regnskab
- 5) Indkomne forslag
- 6) Valg af
 - a) Fællesudvalgets medlemmer
 - b) Revisorer og revisorsuppleant
- 7) Fastsættelse af kontingent
- 8) Eventuelt

(3) Herudover afholdes ekstraordinært plenarmøde, såfremt det besluttes på et ordinært plenarmøde, eller såfremt mindst 25% af kredsens

medlemmer forlanger det skriftligt med motiveret dagsordenforslag. På et sådant møde kan der stemmes ved fuldmagt. Ingen kan dog afgive mere end 2 stemmer. En fuldmagt til at stemme skal være skriftlig og skal være Fællesudvalget i hænde senest dagen før plenarmødet.

§ 7 Fællesudvalget

(1) Kredsen udøver sin virksomhed gennem Fællesudvalget, der består af 14 medlemmer. Fællesudvalget bestyrer i øvrigt kredsens midler. Fællesudvalget kan nedsætte arbejdsgrupper.

(2) Snarest efter valget konstituerer Fællesudvalget sig og vælger af sin midte formand, næstformand, sekretær og kasserer. Disse udgør forretningsudvalget, der varetager Fællesudvalgets almindelige, daglige drift efter dets retningslinier.

(3) Fællesudvalget indkaldes mindst 2 gange hvert halvår for at fastlægge retningslinier for sit virke. Det skal indkaldes snarest, såfremt mindst 3 medlemmer forlanger dette skriftligt med motiveret dagsordenforslag. Indkaldelserne, med dagsordenforslag, skal ske skriftligt med mindst 3 ugers varsel, medmindre udvalgets medlemmer giver afkald herpå.

§ 8 Regnskab og kontingent

(1) Regnskabsåret følger kalenderåret. Regnskaberne revideres af 2 af plenarmødet valgte revisorer. Plenarmødet vælger desuden en revisor-suppleant.

(2) Kontingentet betales for et år ad gangen. Restance kan medføre udelukkelse fra kredsen.

§ 9 Kontaktmøder

Mindst én gang hvert halvår arrangerer Fællesudvalget et kontaktmøde. Hertil inviteres med rimeligt langt varsel alle kredsens medlemmer samt andre efter Fællesudvalgets nærmere bestemmelse. Sigtet med kontaktmødet er at bringe så mange sider af dansk militærhistorisk aktivitet i berøring med hinanden som muligt og fremme den gensidige orientering. Til kontaktmøderne kan efter omstændighederne udarbejdes skriftlige oplæg.

§ 10 Vedtægtsændringer

Vedtægterne kan ændres, såfremt mindst 2/3 af de afgivne stemmer på et plenarmøde er for ændringen. Ændringer har øjeblikkelig gyldighed.

§ 11 Opløsning

Kredsen opløses, såfremt mindst 2/3 af de tilstedeværende stemmer, heri medregnet evt. fuldmagter, på et plenarmøde stemmer for et i indkaldelsen motiveret forslag herom. Vedtages opløsning, træffes nærmere bestemmelse om kredsens midler og arkiv.

§ 12 Ikrafttræden

Disse vedtægter er godkendt på den 2. danske militærhistoriske konference den 24. april 1977 og ændret ved den 5. militærhistoriske konference den 8. maj 1983.

Den Militærhistoriske Interessekreds i Danmark

Regnskab for tiden 1/5 1981 - 30/4 1983

Indtægter:

Kontingenter	kr.	255,-	
Konferencegebyrer og konferenceindtægter 1981	-	5.384,20	
Minikonference 1982	-	446,-	
Konferencegebyrer 1983	-	5.975,-	
Gave fra Bjørnows Fond	-	5.000,-	
Renter	-	294,06	
		<hr/>	
	kr.	17.354,26	

Beholdning pr. 30/4 1981:

kontant kasse	kr.	839,70	
bank	-	7.100,47	
giro	-	2.668,32	- 10.608,49
		<hr/>	

Balance kr. 27.962,75

Udgifter:

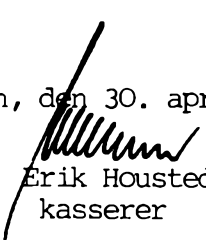
Konferenceudgifter 1981	kr.	6.061,-	
Minikonference 1982	-	2.484,63	
Tryksager og porto	-	1.548,27	
Repræsentation	-	82,20	
		<hr/>	
	kr.	10.176,10	

Beholdning pr. 30/4 1983:

kontant kasse	kr.	350,-	
bank	-	12.658,73	
giro	-	4.777,92	- 17.786,65
		<hr/>	

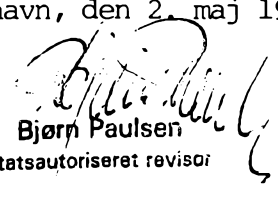
Balance kr. 27.962,75

København, den 30. april 1983

Erik Husted
kasserer

Foranstående regnskab er udarbejdet på grundlag af bogføringen og de foreliggende bilag. Beholdningerne pr. 30/4 1983 er afstemt og fundet i orden.

København, den 2. maj 1983

Bjørn Paulsen
statsautoriseret revisor

DEL TAGERLISTE

Navn:	Stilling:	Adresse:
Askgaard, Finn	Museumsdirektør	Tøjhusmuseet, Frederiksholms Kanal 29, 1220 Kbh. K.
Balleby, Ole	Mag. art.	Tingstedet 92, 8220 Brabrand.
Bang, Thøger	Professor	Vagtelvej 8, 2000 Kbh. F.
Barfod, Jørgen H.	Museumsleder	Ved Fortunen 10 A, 2800 Kgs. Lyngby.
Bonvig, Kirsten	Cand. jur.	Kantorparken 33, 1.tv., 2400 Kbh. NV.
Carl, Ib	Major/ arkivofficer	Strandgade 24, 2791 Dragør.
Christensen, Arne B.	Cand. mag.	Nørlundvej 3, 6710 Esbjerg.
Christensen, C. H.	Oberstløjtnant	
Christensen, Johs.	Overlærer	Postboks 45, 2900 Hellerup.
Christensen, Peter T.	Orlogskaptajn	Krokodillegade 21, 1326 Kbh. K.
Christensen, Tommy P.	Stud. mag.	Bulgariensgade 5, st., 2300 Kbh. S.
Clausen, Gunnar B.	Cand. phil.	Apotekervej 3, 5854 Gislev.
Cohrt, Charlotte	Cand. mag.	Hovedgaden 98, 2800 Kgs. Lyngby.
Cohrt, Poul T.	Sektionschef/ cand. mag.	Hovedgaden 98, 2800 Kgs. Lyngby.
Funck-Rasmussen, Hans	Ingeniør	Aage Berntsens Alle 34, 2750 Ballerup.
Gram-Andersen, Jesper	Kaptajn/ museumsleder	Livgardens Historiske Samling, Gothersgade 100, 1123 Kbh. K.

Navn:	Stilling:	Adresse:
Hansen, Jan Garde	Lærer	Hans Ludvigsvej 56, 2.tv., 6000 Kolding.
Hansen, Mogens Scott	Ingeniør	Svalevænget 24, 6400 Sønderborg.
Hestkjær, Alfred	Kaptajn/ konsulent	Gl. Banegårdsvej 120, 1.th., 5500 Middelfart.
Holm, Arne	Kommandørkaptajn	Marinens Bibliotek, Overgaden oven Vandet 62 B, 1415 Kbh. K.
Holstein-Holsteinborg, Ulrich	Greve	Holsteinborg, 4243 Rude.
Housted, Erik	Prokurist	Dyvekes Alle 6, 2300 Kbh. S.
Jensen, O. R. H.	Oberst	Almevej 12, 2900 Hellerup.
Jørgensen, Franck	Postbud	Ved Højgaard 6, 2880 Bagsværd.
Kønig, D. J.	Dr. jur.	Gl. Kirkevej 30, 2770 Kastrup.
Larsen, Flemming	Ekspeditions- sekretær/cand. jur.	Kronebakken 25, 2830 Virum.
Laursen, Mogens		Maglehøjvej 35, 3650 Ølstykke.
Lund, Svend	Oberstløjtnant	Birkevej 16, 8240 Risskov.
Mandøe, Jens	Kaptajn	Pilekærvej 11, Vridsted, 7800 Skive.
Morthorst, C. E.	Auditørfuldmægtig	Fasanvænget 404, 2980 Kokkedal.
Munck, Klaus	Forskningsbiblio- tekar	Hendrik Pontoppidans Gade 16, 3. 8800 Århus C.
Mygind, Holger	Arkitekt	Symfoni Alle 34 D, 8700 Horsens.

Navn:	Stilling:	Adresse:
Neland, Carl E.		Herredsfogedgården, Vindinge, 4000 Roskilde.
Nielsen, Johannes	Seminarielærer	Bakkevej 11, 5762 Vester Skerninge.
Nielsen, K. V.	Oberstløjtnant	Mølletofte 25, 2800 Kgs. Lyngby.
Pedersen, P. E. Helbo	Major	Gl. Kongevej 119, 1.tv., 1850 Kbh. V.
Poulsen, Poul Kry	Bibliotekar	Benløseparken 19, 1., 4100 Ringsted.
Reimann, M.	Auditor	Aurehøjvej 6, 2900 Hellerup.
Rosenløv, Mogens	Oberst	Tårbæk Strandvej 109, 2930 Klampenborg.
Rung, Nina B.	Premierløjtnant	Pilkærvej 11, Vridsted, 7800 Skive.
Snorrason, Egill	Dr. med. & phil.	Drosselvej 31, 2000 Kbh. F.
Spjeldnæs, Jan H.		Ansvej 57, 8600 Silkeborg.
Wesche, H. H.	Pensionist (SVN)	Esplanaden 28, 4., 1263 Kbh. K.
Zachariassen, Lars	Forlagsboghandler	Gothersgade 10, 1123 Kbh. K.